

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ**

**ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

*ПІВДЕННИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР МОН УКРАЇНИ І НАН УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КУЯВСЬКО-ПОМОРСЬКА ВИЩА ШКОЛА У МІСТІ БИДГОЦІ (ПОЛЬЩА)
ДЕРЖАВНА ВИЩА ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНА ШКОЛА ІМ. О. БРОНІСЛАВА МАРКЄВИЧА В ЯРОСЛАВІ (ПОЛЬЩА)
ВИЩА ЕКОНОМІЧНА ШКОЛА В БІЛОСТОЦІ (ПОЛЬЩА)
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН МОЛДОВИ
КАРАГАНДИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНДУСТРІАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (КАЗАХСТАН)
ПОЛОЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА*

УКРАЇНА В СВІТОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

Матеріали
ХІІ Міжнародної науково-практичної конференції

9 – 10 вересня 2021 року

с. Залізний порт, Херсонська обл.
2021

Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення: матеріали дванадцятої міжнародної науково-практичної конференції. Херсон: Херсонський національний технічний університет, 2021. 110 с. Мова: укр., англ.

У збірнику представлені матеріали доповідей вчених, аспірантів та студентів на дванадцятій міжнародній науково-практичній конференції «Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення», яка проходила 9-10 вересня 2021 року у с. Залізний порт Херсонської обл.

В доповідях особлива увага приділяється актуальним питанням розроблення теоретичних засад економічного розвитку України в світовій глобальній екосистемі, наукового підґрунтя просторового розвитку регіональних економічних систем України, аналізу глобальних викликів і рішень для розвитку промисловості, агропромислового комплексу, інфраструктури, економіки вражень та інновацій, інноваційних векторів та механізмів забезпечення продуктивності ринкових систем та підприємництва, механізмів реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів та інклюзивного розвитку в сучасних умовах, ефективному природокористуванню і ресурсозбереженню як домінанті реалізації завдань сталого розвитку в Україні, оцінюванню перспектив сталого розвитку транспортних систем в умовах глобальних викликів.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

БАРДАЧОВ Ю.М. – д.т.н., проф., ректор Херсонського національного технічного університету;

БУРКИНСЬКИЙ Б.В. – д.е.н., проф., академік НАН України, директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

РЕЙМАН К. - д-р габ, проф. надзв., ректор Державної вищої техніко-економічної школи ім. О. Броніслава Маркевича в Ярославі (Республіка Польща);

ПРОКОП'ЮК А. – д.е.н., проф., ректор Вищої економічної школи у Білостоці (Польща);

САСС Р. - проф., директор Інституту економічних наук Куявсько-Поморської Вищої школи у м. Бидгощі (Польща);

СІЛАЄВА О.В. – к.е.н., проф., завідувач кафедри економіки і бізнесу Карагандинського індустріального університету (Казахстан);

ФОМШИНА В.М. – д.е.н., проф., завідувач кафедри зовнішньоекономічної діяльності Херсонського національного технічного університету;

КОВАЛЬОВ А.І. – д.е.н., проф., ректор Одеського національного економічного університету;

ЄГОРОВ Б.В. – д.т.н., проф., ректор Одеської національної академії харчових технологій;

ФІЛИПОВА С.В. - д.е.н., проф., директор Інституту бізнесу, економіки та інформаційних технологій Державного університету «Одеська політехніка»;

ЦИГАНОВ С.А. – д.е.н., проф., віце-президент Всеукраїнської громадської організації «Українська асоціація економістів-міжнародників»;

ГУДЗЬ П.В. – д.е.н., проф., професор Куявсько-Поморської школи вищої у Бидгощі, директор Економіко-гуманітарного інституту Національного університету «Запорізька політехніка»;

СІКОРСЬКА Л.О. – к.пед.н., доц., декан факультету економіки, менеджменту та права Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету;

ЛАЙКО О.І. - д.е.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України;

ХУМАРОВА Н.І. - д.е.н., с.н.с., вчений секретар Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

ШЛАФМАН Н.Л. - д.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник відділу розвитку підприємництва Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Рекомендовано до публікації у мережі Інтернет Вченою Радою Херсонського національного технічного університету (протокол № 1 від 31.08.2021 р.)

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

СЕКЦІЯ 1

Теоретичні засади економічного розвитку України в світовій глобальній екосистемі

ЕКСПОРТ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Семенюк І. Ю., к.е.н., доц., Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
Махначова Н. М., к.е.н., доц., Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

Протягом останніх років в умовах пандемії Covid-19 у світі спостерігається зростання попиту на екологічно чисту продукцію. Головною причиною виникнення такого явища є поширення нових трендів у поведінці споживачів, які фокусуються на веденні здорового способу життя та здоровому харчуванні.

На сьогоднішній день, сектор органічного виробництва в Україні представляють більш, ніж 600 операторів, які експортують біля 80 видів продукції до 35 країн світу (рис. 1).

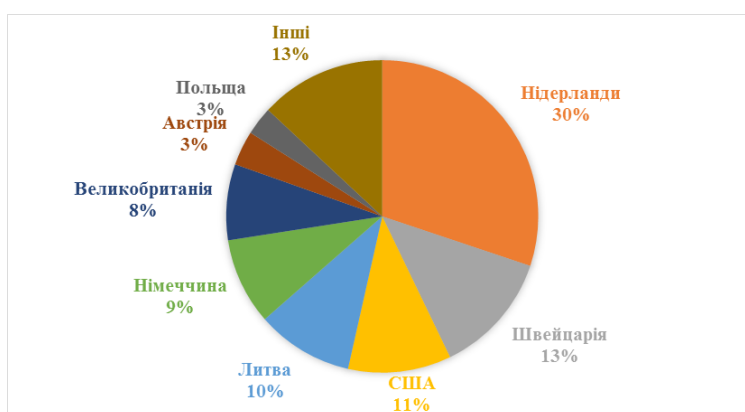

Рисунок 1. Географічна структура експорту вітчизняної органічної продукції
Джерело: складено авторами на основі [1]

Згідно даних звіту Європейської Комісії «Імпорт органічних агропродовольчих товарів в ЄС», у 2019 році Україна знаходилась на 2 місці серед 123 країн, які імпортували органічну продукцію до Європейського Союзу [2], що свідчить про конкурентоспроможність українських виробників на європейському ринку.

Варто зауважити, що попит на органічну продукцію на зовнішньому ринку зумовив зростання обсягів органічного виробництва в Україні. Водночас, зростає цікавість з боку держави щодо підтримки таких виробників. Зокрема, у 2019 році набрав чинності Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», а у 2021 році Урядом виділяється 50 млн. грн., які передбачають:

бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних угідь (1 гектар) – у розмірі 5 тис. грн, але не більше 100 тис. грн. на одного оператора;

бюджету дотацію за утримання великої рогатої худоби, ідентифікованої та зареєстрованої відповідно до законодавства станом на 01 серпня поточного року – у розмірі 5 тис. грн. на 1 голову ВРХ;

часткове відшкодування вартості витрат на проведення сертифікації продукції органічного виробництва – у розмірі 30% (без урахування податку на додану вартість), але не більше 20 тис. грн на одного суб'єкта господарювання [3].

Незважаючи на той факт, що 73% від загального обсягу експорту органічної продукції припадає на країни Європи [4], досить перспективними можна вважати також ринки країн Північної Америки, а саме Канади. Адже, між цією країною та Україною діє Угода про вільну торгівлю, що значно спрощує умови входження на канадський ринок для вітчизняних виробників.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Разом з тим, експортери органічної продукції зіштовхуються з рядом проблем:

повільні темпи збільшення площ сільськогосподарських земель з органічним статусом (згідно даних Міністерства економіки України, у 2019 році даний показник становив близько 468 тис. га або 1,1 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення [5]);

недосконалість механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, зокрема, що стосується його нормативно-правового забезпечення;

кредитування агрохолдингів виробниками пестицидів та ГМО-насіння, що є значною перешкодою для переходу більшої кількості господарств до органічного виробництва [6];

значні витрати на збут та логістику при здійсненні експорту органічної продукції, що є складним завданням для представників МСП;

низький рівень обізнаності сільськогосподарських товаровиробників щодо можливостей та особливостей експорту органічної продукції.

Таким чином, Україна має значні конкурентні переваги у експорті органічної продукції до ЄС, випереджаючи країни Азії та Південної Америки. Однак, подальше збільшення обсягів експорту та розширення ринків збуту значною мірою залежить від рівня державної підтримки. Органічне виробництво має стати одним із пріоритетів державної політики щодо розвитку експортного потенціалу підприємств агропромислового комплексу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайт Єдиного експортного веб-порталу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://export.gov.ua/464-ekspornii_potentsial_organichnogo_sektoru_ukraini.

2. Сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/market-brief-organic-imports-june2020_en.pdf.

3. Сайт Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua/pidtrymka-organichnogo-vyrobnytstva-v-ukrayini-mehanizm-2021-roku-ta-novi-perspektyvni-napryamky/>.

4. Експорт української органічної продукції (2020 рік, огляд). Інформаційний портал «OrganicInfo» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://organicinfo.ua/infographics/ua-organic-export-2020/>.

5. Сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463ce-f338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini>.

6. Виробники пестицидів та ГМО стримують розвиток ринку органічної продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/news/18897-virobniki-pestitsidiv-ta-gmo-strimuyut-rozvitok-rinku-organichnoyi-produktsiyi>

УДК 314.7+316.32:323.1(477)

МІЖНАРОДНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

*Чайка-Петегурич Л.Б., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет
Корецький М.Х., доктор наук з державного управління, професор, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського*

Держави та міжнародні організації чітко проявляють одностайну позицію у прагненні керувати великими переміщеннями людей шляхом впровадження запланованої та добре керованої міграційної політики базованої на використанні штучного інтелекту й технологій

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

машинного навчання. Завдяки сформованим базам даних уряди країн оцінюють кожного потенційного мігранта у відповідності до їх вірогідності адаптуватися та успішно інтегруватися у соціально-економічно мінливе середовище. Вони використовуються для прогнозування того як вплине перебування конкретного мігранта на максимізацію податкових надходжень та соціальну інтеграцію. Як наслідок, все більше країн починають впроваджувати національні платформи цифрових ідентифікаторів. Найбільшою у світі є індійська Aadhar system, з близько 1,2 млрд користувачів. Біометрично пов'язана технологія все більше автоматизує рішення на кордонах, такі як пропуск людей через ворота безпеки. Ці автоматизовані рішення пов'язані із дедалі складнішими та взаємодіючими системами (у тому числі базами даних про притулок, міграцію чи візи) і прив'язані до біометричного ідентифікатора фізичної особи. Пандемія коронавірусу, швидше за все, пришвидшить зусилля для просування цих цифрових технологій на кордонах, і потенційно може призвести до розширення сфери застосування окремих даних включати показники стану здоров'я (наприклад, підтвердження імунітету).

Однією з перших держав, яка запровадила експерименти у міграційній політиці з використанням ШІ стала Канада. Щорічно сотні тисяч людей потрапляють до країни за допомогою різноманітних заявок про тимчасовий та постійний статус. Багато хто походить із зруйнованих війною країн, шукаючи захист від насильства та переслідування. Намагаючись внести нововведення до своєї системи імміграції та біженців, Канада почала використовувати автоматизоване прийняття рішень, щоб допомогти визначитись із заявами людей. Федеральний уряд розробляє систему «прогнозує аналітики» для автоматизації певних видів діяльності, що проводяться в даний час імміграційними чиновниками, та для підтримки оцінки деяких заявок іммігрантів й відвідувачів. До подібного роду ініціатив вдається і Німеччина, яка реалізує пілотні проекти з використанням таких технологій, як розпізнавання обличчя та діалекту, для прийняття рішень про надання притулку. Їх мета – перевірити претензії мігрантів на ідентичність та країну походження, що в іншому випадку вимагало б тривалої оцінки експертів-лінгвістів. Угорщина, Латвія та Греція вдаються до використання розумних аватарів, які працюють на основі штучного інтелекту відстежуючи обличчя мігрантів на предмет виявлення обману шляхом опитування мандрівників, які прагнуть перетнути кордон.

Національні уряди починають покладатися на додаткові джерела в управлінні міграцією, наприклад, відстежуючи унікальні цифрові дані за допомогою мобільних телефонів, відстежуючи пошук в Інтернеті та соціальних мережах, щоб передбачити міграційні рухи. В Австрії, Данії, Норвегії та Нідерландах органи влади уповноважені вилучати електронні пристрої шукачів притулку, які не можуть або не хочуть надати документацію для підтвердження своєї ідентичності та національності. Зараз деякі країни вимагають при отриманні віз надавати доступ до своїх акаунтів у соціальних мережах. У кількох країнах ОЕСР, зокрема в Сполучених Штатах за допомогою системи E-Verify, Інтернет-інструменти дозволяють роботодавцям підтверджувати правовий статус потенційних працівників, які народилися в іноземних державах. Запровадження даної системи призвело до кращих результатів на ринку праці серед робітників, які можуть конкурувати з несанкціонованими іммігрантами. Окрім того, США використовують інтелектуальні системи для зібрання даних про інтелектуальних мігрантів використовуючи отриману інформацію для збільшення вигоди від пропозиції глобальних талантів за межами країни.

Розвиток подій у країнах, що не входять до ОЕСР, показує, що нагляд може піти ще далі. 200-мільйонні камери спостереження в Китаї та розширені можливості розпізнавання обличчя дозволяють уряду дуже детально відстежувати місцезнаходження та пересування громадян і відвідувачів. За допомогою сучасних технологій уряди можуть негайно визначити мігрантів, які не будуть дотримуватися національних норм, а також тих, хто не хоче інтегруватися, не вивчає мову або не переймає основних цінностей та переконань країни перебування [1]. Ряд прибережних країн для розширення можливостей раннього виявлення

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

ідентифікації злочинної діяльності, незаконного проникнення біженців на прикордонних та прибережних районах використовують гетерогенні системи роботів з метою автономного спостереження за кордоном, повітряними, водними, підводними та наземними транспортними засобами.

Найчастіше ШІ уряди країн використовують для надання консультативної допомоги мігрантам. Для прикладу, DoNotPay – британська ініціатива чат-ботів, яка надає безкоштовні юридичні консультації біженцям за допомогою інтелектуальних алгоритмів та пропонує індивідуальну юридичну допомогу, включаючи вказівки щодо процесу подання заявки на отримання притулку у Великобританії [2].

Такі держави, як Бангладеш, Непал та Малайзія використовують технологію для автоматизації своїх систем управління міграцією. Подібним чином держави досліджують можливості використання технологій ШІ для прогнозування наступної «міграційної кризи». Швейцарські та шведські органи влади, для проведення моніторингу ранньої кризи на основі заяв про надання притулку біженцям і переміщеним особам, використовують «алгоритми міграції» засновані на машинному навчанні. На тепер міграційне поле найбільше страждає від нестачі належних та своєчасних даних, а відповідно і можливості визначення, коли і для кого міграція може стати ризиком або кризою. Надійні прогнози призведуть до більш активних дій політичних діячів щодо глобальної міграції.

Переваги використання штучного інтелекту в міжнародній міграційній політиці:

- держави могли б використовувати технології штучного інтелекту, щоб передбачати прибуття та ефективніше готуватися до великих напливів людей;
- з їх допомогою держави можуть вживати заходів для запобігання приїзду мігрантів та шукачів притулку;
- технології ШІ можуть допомогти з впорядкуванням візового контролю та перевірки особи в офшорних об'єктах;
- можуть бути використані для посилення незаконної практики невиселення (як це заборонено статтею 33 Конвенції про біженців).
- біометричні технології (наприклад, відбитки пальців та сканування райдужної оболонки) використовуються для реєстрації біженців та розподілу допомоги в таборах;
- запобігають нерегулярній міграції та планування примусових депортацій;
- використання колективного інтелекту для зменшення аналітичного упередження та запровадження місцевої участі у розробці гуманітарних заходів у контексті переміщення.

Недоліки використання штучного інтелекту в міжнародній міграційній політиці:

- проблеми щодо кібербезпеки, які пов'язані зі збором особистих даних мігрантів і біженців у централізовані бази даних, роблячи їх привабливою мішенню для хакерів;
- наглядового гуманітаризму, який полягає в тому, що, дедалі більше покладаючись на технологію збору персональних даних таких вразливих людей, як мігранти та біженці, організації створюють додаткові бюрократичні процеси, які можуть призвести до виключення із захисту;
- алгоритми ШІ можуть порушувати права на рівність, свободу пересування, вираження поглядів, незаконно дискримінувати, оскільки не завжди точно розрізняють раси і стать;
- помилкова ідентифікація. Алгоритми ШІ можуть випадково помилково ідентифікувати мігранта як терориста або прорахувати ризик жорстокого поводження при депортації до країни походження;
- проблеми з алгоритмічною підзвітністю та справедливістю.

Однак, без належних механізмів нагляду та заходів звітності використання ШІ може призвести до серйозних порушень прав людини, що охороняються на міжнародному та внутрішньому рівні, у формі упередженості чи дискримінації, порушення конфіденційності, а також питання належної процесуальної справедливості. Упередженість, помилка або збій системи можуть призвести до непоправної шкоди мігрантам та їхнім

родинам. Типовим прикладом є інцидент, що мав місце у Великобританії, де понад 7000 студентів були незаконно депортовані на основі несправного алгоритму, який стверджував, що вони обманювали тест на знання мови. На той час, коли було виявлено помилку, ці люди вже пішли, що призвело до раптового шоку пропозиції міграції [3].

Отже, як бачимо, технології штучного інтелекту можуть закріпити лідируючі позиції за державами, які будуть поставлені на перше місце в глобальних зусиллях з управління міграцією в найближчі роки. У цій новій парадигмі держави з менш досконалими технологічними засобами можуть бути додатково відокремлені. Це особливо важливо, якщо взяти до уваги розвиток технологій ШІ в таких країнах, як Китай. Перспективи подальших досліджень слід пов'язати з футуристичним баченням нових технологічних викликів у сферах цифрової та фізичної безпеки, які матимуть місце в найближчій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tegic foresight Towards 2035 Making Migration and Integration Policies Future Ready. OECD, 2020. – 39 p.
2. Artificial intelligence and radical technical innovation: the impact of the Fourth Industrial Revolution on mixed migration (2020). Mixed Migration Centre. – URL: <http://www.mixedmigration.org/articles/artificial-intelligence-and-radical-technical-innovation-the-impact-of-the-fourth-industrial-revolution-on-mixed-migration/>
3. How artificial intelligence could change Canada's immigration and refugee system. 2021 CBC/Radio-Canada. – URL: <https://www.cbc.ca/radio/sunday/november-18-2018-the-sunday-edition-1.4907270/how-artificial-intelligence-could-change-canada-s-immigration-and-refugee-system-1.4908587>

УДК 339.138:339.564:631.147

ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТАПИ ПРОСУВАННЯ ОРГАНІЧНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

Ларіна Я.С., д.е.н., проф., ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

Гельманова З.С., к.е.н., проф., Карагандинський індустріальний університет

Федорова Н.Є., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет

Нестабільні ринкові умови зумовлюють необхідність додаткового впровадження сучасного маркетингового інструментарію в діяльність підприємств. Маркетингова діяльність стає необхідним елементом та ефективним інструментом господарської діяльності підприємств всіх галузей, розмірів та форм власності. Маркетингова філософія ведення бізнесу стає основою управління підприємством, що стратегічно орієнтоване на досягнення ринкового успіху.

Однак, вітчизняні підприємства – суб'єкти ринку органічної продукції на сьогоднішній день ще не повною мірою усвідомили необхідність впровадження маркетингової концепції управління та сучасних інструментів маркетингової діяльності. Особливої уваги потребують стратегічні аспекти функціонування таких підприємств, зокрема, розробка маркетингових стратегій на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Трансформації систем просування зумовлені постійними змінами та нарощенням потреб споживачів, розвитком інформаційних технологій та іншими суспільними процесами, що визначають загальний вектор розвитку глобальної економіки. Від правильного вибору базової, зовнішньоекономічної, конкурентної та функціональних стратегій, каналів просування, формування комунікаційного звернення, обсягів вкладених коштів тощо, будуть залежати комерційний та комунікаційний ефекти.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Просування органічних продуктів на зовнішній ринок потребує специфічного підходу щодо забезпечення конкурентоспроможності продукції, дотримання принципів маркетингу. Ринок органічних харчових продуктів у світі зростає більш стрімкими темпами, ніж традиційний ринок харчових продуктів (співвідношення становить 25% проти 15%) [4, с. 7]. Найбільшими споживачами органічних харчових продуктів залишаються країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку і з високим рівнем життя основної маси населення. До них, зокрема, належать, Швейцарія (де витрати на органічні продукти 262 євро на душу населення), Німеччина (191 євро), Швеція (177 євро) та ін. [4, с. 6].

За висновками вчених, європейські країни та країни Північної Америки продовжуватимуть відігравати ключову роль у виробництві та формуванні останніх споживчих тенденцій щодо органічних продуктів». При цьому спостерігаються наступні закономірності: наявність в кожному супермаркеті полиці з органічною продукцією; - розширення асортименту такої продукції; - великий обсяг збуту, підкріплений імпортом; - високі вимоги до якості та обов'язкова наявність сертифікації» [4, с. 6]. Основними ринками збуту органічної продукції залишаються європейські ринки, а також, Китай, Канада, США, окремі країни Латинської Америки.

Вибір стратегії просування органічної продукції і тактичних засобів залежить від того, які цілі ставило перед собою підприємство на етапі виведення продукції на зовнішні ринки, яку стратегію було обрано на початку, на етапі виведення на ринок. Перед формуванням стратегії розвитку, функціональних стратегій, зокрема стратегії просування, та у процесі розробки заходів щодо її реалізації, необхідно провести оцінку існуючої стратегії, а також визначити стратегічні можливості підприємства щодо зовнішньоекономічної діяльності. При продажі товарів на зовнішніх ринках найважливішими проблемами у сфері просування є складність вивчення маркетингового середовища, виявлення ключових характеристик цільового споживача та відповідність стандартам, прийнятим у конкретній країні.

В цілому при формування маркетингової стратегії та комплексу просування органічних харчових продуктів на зовнішні ринки доцільно розглядати наступні етапи.

1. Визначення цілей просування – визначення бажаної реакції споживачів, яку хоче отримати підприємство: формування попиту, стимулювання збуту чи набуття позитивного іміджу. Можливі задачі просування: інформування споживачів, стимулювання збуту; формування сприятливого іміджу торгової марки; формування/підтримування прихильності споживачів; вплив на звички споживачів; інформування громадськості про діяльність підприємства; підтримування ділових, доброзичливих стосунків і взаєморозуміння між діловими партнерами, між фірмою та громадськістю; мотивування споживачів» [1].

2. Оцінювання факторів, що впливають на стратегію і комплекс засобів просування. На вибір стратегії та конкретних засобів просування товарів впливають різні фактори, основними серед яких є: цілі підприємства (вихід на нові ринки, позиціонування або репозиціонування товару на ринку, формування певного іміджу, підбір конкретних максимально ефективних засобів просування); стратегія фірми, цільова аудиторія; тип товару; етап життєвого циклу товару; обсяг ринку та його концентрація; наявність ресурсів і вартість засобів просування. Найважливішими з названих для формування маркетингової стратегії просування саме органічних харчових продуктів на зовнішні ринки вважаємо три фактори: визначення типу покупця, цільова аудиторія; тип товару; стадія життєвого циклу товарів.

Велике значення при обранні засобів просування на зовнішні ринки мають:

- тип ринку: споживчий, промисловий, роздрібний чи оптовий;
- стратегія: притягнення чи проштовхування;
- характеристики цільового ринку;
- характеристики пропонованих органічних продуктів, а також сезонність виробництва та ціна;

- стадія розвитку компанії.
- ринкове охоплення: інтенсивне, вибіркове, обмежене.

3. Розробка стратегії просування: проштовхування або притягнення. У випадку з виведенням на ринок органічних харчових продуктів доцільніше працювати спочатку через посередників, оскільки вони краще розуміють особливості попиту та місцевих споживачів. А у подальшому для розширення ринку можна використовувати також стратегію притягнення або змішану. Вихід підприємства на нові зарубіжні ринки, формування відповідного іміджу вимагають різних стратегій та набору засобів просування. Методами реалізації стратегії притягування, орієнтованої на кінцевого споживача, є: реклама в засобах масової інформації, орієнтованих на масову або локальну аудиторію (телебачення, радіо та ін.), PR. А стратегія проштовхування, спрямована на посередників, реалізується через стимулювання збуту, персональний продаж, прямий маркетинг, стимулювання власного торгового персоналу підприємства.

Таким чином, відповідно до визначених цілей розробляється стратегія просування [3]:

- стратегія зміни реклами/стимулювання збуту. Тактичні прийоми: інтенсифікація реклами товару на окремих регіональних ринках; розробка системи матеріального стимулювання дистриб'юторів; проведення нової рекламної кампанії;
- стратегія зміни систем розподілу продукції та організації персонального продажу. Тактичні прийоми: реорганізація торгових представництв в окремих регіонах; упровадження системи винагород торгових представників; набір їх додаткової кількості;
- стратегія: збільшити охоплення виставковою діяльністю. Тактичні прийоми: розширити експозиції на основних галузевих виставках; заохотити закордонних дистриб'юторів до участі у виставках і забезпечити їм необхідну підтримку.

4. Вибір засобів впливу. На вибір засобів просування органічних продуктів впливають чинники [2]:

- цілі підприємства та цілі просування. До них можна віднести вихід підприємства на нові територіальні ринки, закріплення на ринку, позиціонування або репозиціонування, формування певного іміджу підприємства, - усе це потребує добору різних засобів просування; стратегія просування має якнайкраще відповідати визначеним цілям.

- стратегія підприємства Методами реалізації стратегії проштовхування, орієнтованої на посередників, є стимулювання збуту, персональний продаж, стимулювання власного торгового персоналу. А стратегія притягування, спрямована на кінцевих споживачів, реалізується через рекламу в засобах масової інформації, орієнтованих на масову аудиторію (телебачення, радіо та ін.), таргетовану рекламу, заходи стимулювання споживачів, PR;

- цільова аудиторія. Група споживачів, на яку спрямовані стратегія і комплекс просування, обумовлює вибір засобів маркетингових комунікацій. На кінцевих споживачів спрямовані стимулювання збуту, масова реклама, а на посередників, – стимулювання через систему знижок за включення нового товару в асортимент торгової компанії, за участь у рекламуванні товару та ін.;

- тип товару. На ринку органічних харчових продуктів значущість елементів комунікаційного комплексу може бути представлена таким рядом, починаючи з найбільш дієвого: таргетована й локальна реклама – стимулювання збуту – персональний продаж – пропаганда – паблік рилейшнз.

- етап життєвого циклу товару. Кожному етапу життєвого циклу відповідають конкретні цілі маркетингу, певні комунікаційні цілі і відповідний набір елементів просування. На етапах розробки товару та виведення його на ринок найефективнішими засобами є реклама та комерційна пропаганда. Під час збуту перших партій товару застосовують стимулювання збуту, персональний продаж. На етапі зростання найефективнішою є реклама і PR. На етапі зрілості важливого значення набуває стимулювання збуту, а реклама лише нагадує про товари, вже знайомі покупцям. На стадії спаду стимулювання збуту зберігає своє значення, оскільки стимулює торгівців і впливає на покупців.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

5. Бюджет комплексу просування залежатиме від стратегій просування, які обирає підприємство.

Пріоритетним методом формування бюджету на просування на зовнішні ринки є формування на основі цілей і завдань, тобто на основі розробки або уточнення цілей підприємства; визначаються завдання, необхідні для досягнення цих цілей; розробляються заходи для вирішення завдань; оцінюються витрати на проведення заходів. Перевагами цього методу є чітке визначення цілей, узгодженість витрат з виконанням завдань, легкість оцінки успіху; недоліком методу у випадку просування органічних продуктів є труднощі з встановленням цілей, оскільки ринок недостатньо вивчений.

Отже, при просуванні товарів на зовнішніх ринках найважливішими проблемами у сфері просування є складність вивчення маркетингового середовища, виявлення ключових характеристик цільового споживача та відповідність стандартам, прийнятим у конкретній країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бландел Р. Эффективные бизнес-коммуникации: принципы и практика в эпоху информации. СПб.: Питер, 2000. 436 с.
2. Котлер Ф., Келлер К. Маркетинг менеджмент. Экспресс-курс. Пер. с англ. СПб.: «Питер». 2019. 448 с.
3. Липчук В. В., Дудяк А.П., Бугіль С.Я. Маркетинг: основи теорії та практики: навч. посіб. 3-е вид., випр. і допов. Л. : Магнолія 2006, 2007. 280 с.
4. Уйгун Аскої. Маркетинговые стратегии в отношении органических продуктов, страны-лидеры и предпочтения потребителей. URL: http://organic-ca.org/wp-content/uploads/2019/05/Marketing-of-organic-products_%D1%80%D1%83%D1%81.pdf.

УДК 339.54+339.9

ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Панченко Є.Г., д.е.н., проф., ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Опанування світового ринку підприємствами України включає розширення сектору цифрової економіки у всіх аспектах: продуктових, технологічних, управлінських і т.д. Саме рівень цифрової трансформації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних компаній буде все в більшій мірі визначати їх міжнародну конкурентоспроможність. Аналіз існуючих підходів до використання цифрових інструментів нарощування конкурентоспроможності міжнародних підприємств дозволило встановити відсутність системного підходу до цифрової трансформації міжнародної економічної діяльності. Однак цифрова трансформація, на думку професора Гарвардської школи бізнесу С.Гунти, принесе успіх лише в тому випадку, коли цифрові інструменти стануть невід'ємною складовою кожної ланки бізнес-стратегії підприємства [1, с. 12]. Одна з ключових тенденцій розвитку світової економіки на початку третього тисячоліття – це розвиток цифрової економіки, яка швидко перетворюється в головний фактор економічного зростання.

Узагальнення реального міжнародного досвіду такої трансформації дозволяє визначити три поширених напрями цифровізації. По-перше, чимало міжнародних підприємств створюють окремі нові незалежні цифрові підрозділи з метою поширення в перспективі набутого позитивного досвіду на всю корпорацію. По-друге, значна частина багатонаціональних підприємств намагається здійснювати різноманітні цифрові

XII Міжнародна науково-практична конференція

експерименти. По-третє, порівняно успішним виявився варіант використання цифрових технологій для зниження витрат і підвищення ефективності операцій.

На нашу думку, кожне підприємство може досягти успіху шляхом використання однієї з новітніх концепцій – екосистемного підходу до міжнародного підприємництва, який було вперше запропоновано Дж.Муром. Він запровадив категорію «бізнес-екосистема», яка являє собою сукупність взаємопов'язаних факторів, що інтерактивно впливають на створення, виявлення і реалізацію підприємницьких можливостей [2, с. 77]. В нашому випадку нас цікавить цифрова трансформація міжнародного бізнесу, екосистема якої являє собою взаємозв'язану сукупність інструментів господарської цифровізації всіх видів міжнародних ділових операцій з метою розширення підприємницьких можливостей їх суб'єктів. Зазначену екосистему можна представити у табличному варіанті, що наведено нижче.

Таблиця 1

Матриця інструментів цифровізації міжнародного бізнесу

Види інструментів	Сфери міжнародного бізнесу			
	Міжнародне виробництво	Міжнародна торгівля	Міжнародні фінанси	Валютні операції
1. Цифровий реінжиніринг бізнесу	Універсальні інструменти <ul style="list-style-type: none"> • Цифрові бізнес-платформи • Створення систем власного програмного забезпечення • Системи електронної комерції • Переосмислення бізнесу в цифрову епоху Спеціальні інструменти			
	<ul style="list-style-type: none"> • 3-D виробничий друк • Цифровізовані продукти 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрові контракти купівлі-продажу 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрові цінні папери • Цифровізація біржових операцій 	<ul style="list-style-type: none"> • Криптовалюти • Великі дані і аналітика прогнозування валютних курсів
2. Трансформація ланцюгів вартості	Універсальні інструменти <ul style="list-style-type: none"> • Радикальне переосмислення ролі досліджень та інновацій • Цифрове забезпечення відкритих інновацій • Взаємодоповнення продуктів (послуг) Спеціальні інструменти			
	<ul style="list-style-type: none"> • Промислова версія 4.0 • Smart-заводи • Промисловий Інтернет 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрові ланцюга поставок • Цифрова логістика і складу склад 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрові злиття та поглинання 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення ролі криптовалют • Зменшення частки готівкового обігу
3. Цифрова клієнтоспрямованість	Універсальні інструменти <ul style="list-style-type: none"> • Цифровізація поведінки споживачів • Життєва цінність клієнтів • Цифрова персоналізація клієнтів • Реструктуризація соціальних мереж • Рекламна цифровізація • Цифровий бренд-менеджмент • Вимірювання й оптимізація маркетингових витрат в цифрову епоху Спеціальні інструменти			
	<ul style="list-style-type: none"> • Віртуальне включення клієнта у виробничі процеси 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрова взаємодія з клієнтом • Он-лайн канали 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифрова трансформація міжнародної фінансової звітності 	<ul style="list-style-type: none"> • Криптовалютна конкуренція • Взаємодія криптовалют з національними банками

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

4. Організаційна реструктуризація	Універсальні інструменти <ul style="list-style-type: none"> • Цифрова трансформація організаційних структур управління • Керування цифровим переходом • Проектування організації для цифрових інновацій • Цифрове управління талантами • Штучний інтелект 						
	Спеціальні інструменти <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Автоматизація виробничих процесів </td> <td style="width: 25%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Цифровізація інтелектуальної власності </td> <td style="width: 25%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Взаємодія фондових і електронних бірж </td> <td style="width: 25%; vertical-align: top;"> <ul style="list-style-type: none"> • Саморегулювання ринку криптовалют </td> </tr> </table>				<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизація виробничих процесів 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифровізація інтелектуальної власності 	<ul style="list-style-type: none"> • Взаємодія фондових і електронних бірж
<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизація виробничих процесів 	<ul style="list-style-type: none"> • Цифровізація інтелектуальної власності 	<ul style="list-style-type: none"> • Взаємодія фондових і електронних бірж 	<ul style="list-style-type: none"> • Саморегулювання ринку криптовалют 				

Джерело: авторська розробка

Як видно з таблиці, кожен з учасників міжнародного бізнесу може обирати для себе як універсальні, так і спеціальні інструменти цифрової трансформації своєї діяльності, звичайно наведена таблиця не є вичерпним результатом узагальнення цифрових міжнародних операцій, а лише одним з варіантів їх систематизації.

Узагальнення сучасної практики цифрової трансформації міжнародних операцій дозволяє зробити висновок про посилення ролі цифрової економіки у збільшенні світового ВВП. Однак, однією з ключових проблем подальшого розвитку цифрової економіки на рівні підприємств є значний обсяг цифрових невдач у використанні нових можливостей ділової цифровізації. Подолати ці невдачі можливо шляхом переосмислення сучасної практики міжнародного бізнесу на основі концепції цифровізації міжнародної підприємницької екосистеми і використання матриці інструментів цифровізації всіх сфер міжнародного бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gupta Sunil. Priving Digital Strategy: A Guide to Reimagining Your Business / Sunil Gupta. – Cambridge: Harvard Business School Press, 2018. – 310 p.
2. Moore I. Predators and prey a new ecology of competition / I.Moore. – Harvard Business Review. – 1993. Vol. 71. – P. 76-86.

УДК 339.9 (470)

ЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

*Пляскіна А. І., к.е.н., доц., Херсонський національний технічний університет
Павлос Дімітріадіс, Національний університет імені Каподістрія (м. Афіни)*

Завдяки сучасним тенденціям відбувається переосмислення проблем розвитку підприємств, виходячи з глибокої взаємозалежності складових світового господарства, з його цілісності та протиріччя. Отже, можемо зазначити, що глобалізація проявляється у масштабності і рухливості чинників між державами, що впливає на економічний розвиток, як держав, так і підприємств окремо.

Тому для здійснення прогресивного економічного розвитку підприємству необхідно діяти гнучко, динамічно, і варіювативно, відповідаючи вимогам конкурентного, глобального ринку. Тобто стає очевидним, що для вирішення господарсько-економічних завдань потрібні нові підходи, якісно прогресивні зміни.

Дослідження показали, що розвиток згідно з різними моделями та науковими концепціями може характеризуватися циклічністю або направленістю процесу змін, їх

одно або багатовекторністю, детермінованістю розвитку або існуванням альтернатив, еволюційним або скачкообразним характером політико-економічних і соціально-культурних змін. Але при цьому розвиток повинен бути взаємовигідним для всіх суб'єктів глобальної економіки і корисним [1, с. 248].

Оскільки сучасна світова економіка дедалі інтенсивніше глобалізується. Усі соціально-економічні сфери будь-якого підприємства знаходяться під впливом цього всеохоплюючого світового процесу. Цю тенденцію розвитку суспільства досліджують різні вітчизняні наукові школи. Проте єдиного визначення терміну «глобалізації» поки ще не існує.

З метою уникнення неточностей при використанні іноземних публікацій, слід підкреслити, що у зарубіжних джерелах розрізняють поняття «глобалізація». Під глобалізацією англійський науковець Р. Робертсон [2, с. 8] розуміє свого роду «стискування» світу і посилення взаємозалежності усіх його частин, що супроводжується усе більш поширеним усвідомленням цілісності, єдності світу. Німецький соціолог У. Бек [3, с. 194-195] усвідомлює глобалізацію як політизацію, де ступінь інтеграції світового суспільства стає основою переорієнтації і реорганізації політичного простору. Глобалізація має на увазі світове суспільство без світової держави і без світового уряду, де не існує жодної гегемоністської влади і жодного міжнародного режиму. У новій глобальній ситуації «ексклюзивна протиставленість один одному за зразком націй змінюється інклюзивною протиставленістю ніш, місць, «провінцій» світового суспільства». У працях американського дослідника М. Уотерса [4] глобалізація розтлумачується як сукупність тенденцій, що ведуть до детеріторіалізації соціального, обумовленою експансією символічних обмінів. Фундамент теорії глобалізації, згідно з М. Уотерсу, утворює концепція відношення між соціальною організацією і територіальністю.

Як зазначає І. Валлерстайн, «хоча сьогодні стало модним говорити про глобалізацію як про феномен, що відноситься до 70-х р. ХХ ст., по суті транснаціональні товарні ланцюжки добре відомі з тих часів, коли система лише зароджувалася, і набула глобального характеру ще в другій половині ХІХ ст. Зрозуміло, прогрес технологій відкрив можливості транспортування величезної кількості товарів на значні відстані, але я ризикну припустити, що структура і функціонування товарних ланцюжків не зазнали в ХХ ст. кардинальних змін, і такі навряд чи стануться навіть під впливом так званої інформаційної революції» [5, с. 82].

Так, В. В. Козак [6, с. 41] глобалізацію трактує як якісну трансформацію зв'язків між макроекономічними змінними, що призводить до істотних структурних зрушень у напрямку розширення конкуренції та підвищення гнучкості економіки.

Всебічне проведене дослідження різних підходів до розуміння «глобалізації» допомогло автору встановити і виділити першорядні його чинники, без яких не можливий подальший процес його «заглиблення» у соціально-економічні сфери підприємства, змінювання на якісно новий рівень організаційно-економічні відносини суб'єктів господарювання (рис. 1).

Безумовно, глобалізація справляє інтенсивний вплив на соціально-економічні системи, при цьому знаходиться в жорсткій залежності від прогресу і поширює конкурентну боротьбу на всіх рівнях – від національних економік до суб'єктів господарювання.

Під час розгляду глобалізації більшість науковців роблять акцент на масштабності змін, руйнації національних кордонів, розвитку людського суспільства, інтеграції національних господарств та держав, більш високому рівні розвитку інтернаціоналізації господарського життя та інше. Така різниця у визначеннях та характеристиках терміну «глобалізація» пов'язана із наявністю значної кількості теорій та концепцій глобалістики, які прийнято поділяти на теорії виникнення та становлення глобалізації; концепції масштабів, форм і наслідків глобалізації; моделі глобалізаційного дискурсу та сучасний дискурс [7, с. 18].

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

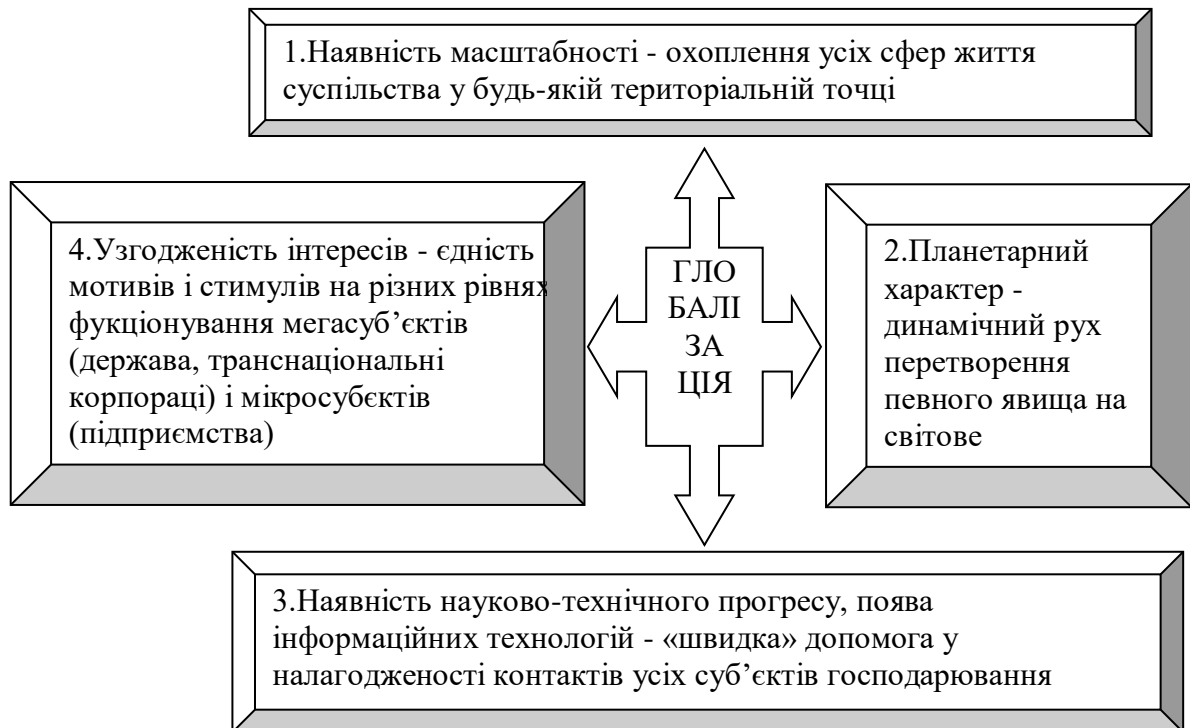

Рис. 1. Наявні чинники глобалізації, які враховуються при виході підприємства на новий етап його розвитку

*Розроблено автором

У якості висновку можна зазначити, що глобалізація не є феноменом (чимось рідкісним або єдиним у своєму роді явище), глобалізація – це явище прискорення економічних процесів, які впливають на діяльності і перспективи розвитку підприємства; природний хід світового розвитку, зі своїми позитивними та негативними сторонами; функціонує в режимі реального часу; сприяє формуванню і розвитку єдиного ринкового простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швыданенко О. А. Генезис категории «развитие экономической системы» / О. А. Швыданенко // Украина-Болгария-Европейский Союз: современное состояние и перспективы. Сборник материалов международной научно-практической конференции. (13-19.09.12). Том 2. – Херсон-Варна: Херсон, ПП Вишемирський В. С., 2012. – С. 245-249
2. Robertson, R. Globalization: Social theory and global culture / R. Robertson. – London: SAGE Publications., 1992.
3. Бек У. Что такое глобализация? (Ошибки глобализма – ответы на глобализацию) / Пер. с нем. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
4. Waters, M. Globalization/M. Waters. – London: Routledge, 1995.
5. Валлерстайн И. Конец знакомого мира. Социология XXI века / И. Валлерстайн. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
6. Козак В.В. Деінфляція на тлі глобалізаційного процесу // Фінанси України. – 2007. – №6. С.40-46.
7. Гавловська В. І. Вплив глобалізаційних процесів на інтегрування технологій управління у практику діяльності вітчизняних підприємств // Вісник Хмельницького національного університету 2019. – № 1(17). – С. 17-22.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Рибчук А.В., д.е.н., проф., Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Фомішина В.М., д.е.н., проф., Херсонський національний технічний університет

Реалізація великомасштабних інфраструктурних проектів потребує значних інвестиційних ресурсів. Створення об'єктів виробничої інфраструктури формує додатковий попит на продукцію інших галузей та сфери послуг, котрі доводять інфраструктурні проекти до логічного завершення. Їхнє функціонування та експлуатація безпосередньо впливають на економічне зростання як національних економік, так і світового господарства загалом.

Світова фінансова та економічна криза вразила усі сфери сучасного світового господарства не обійшовши і виробничу інфраструктуру. Тому більшість країн світу, які мають розвинену інфраструктурну мережу застосувавши досвід Великої депресії активно використовують державні інвестиції для побудови нових інфраструктурних об'єктів та модернізації діючих. Початок третього тисячоліття можна охарактеризувати як період великої інфраструктурної модернізації національних економік розвинених держав та країн, що розвиваються, про що свідчать заплановані середньорічні обсяги інвестицій у інфраструктуру на перспективу в 2010–2020 рр. (рис. 1).

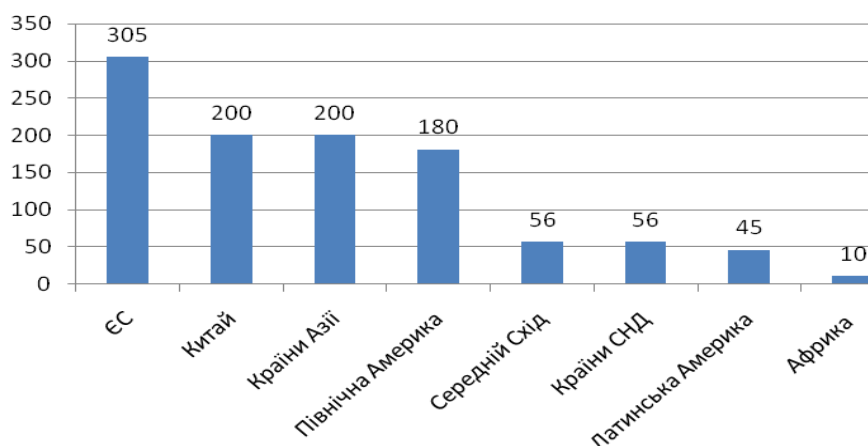

Рис. 1. Заплановані середньорічні обсяги інвестицій в інфраструктуру на 2010–2020 рр., млрд дол. США [1, 66].

Як зазначає О. Никифорчук: “У першій чверті ХХІ ст. інвестиції в модернізацію інфраструктури дозволяють стверджувати, що інфраструктура господарської системи країн світу розвиватиметься на основі оновленої парадигми – *інфраструктурного підходу* що є інноваційним методом забезпечення рівноваги та стійкості економічного розвитку держави, оскільки інфраструктура створює середовище життєзабезпечення суспільства, національного господарства, регіону та окремого домогосподарства [1, с. 65].

На думку американських експертів, ЄС планує упродовж 2010-2020 рр виділити на розвиток інфраструктури понад 300 млрд дол. США, Китай – близько 200 млрд дол., США і Канада – 180 млрд дол. Країни СНД, включаючи Україну, перебувають на рівні країн Середнього Сходу (56 млрд дол.). У США у 2009 р. було прийнято Акт відновлення та реінвестування, згідно з яким виділено нові фонди для транспортної інфраструктури: 8,4 млрд дол. США – на проекти, пов’язані з транзитом, 8 млрд дол. США – на високо-швидкісні залізниці, 1,3 млрд дол. США – на модернізацію залізниць Amtrak, 27,5 млрд дол. США – для

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

інфраструктури автомагістралей, 1,1 млрд дол. США – на нові проекти для аеропортів. В Індії планується побудувати 7 тис. км нових автодоріг. У Бразилії упродовж наступних 25 років держава планує вкласти 800 млрд дол. в модернізацію енергетичної інфраструктури. У Мексиці прийнято шестирічний Національний інфраструктурний план, згідно з яким 270 млрд дол. буде спрямовано на будівництво і модернізацію 20 тис. км автодоріг, 1500 км нових залізничних ліній, розширення портових потужностей, систем каналізації і водопостачання. Франція в рамках своєї залізничної стратегії збирається вкласти 25 млрд дол. у подальших розвиток високошвидкісних залізниць, побудувавши до 2020 р. ще 4 тис. км нових доріг і подвоївши таким чином існуючу мережу. Проте найбільше швидкісних залізничних ліній – 13 тис. км – планується побудувати в Китаї (рис. 2). Лише у 2009 р. Китай вклав у будівництво швидкісних залізничних магістралей 8 млрд дол., а до 2013 р. в країні діятиме 42 високошвидкісні лінії. Друге місце з великим відставанням від Китаю посідає Іспанія. Іспанська швидкісна система доріг AVE уже зв'язала Мадрид і Малагу – відстань, яка долалася за 24 години, можна проїхати всього за 2,5 години [1, с. 67].

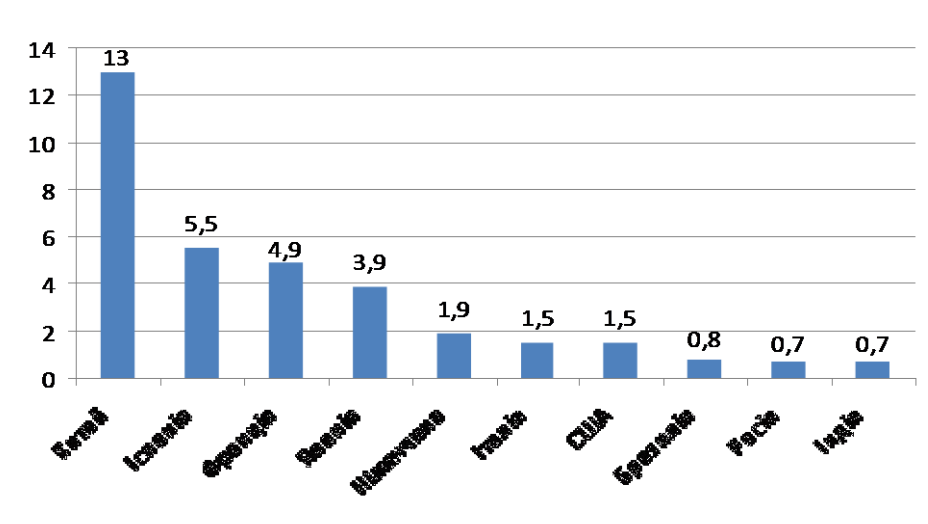

Рис. 2. Заплановані обсяги будівництва залізниць в окремих країнах світу на період до 2025 р., тис. км [2, с. 12].

Значний нереалізований попит на створення, модернізацію та підтримку громадської інфраструктури існує в усьому світі. Згідно з доповіддю Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), світова потреба в нових інфраструктурних активах до 2030 року складе 90 трлн. дол. США [4, с. 5], тобто щорічні інвестиційні вкладення повинні бути не менше 6 трлн. дол. США. Однак на сьогоднішній день сукупні інвестиційні вкладення в інфраструктурні активи становлять лише 3 трлн. дол. США, отже, щорічний інфраструктурний дефіцит сягає 50%. Що стосується країн, що розвиваються, то в доповіді Світового банку дійшли висновку про необхідність в період з 2014 до 2020 року щорічних інвестицій в розмірі 836 млрд. дол. США, що становить 6,1% від поточного валового внутрішнього продукту, для задоволення нового попиту на інфраструктуру та обслуговування існуючих інфраструктурних активів [5, с. 42].

Згідно з прогнозами Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), при середньорічному темпі світового зростання у 3,3% ВВП подвоїться до 2035 року і складе 145 трлн. доларів США. При цьому в найближчі роки Китай обжене США за розміром ВВП за паритетом купівельної спроможності і стане найбільшою економікою світу, а до 2030 року його ВВП виросте в 2,5 рази в порівнянні з рівнем 2013 року. ВВП Індії, третьої економіки світу до 2030 р потроїться; Для порівняння, ВВП США за цей період збільшиться лише на

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

40%, Європи - на 30%. Основними факторами економічного зростання будуть приріст населення землі (+ 19% до 2030 р) до 8,3 млрд. осіб, урбанізація (міське населення збільшиться на 40% до 2030 року, а його частка зросте з 52% до 58%), випереджаючи зростання доходів населення, подальший розвиток міжнародної торгівлі і туризму.

При таких темпах навантаження на інфраструктуру в більшості країн світу в найближче десятиліття багаторазово посиляться, і її своєчасне розвиток стане головною запорукою стійкого зростання світової економіки і торгівлі. За оцінками експертів ОЕСР, при подвоєнні світового ВВП до 2035 року обсяг пасажирських авіаперевезень за аналогічний період збільшиться в 2,5 рази, вантажні авіаперевезення потроїться, а перевезення контейнерів зростуть в чотири рази. Тим часом пропускна здатність існуючих транспортних коридорів між Азією і Європою дозволить збільшити вантажообіг в середньому ще на 50%, які будуть вичерпані протягом найближчих 6-8 років. З огляду на, що на проектування, будівництво і розширення великих інфраструктурних об'єктів будуть потрібні роки, рішення стосовно механізмів їх фінансування необхідно ухвалювати найближчим часом [4, с. 6].

Збільшення інвестицій в інфраструктуру - перевіреним і надійним способом стимулювання економічного зростання. У короткостроковій перспективі збільшення обсягу інвестицій в інфраструктуру створює нові робочі місця, в середньостроковій перспективі - стимулює економічне зростання, а в довгостроковій - знижує транспортні витрати підприємств і покращує якість життя населення. За оцінками аналітиків «McKinsey», додатковий 1% від ВВП інвестицій в інфраструктуру створить 3,4 млн. нових робочих місць в Індії, 1,5 млн. місць в США або 1,3 млн. робочих місць - в Бразилії. Окрім того, якісна транспортна інфраструктура підвищує мобільність населення, яке отримує можливість активніше переміщатися між регіонами, в тому числі в пошуках роботи. Існують різні експертні оцінки фінансування інфраструктурних проектів. За оцінками «McKinsey Global Institute», мінімальна потреба в інфраструктурних інвестиціях у світі, становить 57-67 трлн.долл. на період 2013-2030 рр. (В середньому 3,4-3,9 трлн. дол. на рік). На думку аналітиків «McKinsey», для підтримки адекватного стану інфраструктури сукупна вартість інфраструктурних активів повинна складати в середньому 70% від ВВП. Ті країни, у яких ця частка нижче (наприклад, Бразилія - 16%, Росія - 61%, Індія - 58% і навіть США - 64%), повинні нарощувати інвестиції в інфраструктуру випереджаючими темпами, а ті, у яких вище (Японія, Китай, Німеччина), мають можливість скоротити обсяг інвестицій в найближчі роки [3, с. 65].

Таким чином, міжнародна виробнича інфраструктура виступає потужним фактором як світового економічного зростання так і національних господарств. Завдяки наявності різноманітних інвестиційних ресурсів (держави та приватного сектора) створюється реальна можливість будівництва, експлуатації та модернізації глобальних інфраструктурних об'єктів, котрі безпосередньо або опосередковано забезпечують через різноманітні важелі стабільний економічний поступ суб'єктів світового господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Никифорок О.І. Інструменти та механізми модернізації транспортної інфраструктури: зарубіжний досвід і українські реалії / О.І. Никифорок // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 3. – С. 64–78.
2. Infrastructure Monitor (2020). Data-Driven Insights Into Selected G20 Infrastructure Priorities. October, 2020. – 68p.
3. McKinsey (2017). – “Bridging global infrastructure gaps. Has the World made progress?”. «McKinsey Global Institute». – 2017. – 11 p.
4. OECD Economic Policy Papers(2012). – “Looking to 2060: Long-term global growth prospects” . – 2012. – 32 p.
5. OECD (2011) — “Trends in Urbanization and Urban Policies in OECD Countries: What Lessons for China?” . – 2012. – 219 p.

СЕКЦІЯ 2

Наукові засади просторового розвитку регіональних економічних систем України

**ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПАРАДИГМІ
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Гудзь П.В., д.е.н., професор, Куявсько-Поморська школа вища у Бидгощі
Гудзь М.В., д.е.н., професор, Національний університет «Запорізька політехніка»

Просторовий розвиток на основі «м'якого» управління простором, як управління межами простору буде продуктивно в доповненні до інших проблем просторового розвитку [1], на методології сталого розвитку [2], за якою Європейський Союз реалізує амбітну кліматичну програму «Green Deal», що стосується усіх галузей та сфер європейської економіки, починаючи від виробництва і завершуючи рециклінгом відходів від виробничого споживання [2], а саме до 2050 р. реновація 35 млн неенергоєфективних будівель; скорочення використання пестицидів на 30% та добрив на 20% до 2030 року; частка земель під органічним виробництвом – 25% до 2030 року; 30% суші та 30% морських теренів – природоохоронні території; виробництво до 10 млн т відновлюваного водню до 2030 року; скорочення викидів парникових газів у транспортному секторі на 90% тощо. Провідним інструментом трансформації суспільного укладу визначена цифровізація та екологізація економіки.

Цифрова економіка – це такий економічний уклад, за яким частина загального обсягу виробництва цифрових продуктів і послуг цілком або в основному продукована на базі цифрових технологій фірмами, а бізнес-модель підприємств ґрунтується на цифрових продуктах або послугах. В галузевому та просторовому вимірі можна виділити на основі опрацьованих джерел, три ключових елементи цифрової економіки: основний цифровий сектор, цифровізація економіки, цифрова економіка. Фактори розвитку цифрової економіки:

а) розростання мережі Інтернет. За даними звіту ООН з розвитку цифрової економіки, еволюція глобального інтернет-трафіку з 2002 по 2022 зросла і буде зростати надалі за 10 і 20 років відповідно в 230 і 1507 разів!: 2002 - 100 Гб / с, 2007 - 2000 Гб / с, 2012 46000 Гб / с, 2022 - 150 700 гб / с. (1 гігабіт на секунду = 125 мегабайт в секунду);

б) електронна торгівля сировиною та матеріалами між підприємствами.

в) цифрова доставка товарів і послуг. Спостерігається у період пандемії 2020-2021 рр. зростання в середньому у 3,5 обсягів торгівельних угод учасниками ринків;

г) роздрібний продаж фізичних товарів.

Розрізняють також поняття цифрові продукти і послуги, під якими розуміють продукти, що поставляються за допомогою цифрових технологій, а також типи послуг, які в основному поставляються в цифровому вигляді (тобто інформаційні сервіси в режимі онлайн, продаж програмного забезпечення, електронна освіта та ін.).

Таблиця 1

Проблеми і рішення управління просторовим розвитком регіону засобами цифровізації

Проблеми і завдання	Рішення на основі цифровізації
Пандемія стимулює підвищення ефективності управління на регіональному рівні	Перехід на цифрові платформи «Центр управління регіоном»
Прискорений розвиток технологій «розумне місто»	Цифрові рішення позбавлять регіони від більшості проблем в сфері житлово-комунального господарства, соціального забезпечення, ситуаційного реагування та інших життєво важливих сферах регіонального управління

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Інноваційні рішення галузевих проблем міського і регіонального господарства	Екстраполяція сучасних корпоративних технологій управління змінами, процесами реформування, стратегування у систему публічного управління та адміністрування
Підготовка з новітніми компетентностями кадрів для цифрової економіки, інформаційна інфраструктура і безпека, цифрове міське управління	Розробка освітніх платформ з елементами гейміфікація
Формування інструментів контролю екосистем і природокористування	Створення систем регіонального моніторингу стану сільгоспземель
Прогнозування і гасіння вогнищ виникнення пожеж	Формування систем моделювання процесу поширення пожежі на основі великих даних і обчислень з використанням нейронних мереж
Критично важливим параметром стає для органів публічного управління та адміністрування швидкість надання доступу до сучасних інфраструктурних ІТ-рішень	Перехід органів влади на сучасні цифрові технології і платформи, мережеві комунікації.
Геопросторове управління	Технології Big Data, програми розпізнавання облич тощо

Аналіз правових і регуляторних актів засвідчив, що провідні розвинуті країни світу в контексті технологічних і цивілізаційних викликів прореагували прийняттям стратегій розвитку інформаційних спільнот: Польща в 2013 р., Росія в 2017 р., Європейський союз з 2015 р. розпочав реалізувати цифровий порядок денний – своєрідну дорожню карту, але із стратегічними орієнтирами, Україна з 2019 р. Так, з 2015 р. Європейська Комісія дала старт реалізації єдиного цифрового ринку шляхом сприяння електронній торгівлі, оцифрування захисту авторських прав, конфіденційність в електронному зв'язку, гармонізація цифрових прав учасників ринку та держави, гармонізація податкових норм і кібербезпека [4].

В Україні залишається малорозвиненою інфраструктура інформаційних ринків, інтернету, мережевих каналів зв'язку, зазначається низька технологічна освіченість споживачів та загальний синдром “застарілих технологій”. Для активізації цифровізації просторового управління регіоном в сучасних умовах необхідна розробка конкретних фінансових, податкових, митних, банкових інструментів впливу сектору публічної влади на громадян та зворотного процесу слід прискорювали розробку, впровадження, виробництво технологій SMART-управління, нарощували та капіталізували цифрові компетенції у службовців органів публічної влади і громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Банников Алексей Юрьевич Проблемы пространственного развития: методология исследования / Общественно-политический альманах Поиск. Альтернатива. Выбор. 3 (3) Август 2016. серия: Экономика// <http://newknowledge.ru/projects/pav/3-3-avgust-2016/problems-prostranstvennogo-razvitiya-metodologiya-issledovaniya/>
2. Бистряков И. К., Манцевич Ю. Н. Проблемы пространственного развития Украины с позиций взглядов П. Аберкромби. Экономика Украины. 2015. 9 (638). С.39-48.
3. European Commission. A European Green Deal. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
4. Komunikat komisji do parlamentu europejskiego, rady, europejskiego komitetu ekonomiczno-społecznego i komitetu regionów. Strategia jednolitego rynku cyfrowego dla Europy. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Соловійов І.О., д.е.н., проф., Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

В результаті ринкових реформ сільське господарство України перебуває в глибокій системній кризі. Розвиток сіл був загальмований останні двадцять років недофінансуванням бюджетів сільських громад, які на 60-80 % залежать від трансфертів з державного бюджету. Тільки 11% загальних доходів місцевих бюджетів надходить від місцевих податків і зборів [1]. Важливим джерелом поповнення бюджетів громад і фінансування будівництва, експлуатації споруд та інфраструктури загального користування соціальних проектів стають кошти, отримані в результаті співпраці із зовнішніми та внутрішніми інвесторами. Одним з напрямків регіонального розвитку, який потребує значних інвестицій, є використання туристичних та рекреаційних ресурсів територій для залучення різних цільових груп.

В Україні спостерігається велика диференціація регіонів за географічними, історичними та культурними особливостями, що надає можливості для розвитку унікальних конкурентних переваг. Території пропонують інвесторам територіальний продукт – умови для економіко-господарської діяльності і розвитку бізнес-середовища, використання туристичного потенціалу та рекреаційних ресурсів.

Перспективною технологією управління регіонами є концепція територіального маркетингу, яка реалізується через використання маркетингової інструментарію здатного вирішувати завдання, пов'язані зі зміцненням позицій території на конкурентному просторі [2]. Маркетинг місця (place marketing), оперує на відміну від класичної моделі двокомпонентною сумішшю заходів і технологій – товарно-договірним та комунікативним міксами [3]. Головним призначенням першої складової є створення територіального продукту, його локація, встановлення основних цінностей існуючих та потенційних споживачів, розробка пакетів послуг бізнес – інвестиційного та туристично-рекреаційного асортименту. В межах цієї складової відбувається узгодження умов придбання територіального продукту тобто встановлення ціни послуг які надає територія через рейтингову оцінку її привабливості, заходи з пристосування ціни(знижки, кредити, сезонна диференціація та ін.)

В межах другої складової відбувається просування територіального продукту за допомогою комплексу особистісних та неособистісних комунікацій. В якості засобів комунікацій добре зарекомендували себе реклама в інтернеті (медійна, контекстна, SEO-просування вірусна, тізерна, E-mail розсилки та ін.), брендування, маркетинг взаємовідносин, презентації, ярмарки, фестивалі, розповсюдження інформаційно-рекламних матеріалів, комерційних пропозицій, прес-релізів тощо.

Об'єктивно оцінити територію, тобто встановити рівень цін на послуги, допомагає показник рівня комфорту проживання і добробуту населення, який ілюструє її цінність для місцевих жителів, відвідувачів, бізнес-спільноти та туристів. Цей показник встановлюється за допомогою експертних методів та через опитування і дозволяє отримувати інформацію про рівень сприйняття територіального продукту об'єктами маркетингових зусиль. Одним з важливих чинників створення успішного продукту є наявність у нього унікальних, неочікуваних характеристик. Це можуть бути продукти харчування з особливим смаком, природні ландшафти, ліси, гори або навіть найбільша в Європі пустеля “Олешківські піски” в Херсонській області.

Прикладом успішної реалізації моделі територіального маркетингу є діяльність Присіваської ОТГ у Чаплинському районі. Відповідно до розробленої у 2017 р. програми розвитку громади, відбувається розбудова туристичної інфраструктури, міні –готелів, закладів громадського харчування, зон відпочинку на березі гіперсолоного рожевого Лемурийського озера. Сіль з озера має лікувальні властивості і визнана однією з кращих у

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

світі. Щорічно зростає потік відвідувачів і туристів, що бажають помилуватися цим дивом природи. В ОТГ опікуються створенням умов для розвитку приватної ініціативи і ділового клімату. Усе це сприяло зростанню конкурентоспроможності території громади і підвищило її авторитет у регіоні. З явилися нові робочі місця, зросли доходи місцевого бюджету.

Перспективним сектором ринку туристичних послуг є агротуризм, який надає послуги з отримання туристичних атракцій, із знайомства з архітектурними і культурними пам'ятками, відпочинку у сільських садибах. В Херсонській області прикладом успішної моделі сільського туризму єдиний в східній Європі комплекс «Зелені хутори Таврії», розташований на незайманій природі Таврійської лісостепної зони. Тут можна дізнатися про українські народні ремесла, відпочити на природі, відсвяткувати весілля або день народження [4]. Різновидом туризму є відвідування стилізованих під фольклорну специфіку рибальських селищ, етнографічних центрів. Результатом функціонування цих центрів є, як правило, підвищення привабливості та іміджу територій, зростання реальних інвестицій, розвиток економіко-господарської діяльності та соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні фінансові показники громад. Дашборд. Офіс підтримки реформ. (01.07.2021, м.Київ). Електронний ресурс. Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/news/13835?fbclid=IwAR1z4VMRAxEXHJQnJbLBxq2vNeyE79m_cFbEKL7IZHIUTxPvJ5FU37KdPrg
2. Старостіна А. О., Мартов С. Є. Регіональний маркетинг: суть та особливості становлення в Україні // Маркетинг в Україні. — 2004. — № 3. — С. 55–57.
3. Соловійов І.О. Агрмаркетинг: системна методологія, реалізація концепції : [монографія] / І.О. Соловійов. – Херсон : Олди-плюс, 2008. – 344 с.
4. Херсонщина туристична: «Зелені хутори Таврії». Режим доступу: <https://hutora.com.ua/>

УДК: 330.341.1:334.722

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ

Топалова І.А., к.е.н., доц., старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Питання підвищення результативності господарської діяльності суб'єктів підприємства набувають все більшої актуальності в умовах глобалізації та підвищення рівня конкурентоспроможності самих суб'єктів та їх продукції.

У роботі визначено вплив таких показників Глобального індексу підприємництва за 2017-2019 рр., як: готовність ризикувати (0,01); конкуренція (0,16); сприйняття нових можливостей (0,13); інноваційність продукту (0,26) та ін. Україна значно відстає від інших країн світу. Однак, за деякими показниками наша країна відповідає європейському рівню, а саме: ризиковий капітал (0,55); трудовий капітал (0,50); стартап-навичок (0,60); швидкість росту (0,48) [1, 2].

З метою систематизації конкретних проблем у підприємницькому секторі автором узагальнено дані щодо звернень-скарг суб'єктів підприємництва до Ради бізнес-омбудсмена та запроваджено авторську анкету «Оцінка бар'єрів та зовнішніх впливів на результативність господарської діяльності». Так, результати отримані, у процесі збору та аналізу інформації подано на рис. 1, 2.

Рис. 1. Головні перешкоди для ведення бізнесу у 2019 році в Україні складено автором на основі [3]

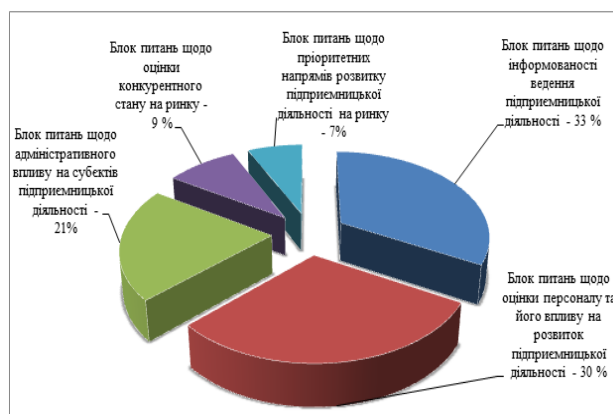

Рис. 2. Результати анкетування «Оцінка бар'єрів та зовнішніх впливів на результативність господарської діяльності» за блоками [Розробка автора]

За переліком перешкод уповільнюється критерій «Війна на Сході» з 28 % у 2015 р. до 5,6 % у 2019 р. за критеріями: «Складність адміністративних податків» та «Брак кваліфікованої робочої сили», навпаки, спостерігається зростання, відповідно, з 26 % у 2015 р. до 32% у 2019 р. та з 13 % у 2015 р. до 29 % у 2019 р. Щодо критерію «Корупція», то ситуація значно погіршилась: з 23% у 2015 р. збільшилась до 45% у 2019 р.

Так, основними питаннями, які турбують підприємців, стали питання з блоків «Інформованість ведення підприємницької діяльності» та «Оцінка персоналу та його впливу на розвиток підприємницької діяльності»: 33 % та 30 %, відповідно. Наступним блоком є питання щодо адміністративного впливу на суб'єктів підприємницької діяльності, який склав 21 %. Наступні блоки: оцінка конкурентного стану на ринку та пріоритетні напрями розвитку підприємницької діяльності на ринку турбують суб'єктів підприємництва менше, а саме: 9 % та 7 % респондентів, відповідно.

Практичною спрямованістю даної роботи є розробка ряду пропозицій щодо підвищення результативності суб'єктів підприємництва регіону та систематизація їх у такі групи заходів:

1. Організаційні заходи:

- надавати консалтингові послуги та послуги у веденні документообігу суб'єктам господарювання;
- розповсюджувати інформацію серед кіл підприємництва щодо можливостей Офісу62 та онлайн-платформи Дія.Бізнес;

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

- постійно здійснювати спілкування із представниками малого та середнього бізнесу та у процесі зворотного зв'язку розробити покрокові інструкції щодо ведення/започаткування ними підприємницької діяльності, розміщення інформації для бізнесу;
- полегшити адміністрування податків шляхом електронного документообігу;
- органам міського самоврядування налагодити розміщення на їхніх сайтах інформації, необхідної для представників бізнесу;
- створення державної програми «Start-up Platforms» для допомоги суб'єктам підприємництва з реалізації інноваційних ідей та залучення стейкхолдерів на засадах краудфандингу;
- проаналізувати виконання регіональних програм підтримки суб'єктів підприємництва за рахунок бюджетних коштів, на предмет їхньої ефективності та задля розробки оптимального підходу щодо надання фінансово-кредитної підтримки підприємцям.

2. Економічні (зовнішньоекономічні) заходи:

- сформувані індикатори моніторингу зрушень для суб'єктів малого та середнього бізнесу, враховуючи специфіку їх діяльності та розміри бізнесу (не співставляти статистичні дані малих та середніх підприємств із великими);
- започаткувати реалізацію мережі державних закордонних інституцій та представництв щодо підтримки малого та середнього бізнесу із набуттям цими інституціями ресурсів та функцій для підтримки підприємницького сектору України за кордоном.

3. Податкові заходи:

- інформувати платників податків щодо прийняття рішень про зупинення реєстрації податкової накладної чи визнання платника податків «ризиковим», щоб платник податків міг надати документи або зрозуміти, яким чином змінити свою діяльність для реєстрації податкової накладної або засоби виключення себе з переліку ризикових платників;
- створити податкові канікули для інноваційно-активних суб'єктів підприємництва, за умови використання результатів їх діяльності в Україні, на термін 5 років.

4. Кадрові заходи:

- здійснити оптимізацію ведення паперового документообігу щодо управління персоналом та його переведення в електронний формат;
- збільшити розміри штрафів роботодавцям з приводу порушення ними трудового законодавства щодо найманих працівників;
- розробити систему мотивації на регіональному рівні для залучення компетентних працівників у господарську діяльність суб'єктів підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Системний звіт. Великі проблеми малого бізнесу. Оцінка реалізації стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та подальші напрями політики.
[URL:https://boi.org.ua/media/uploads/system_bigproblemssmalbusiness/3_2020_system_ua.pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/system_bigproblemssmalbusiness/3_2020_system_ua.pdf)
2. GEDI; Global Entrepreneurship Index 2018.
3. Звіт з оцінки реалізації державної політики розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, USAID KEYU 2019.

СЕКЦІЯ 3

**Глобальні виклики і рішення для розвитку промисловості,
агропромислового комплексу, інфраструктури, економіки вражень та
інновацій.**

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Барна М.Ю., д.е.н., професор, Львівський торговельно-економічний університет

Туристична галузь має значний потенціал до нарощування основних показників діяльності. Світові тенденції свідчать про потужний розвиток галузі, статистичні дані Всесвітньої організації туризму показують сталі результати зростання туристських потоків та доходів від туристської діяльності. Туризм є галуззю мультиплікатором, що забезпечує високу прибутковість при низьких вкладеннях інвестицій. Отже однією з ключових характеристик розвитку туристичної галузі буде висока конкуренція, що сприяє подальшому розвитку туризму, підвищенню якості надання туристичних послуг. Останні тенденції розвитку туризму свідчать про увагу суб'єктів туристичної діяльності до питання розвитку інклюзивної туристичної інфраструктури, виділення інклюзивного туризму в окремий вид туристичної діяльності, та сприяння його подальшому розвитку.

Оскільки інклюзивний туризм виділився як одна із гілок соціалізованого туризму, доцільно виділити ключову роль держави у забезпечення його подальшого розвитку з метою забезпечення виконання державою соціальних гарантій як важливого елементу розвитку державності та громадянського суспільства.

На міжнародному туристичному ринку за останні роки відбулося багато змін: до його сегменту, в останні роки, залучено осіб з інвалідністю, для них активно створюються всі необхідні умови та розробляються спеціальні програми туристичного обслуговування з урахуванням їх потреб та можливостей.

Такий вид туризму має багато назв, наприклад, «інклюзивний туризм», «соціальний туризм», «безбар'єрний туризм», «паратуризм» тощо. Але всі вони розуміють під собою доступність подорожей для осіб з обмеженими можливостями, тому що даний вид діяльності інтегрує цю категорію населення в соціум, надає їм можливість розвиватися, почувати себе здоровими, в т. ч. емоційно, й бути на рівні з іншими.

Інклюзивний туризм в Україні є досить новим поняттям і видом діяльності. Це зумовлюється рядом проблем, як соціальних, так й економічних. На даний момент по всій країні діють організації та об'єднання інвалідів, які надають медичні та реабілітаційні послуги. Звичайно, для них влаштовують розважальні заходи, також екскурсії, але зазвичай не на далекій відстані, у зв'язку з малорозвинутою інфраструктурою, яка не призначена для осіб з обмеженими можливостями.

За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 01 січня 2020 року, в Україні 2,7 млн осіб мають інвалідність, у тому числі 222,3 тис. осіб з I групою інвалідності, 900,8 тис. осіб з II групою інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності та 163,9 тис. дітей з інвалідністю [1]. Кількість осіб даної категорії щороку зростає, це зумовлено багатьма факторами, зокрема погіршеннями стану екологія, умов життя та праці, а також поширенням Covid-19 та ускладненнями після перенесення хвороби.

Розвиток інклюзивного туризму тісно пов'язаний із попитом на даний вид надання послуг. Статистика свідчить, що у подальшому такий попит буде лише зростати, отже інклюзивний туризм має значний потенціал до нарощування потоків туристів [2]. Спостерігається тенденція до старіння населення, тобто більше людей переходить до категорій, що потребуються соціального захисту та формування інклюзивних умов розвитку туризму. Отже інклюзивний туризм набуває все більшої актуальності серед населення різних країни світу.

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

Протягом останніх десяти років в Україні було проведено реформування майже у всіх сферах соціального забезпечення та охорони праці. На сучасному етапі Україна намагається створити ефективну систему соціального захисту усіх категорій населення, інвалідів у тому числі. У процесі її розроблення слід враховувати досвід зарубіжних країн, де така система функціонує досить успішно вже тривалий час. З цієї точки зору інтерес може представляти система соціального захисту, яку впроваджено у країнах Європейського Союзу, де було започатковано рух за права інвалідів, особливо враховуючи зацікавленість України щодо членства у ЄС. У країнах Європейського Союзу соціальна політика та участь соціальних партнерів у її формуванні зазнали не тільки значної трансформації, а й виник принципово новий наднаціональний і наддержавний курс соціального захисту і добробуту громадян.

В Україні забезпечення умов для розвитку інклюзивного туризму визначено у наступних нормативно-правових документах: Конституція України; Закону законів України «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії»; Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні»; Закон України «Про соціальні послуги»; Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»; «Конвенція про права осіб з інвалідністю». Ці нормативно-правові акти визначають основні положення державної соціальної політики, що стосується створення комфортних умов життя та соціального забезпечення осіб з інвалідністю. Проте окремого нормативно-правового акту або положень у розроблених документах, які б визначали механізми реалізації функцій державного управління розвитком інклюзивного туристського середовища, немає. Закон України «Про туризм», який є основним нормативно-правовим документом, що здійснює регулювання у галузі туризму, не визначає поняття інклюзивного.

В Україні якість життя осіб з інвалідністю, як правило, нижча, ніж у решти населення, що зумовлено наступним: недостатністю в нашому суспільстві гуманізму і милосердя по відношенню до людей з особливими потребами; нерозвиненістю і непристосованістю соціальної інфраструктури міст і сільських населених пунктів з урахуванням задоволення основних потреб інвалідів; низьким рівнем матеріального забезпечення і соціального обслуговування, їх недостатньою гнучкістю; низькою якістю чи відсутністю технічних засобів і пристосувань, необхідних для обслуговування, пересування і праці інвалідів; наявністю значних труднощів в отриманні якісної професійної, особливо вищої освіти, в задоволенні духовних потреб [3].

У Рекомендаціях № 1185 до реабілітаційних програм 44-ї сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 травня 1992 року інвалідність визначається як обмеження в можливостях, обумовлені фізичними, психологічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими й іншими бар'єрами, які не дозволяють людині, що має інвалідність, бути інтегрованим у суспільство й брати участь у житті родини або суспільства на таких же підставах, як і інші члени суспільства [4].

Отже, інвалідність є явищем соціальним, уникнути якого не може жодне суспільство, і тому кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує соціальну та економічну політику щодо осіб з обмеженими фізичними та (або) розумовими вадами.

Санаторно-курортна справа для осіб з інвалідністю в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про курорти», прийнятий 5 жовтня 2000 року, та відповідної нормативно-правової бази, яка регламентує діяльність даної сфери, забезпечуючи доступність санаторно-курортного лікування для всіх громадян, і в першу чергу для інвалідів, дітей, хворих на туберкульоз тощо, економне та раціональне використання природних лікувальних ресурсів та їх охорону.

Спеціалізовані туристичні ринки для осіб з особливими потребами на сьогодні – це найперше державна санаторно-курортна зона. 16 грудня 2009 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї». Конвенція про права інвалідів передбачає, що держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати та заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

всіма особами з особливими інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Із цією метою держави-учасниці зобов'язуються: вживати всіх належних заходів для усунення будь-яких проявів дискримінації щодо осіб з інвалідністю, а також сприяти наявності й використанню нових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, засобів, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжних технологій, зручних для осіб з обмеженими можливостями, приділяючи першочергову увагу недорогим технологіям.

Отже, інклюзивний туризм для осіб з інвалідністю – це сучасний вид туризму, який дозволяє залучити в туристичну діяльність будь-яку людину, незалежно від її фізичних можливостей, з урахуванням особливостей її фізично-психологічного стану і розглядається він, насамперед, як потужний засіб активної реабілітації, який структурно включає в себе медичні, психологічні, педагогічні, фізичні, професійні, трудові, фізкультурно-спортивні та соціально-побутові заходи.

Аналізуючи перспективи розвитку туризму для осіб з інвалідністю в Україні, вважаємо необхідними проведення таких заходів з підвищення доступності інфраструктури для таких туристів:

1. Удосконалити законодавчо-нормативну базу щодо інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму, закріпивши його повноправне функціонування. Реалізація цього напряму буде свідчити про високу соціальну спрямованість держави, про її піклування і турботу про громадян з інвалідністю. Вивчення умов вільного доступу до об'єктів туристичної інфраструктури та туристичних атракцій для людей з інвалідністю.

2. Облаштування туристичних об'єктів пандусами, кнопками виклику та спеціальними маркувальними знаками.

3. Інформаційне забезпечення проектів громадських організацій і поширення інформації про можливості безбар'єрного відпочинку на території України.

4. Удосконалення інклюзивних туристичних продуктів таких як онлайн екскурсії, розвиток агросадіб в сільській місцевості.

На регіональному рівні пропонуємо такі практичні заходи:

- видання та поширення методичних рекомендацій щодо облаштування об'єктів туристичної інфраструктури з дотриманням вимог і врахуванням потреб осіб з обмеженими можливостями і до персоналу туристичних закладів, гідів та супроводжуючих осіб;

- оцінка відповідності туристично привабливих регіональних об'єктів потребам осіб з інвалідністю;

- добір туристичних об'єктів та атракцій в кожній області, найбільш цікавих і придатних для туризму, відпочинку і рекреації людей з обмеженими можливостями.

Таким чином, на сьогодні в Україні туризм для людей-інвалідів у великому попиті, але розвивається переважно на амбіціях небайдужих людей. Тому найважливішими завданнями держави повинні стати наступні:

соціальна адаптація та соціалізація осіб з інвалідністю у суспільство, підвищення їх реабілітаційного потенціалу та якості життя, у т.ч. і за допомогою туризму; розширення на законодавчому рівні (зокрема, у Законі України «Про туризм»), пріоритетних напрямів державної політики у галузі спеціалізованих туристичних ринків для осіб з особливими потребами;

підвищення рентабельності інва-туризму, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток цієї індустрії туризму, залучення благодійних та інших організацій, спонсорів, створення нових робочих місць;

розвиток інва-туризму у сільських місцевостях, поєднання інва-туризму з екологічним (зеленим) туризмом; створення сприятливих для розвитку туристичних ринків для осіб з особливими потребами умов шляхом спрощення податкового, митного, валютного,

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

прикордонного та іншого регулювання; розширення міжнародного співробітництва у сфері інва- туризму.

Україні, яка позиціонує себе як соціальну державу, потрібні спеціалізовані туристичні ринки для осіб з особливими потребами як соціальне явище та як форма реабілітації та інтеграції інвалідів у суспільство, для соціальної адаптації та соціалізації вказаних осіб у суспільство, для підвищення їх реабілітаційного потенціалу та якості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html>.
2. Угоднікова Олена. Перспективи реалізації державної політики у розвитку інклюзивного туризму. *Аспекти публічного управління*, 2019. Том 7, № 1-2. Дніпро : Дні пропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, 2019. С. 37-42.
3. Байда Л.Ю., Красюкова-Еннс О.В., Буров С Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. Інвалідність та суспільство. *Навчально-методичний посібник*. К., 2012. – 216 с.
4. Рекомендації № 1185 до реабілітаційних програм 44 сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи від 05.05.1992 р. *Інформаційно-пошукова система «ЛІГА»*.

ВИТОНЧЕНІСТЬ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ВІЙНИ: BEPS – КРИПТОВАЛЮТА

*Катрич О.Д., аспірантка, ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима Гетьмана
Луцишин З.О., д.е.н., професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Южаніна Н.П., аспірантка, ДВНЗ «Київський національний університет імені Вадима
Гетьмана»*

В 2013 році ОЕСР представила свій перший звіт з даної проблематики і запропонувала так званий «План дій щодо розмивання податкової бази і виведення доходів з-під оподаткування» (англ. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting) або скорочено: «План BEPS». Країни ОЕСР та G20 прийняли в 2013-2015 рр. . план дій з 15 пунктів для вирішення проблеми BEPS. Щодо податкових угод, то ОЕСР прийняла в 2016 р. багатосторонній інструмент, а в 2017 р. випустила новий випуск «Коментар до Типової податкової конвенції ОЕСР про доходи і капітал» [1]. Але як виявилось ці «коментарі» та правила не були пристосовані до нового виміру фінансів, а особливо до подій 2019-2021 рр. У 2019 р. розпочалася всесвітня пандемія COVID-19, яка змусила людей всього світу працювати вдома, а деякі сфери бізнесу просто не змогли працювати в цих умовах, тому були змушені припинити свою діяльність. 2020-2021 рр. виявилися дуже прогресивними саме для криптовалют та для їх ціноутворення, незважаючи на це деякі країни світу почали припиняти «майнінг» криптовалют, а деякі - прийняли такі закони, в яких податок на виведений капітал сягав 40%, а в деяких країнах і всі 67%.

Країни ОЕСР та G20 ухвалили у липні 2013 р. План дій з питань боротьби з BEPS із 15 пунктів (надалі «Проект Верс») (табл.1) з метою створення міжнародних податкових правил на основі консенсусу. У 2014–2015 рр. ОЕСР опублікував 15 звітів у контексті загального проекту Верс. Проблеми Верс - це системні проблеми, що стоять перед міжнародним співтовариством, і їх потрібно вирішувати, шляхом посилення співпраці та модифікацій національних систем оподаткування підприємств [1].

Одним з найважливіших завдань Плану BEPS є підвищення прозорості у здійсненні операцій високоподаткових країн в офшорах, саме для цього була створена система Автоматичного обміну інформацією [2]. Завдяки цій системі неофшорні юрисдикції матимуть змогу отримувати від податкових гаваней регулярно і систематичне надання

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

фінансової інформації щодо доходів та активів своїх резидентів, а також матимуть безумовний доступ до інформації про рахунки і фінансові інструменти фізичних осіб резидентів і контрольованих ними компаній за кордоном.

Таблиця 1

Пункти Плану BEPS

№	Заходи для протидії BEPS
1	Врегулювання питань оподаткування цифрової економіки
2	Усунення відмінностей в оподаткуванні гібридних інструментів
3	Посилення правил про контрольовані іноземні компанії
4	Обмеження розмивання бази оподаткування шляхом вирахування процентних та інших фінансових витрат
5	Удосконалення заходів боротьби з податковими зловживаннями
6	Недопущення зловживання пільгами, передбаченими двосторонніми угодами
7	Недопущення штучного уникнення статусу постійного представництва
8,9,10	Удосконалення правил трансфертного ціноутворення (ТЦУ)
11	Збір і аналіз інформації про BEPS
12	Розкриття інформації про механізми агресивного податкового планування
13	Рекомендації щодо документації з ТЦУ та розкриття інформації у розрізі країн
14	Удосконалення Процедури взаємного узгодження
15	Розробка багатостороннього інструменту для внесення змін у двосторонні угоди

Джерело [2]

Впровадження політики щодо вирішення системних проблем Вепс - це робота, яка буде реалізовуватися, і наслідки будуть помітні лише в наступні роки, але ОЕСР, відразу після завершення проєкту Вепс, вже вжили безпосередньо дві важливі дії на міжнародному рівні з конкретизацією податкових договорів: у 2016 р. було видано Багатосторонній документ (MLI), а в 2017 р. - Коментар до Типової податкової конвенції ОЕСР про доходи та капітал [2].

Зміни до Договірної моделі є давньою прерогативою ОЕСР, яка в рамках Проєкту Вепс активно використовує подвійну стратегію. По-перше, в 2016 р. ОЕСР просунула міжнародну угоду MLI, яка в кінцевому рахунку спрямована на реалізацію заходів, пов'язаних з договором Вепс, та внесення змін до двосторонніх податкових договорів за допомогою складного механізму. По-друге, в 2017 р. ОЕСР вдалося до традиційного підходу до внесення змін до Моделі та Коментару, який потім буде відображений у змінених або переукладених двосторонніх податкових договорах [3].

Причиною цієї подвійної стратегії є те, що зміни, які впливають із проєкту Вепс до Моделі 2017, щоб стати безпосередньо обов'язковими, вимагають внесення змін або перегляду тисяч двосторонніх договорів, що існують у даний час, і це створює реальну проблему щодо термінів, оскільки процес трудомісткий і невизначений. Для вирішення цієї проблеми MLI, зрештою, спрямована на реалізацію заходів, пов'язаних з договором Вепс, та внесення змін до двосторонніх податкових договорів [2].

Після панамського скандалу український уряд почав авральну підготовку до приєднання до автоматичного обміну інформацією, більш того, керівник української податкової служби підтвердив, що для цього все готово, і саме приєднання відбудеться найближчим часом¹. Поряд з цим активно просувався законопроект про КІК, який, як всім

¹ <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/246969.html>

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

здавалося, повинен був бути прийнятий влітку і запрацювати з початку 2017 р.[3]. Проте, після того, як інтерес до панамських документів вщух виявилось, що в Україні є проблеми більш насущні, і ніхто всерйоз не займається ні автоматичним обміном, ні імплементацією правил Vers. Більш того, з неофіційних джерел відомо, що в частині автоматичного обміну інші країни стурбовані можливим витоків інформації з України, а тому чекають, що до приєднання України будуть взяті адекватні кроки, щоб цього уникнути. Справедливості заради варто відзначити, що деякі положення Vers в Україні існують уже давно (мова про правило тонкої капіталізації), а деякі - в дещо іншому вигляді (GAAR, загальне правило проти ухилень, в Україні трансформувалося в концепції реальності угоди та ділової мети).[4, с. 15] Проте, Україні досі бракує правила КІК, за їх відсутності всі українці тримають гроші за кордоном (безумовно, ці правила зможуть заробити тільки у поєднанні з автоматичним обміном). При цьому варто відзначити, що в Україні, навіть в світлі вищевказаних ініціатив, так і не почалося обговорення «податку на еміграцію» (зі слів представників Мінфіну зараз в Україні не час для цього), так що ми припускаємо, що навіть після затвердження КІК і автоматичного обміну з України почнуться масові податкові міграції в умовні Кіпр, Монако, Андорри і т.д. [4, с. 15].

З вищевказаного, постає питання у коригуванні приписів, щодо оподаткування цифрової економіки?

Розглядаючи криптовалюти, доречно за приклад обрати біткойн, як валюту котра має дуже цікаву історію, і є найдорожчою з усіх існуючих криптовалют. А за умов зростання чи падіння, біткойн залишався і залишається до поки найвигоднішою інвестицією за останнє десятиліття - можливо, навіть у світовій історії (рис.1). Якби ви інвестували в березні 2010 року на першій доступній біржі біткойнів, один біткойн коштував би 0,003 дол. США. Тепер, трохи більше десяти років потому, навіть після краху біткойна, ви заробили б привабливу 289 745 000% рентабельності при 8 584 дол. США.

Історичний переломний момент відбувся у березні 2020 р., коли в п'ятницю 13 оголошують про початок пандемії коронавірусу, США закриває свої кордони та три головні індекси обвалюються (Рис.1).

Для порівняння, за останні 90 років S&P-500 одержувала лише 9,8% річної прибутковості, і більшість інвесторів та пайових фондів намагаються перевершити її або навіть дорівнювати їй [5].

Щоб зрозуміти чому, уявіть, що у вас були дві монети однакової номіналу, але одна виготовлена із золота, а друга - із заліза. Звичайно, ви спочатку використовували б залізні монети, оскільки вони мають нижчу сприйнятливую вартість - в економічній науці це називається «законом Грешама». Це те, що відбувається з біткойнами. Якщо припустити, що все залишається рівним, дефляційний тиск криптовалюти означає, що якщо ви не витратите його сьогодні, завтра це буде коштувати більше.

Отже, якщо у вас рівна кількість традиційних валют і криптовалют, ви будете віддавати перевагу використанню традиційних коштів над криптовалютою. Поки це не вирішено, криптовалюта залишається надзвичайно спекулятивним середовищем, оскільки вона не буде використовуватися як валюта через свою нестабільну вартість.

Валюта, заснована на блокчейнах, також є досить спекулятивною просто тому, що вона така нова для світу. Це займе деякий час, щоб він розробив належні основи та створив необхідну інфраструктуру, щоб більша кількість людей могла використовувати його в більшій кількості способів та в інших місцях.

Через це ринки досить розпорошені, а регулювання ще не зовсім. Однак є багато можливостей для арбітражу та отримання прибутку для тих, хто бажає присвятити свій час вивченню цієї теми. Як тільки волатильність почне згортатися, криптовалюта, швидше за все, стане більш постійним елементом економічного ландшафту.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

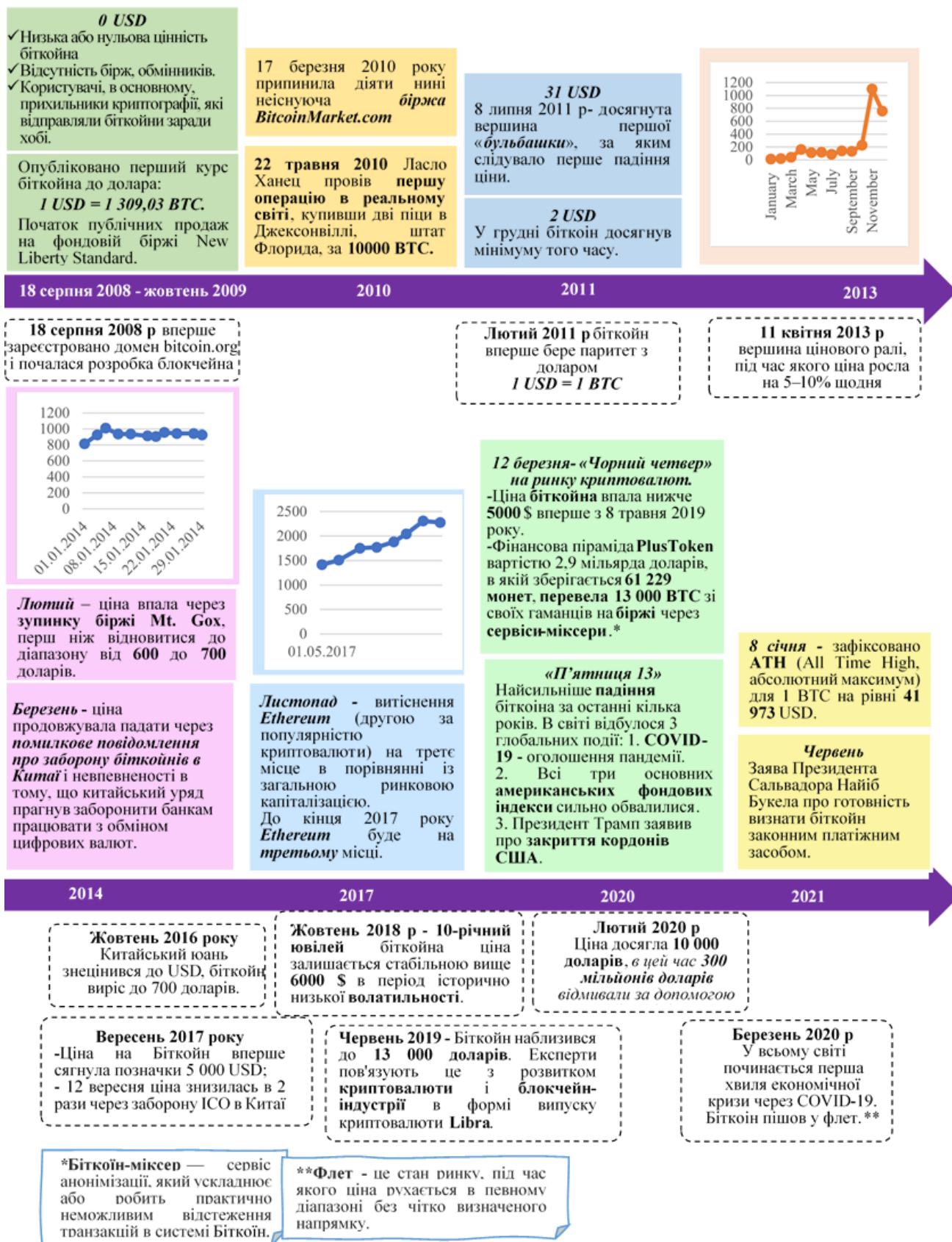

Рис. 1 Ретроспективний аналіз зміни ціни крипто валют
Джерело: побудовано авторами

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

До цього часу він буде в основному використовуватися як накопичувач вартості, засіб для полегшення торгівлі та спосіб обійти державну інституцію, яка хоче контролювати все.

Правила BEPS не регулюють оподаткування криптовалют, та й взагалі крипто регулювання. Після виходу в березні нових рекомендацій FATF в Мінцифри взяли додатковий час, щоб вивчити нові правила і імплементувати їх разом з іншими правками, які зараз обговорюються. З огляду на подальше узгодження з іншими регуляторами, тепер очікується, що друге читання відбудеться не раніше кінця травня-початку червня.[5]

Але це не означає, що вже влітку криптовалюта буде повністю "в законі" - після прийняття планується перехідний період мінімум на півроку. Тому повноцінно нове регулювання запрацює ближче до 2022 р.. Зараз передбачається, що у ринка буде три регулятора: Міністерство цифрової трансформації України, Національний банк України і національна комісія з цінних паперів та фондових ринків.[3]

За нинішнім планом, міністерство цифрової трансформації України відповідає за первинну реєстрацію всіх постачальників послуг на ринку криптоактивів (наприклад, гаманці, біржі, брокери і так далі), а також веде їх реєстр, формує політику ринку. Згодом реєстрацію та ведення реєстру на себе може взяти новостворена структура при Кабінеті міністрів. Якщо компанія надає просте технічне рішення на кшталт гаманців - цього буде достатньо. Якщо ж планує надавати більше послуг - потрібна буде ліцензія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Base erosion and profit shifting. URL : <http://www.oecd.org/tax/beps/>.
2. OESD Better Polisies for better lives. URL : <http://www.oecd.org/>.
3. Гетманцев Д. Фискальная реформа стала сегодня настоящим фетишем». Закон і бізнес. 25.06.- 03.07.2016. Випуск 26 (1272) URL : https://zib.com.ua/ru/124374-prezident_associacii_nalogovih_sovetnikov_d_getmancev_fiskal.html.
4. Марченко В. Б. Приєднання до Плану BEPS та розвиток податкового контролю трансфертного ціноутворення в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2018. Випуск № 4. URL:http://pap.in.ua/4_2018/88.pdf.
5. Олійник Я. В., Чижикова О. В. Інституціональне забезпечення трансфертного ціноутворення: глобальний контекст і перспективи для України. Фінанси України. 2019. № 2. URL : http://finukr.org.ua/?page_id=723&aid=4589.

УДК 338.3:658:378.4(043.3)

ОЦІНКА УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З АДАПТАЦІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Коваленко М.А., д.е.н., проф., Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Ломоносова О.Е., д.е.н., доц., Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Руснак А.В., д.е.н., проф., Херсонська філія Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Кардинальне реформування освітньої галузі, швидкозмінювані умови діяльності закладів вищої освіти (ЗВО), нові правила ринкової діяльності закладів і способи їх державного регулювання, конкуренція на ринку освітніх послуг вимагають від ЗВО удосконалення системи управління закладом, її адаптації до поточних і перспективних змін зовнішнього середовища, підвищення вимог замовників і споживачів освітніх послуг. У цих умовах зростає актуальність проблеми оцінки результатів адаптації освітнього закладу до

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

змін зовнішнього середовища.

Сутність поняття «адаптація» закладу вищої освіти розглядається як процес цілеспрямованої зміни параметрів освітньої, наукової, виховної діяльності, структури й інших властивостей закладу, його підрозділів до поточних і майбутніх змін зовнішнього середовища з метою забезпечення ефективного функціонування, вирішення визначених цілей і задач розвитку, відповідності компетентностей випускників вимогам сучасного і перспективного ринків праці, забезпечення конкурентоспроможності закладу на ринку освітніх послуг.

Оцінка успішності процесу адаптації ЗВО може здійснюватися з метою визначення: поточного стану і ступеня пристосування закладу до нових умов діяльності; інтенсивності процесу адаптації та своєчасності виконання заходів з реалізації прийнятих адаптаційних рішень; ступеня адаптації окремих підсистем управління освітнім закладом; попередньої оцінки можливих результатів реалізації адаптаційних рішень, які плануються; передбачення очікуваних нових змін у зовнішньому середовищі та формування додаткових заходів для пристосування закладів до їх вимог; порівняння відповідності компетентностей випускників закладу вимогам замовників та споживачів освітніх послуг, суспільним вимогам; рівня освіченості випускників закладу, оцінки якості їх навчання у порівнянні з якістю освіти випускників однопрофільних ЗВО країни, кращих зарубіжних університетів.

Науковцями пропонуються різні підходи до визначення критеріїв оцінки адаптації організації. Відповідно визначають і різні критерії, які можуть застосовуватися для практичної оцінки процесу та результатів адаптації.

Наприклад, О.В. Бабіч та А.Л. Буднікова виділяють такі критерії оцінки [1, с. 254]: за областю застосування: політична, економічна, духовна, екологічна, технологічна, соціальна; за впливом на організацію: прогресивна, регресивна; за розміром організації, яка підлягає адаптації: мала, середня, велика; за напрямком: функціональна, позафункціональна; за причинами: зовнішня, внутрішня; за характером змін: активна, пасивна; за обхватом: системна, локальна; за змістом: маркетингова, виробнича, мотиваційна (кадрова), організаційна.

У швидкозмінюваних умовах змінюється і поняття ефективності діяльності ЗВО. Обов'язковою вимогою і критерієм оцінки стає гнучкість, адаптивність освітньої діяльності. Більш ефективним у таких умовах вважається освітній заклад органічного типу, який забезпечує швидку адаптивність, гнучкі до нових вимог форми навчання, різноманітні неформальні контакти.

М.М. Буднік робить висновок, що за таких умов критерієм ефективності адаптації виступає інтенсивність пристосування організації до умов діяльності, що змінюються, яке завжди відбувається з деяким запізненням [2, с. 25]. Найбільш ефективні організації будуть мінімізувати цей часовий лаг. Важливою умовою ефективності при цьому є відмова від жорстких процедур управління, заснованих на врахуванні минулого досвіду діяльності, а не нових потреб.

Логіка механізму загального управління організацією визначає необхідність доповнення традиційних показників ефективності управління оціночними індикаторами ефективності адаптації системи управління до умов зовнішнього середовища, у якості яких Д.А. Коробейников і Д.М. Телітченко пропонують використати відхилення фактичних і планових параметрів. Для оцінки ефективності адаптаційних впливів на систему управління протягом року автори пропонують використати таку формулу [3, с. 85]:

$$E_3 = \frac{3E_\phi}{3E_n}, \quad (1)$$

де $3E_\phi$ – затрати за елементами та статтями фактичні;

$3E_n$ – затрати за елементами та статтями планові.

Додатково можлива консолідація отриманих оцінок з використанням спеціальних прийомів. Так, кожний оціночний показник E_3 , по суті представляє собою темп росту відповідної статті затрат, що визначає можливість використання методики «середньої геометричної» для розрахунку інтегрального показника $ППЕ_3$, який характеризує ефективність механізму адаптації. Значення інтегрального показника $ППЕ_3$, що перевищує одиницю, буде вказувати на перевитрату затрат під впливом ризикових факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, а доповнення до одиниці також покаже процентний вираз даного відхилення:

$$ППЕ_3 = \sqrt[n]{E_{31} \times E_{32} \times E_{33} \times \dots \times E_{3n}}, \quad (2)$$

де $E_{31}, E_{32}, E_{33}, E_{3n}$ – індивідуальні оціночні показники за окремими елементами та статтями затрат.

Результати реалізації запропонованих авторами підходів до оцінки пов'язані з підвищенням ефективності і стійкості функціонування організації за рахунок оптимізації внутрішньої організації і суміщення стандартних функцій управління з процедурами ризик-менеджменту в рамках відповідної управлінської структури, що сприяє зниженню ймовірності прийняття помилкових управлінських рішень і мінімізації зумовлених ними ризиків [3, с. 85].

Адаптація організації проявляється у вигляді певних явищ, які можуть бути виявлені, виділені та вивчені. В.В. Шевченко [4] вказує, що об'єкт у різних моментах часу може знаходитися у різних станах: $X_1, X_2, X_3, \dots$ тощо. Відповідно, зовнішнє середовище у різні моменти часу також може знаходитися у різних станах: $Y_1, Y_2, Y_3, \dots$. Кожний із станів X і Y можливо охарактеризувати через систему окремих часткових показників: $X_i = f(a_i, b_i, c_i, \dots)$ та $Y_i = f(L_i, \beta_i, \gamma_i, \dots)$. Як об'єкт, так і зовнішнє середовище можуть бути охарактеризовані з двох точок зору: стан системи на визначений момент часу; зміни, які відбулися у системі за певний проміжок часу.

Для розрахунку комплексного показника адаптивності Ю.В. Андрашко пропонує використовувати метод відстаней [5, с. 43]. Згідно з цим методом значення вибраних показників адаптивності нормуються, тобто визначається їх співвідношення з нормативним значенням. Як нормативи можна вибрати найбільші або найменші значення з установленної межі, можна відштовхуватися від еталонних значень (3):

$$I_i = \frac{a_i^{\text{факт}}}{a_i^{\text{норм}}}, \quad (3)$$

де $a_i = 1, \dots, n$ – показники, що входять у систему оцінки адаптивності;

I_i – запропоновані значення показників адаптивності.

Адаптація ЗВО до високих вимог суспільства, населення, бізнесу щодо якості освіти не може закінчуватися розробкою і впровадженням у діяльність підрозділів ЗВО внутрішнього положення, стандарту з управління якістю освіти. Набагато складнішою є імплементація їх вимог у освітній процес, методи навчання здобувачів вищої освіти. Сформувані у майбутнього фахівця необхідні компетентності, у тому числі навички критичного, креативного, інноваційного, економічного, екологічного мислення, потребу у неперервному навчанні впродовж всього професійного життя, здатності до плідної роботи у групі, соціальні та інші компетентності – це нелегке завдання для організаторів освіти.

На нашу думку, підвищення якості освітніх послуг закладу може бути критерієм ефективності адаптації ЗВО до змін зовнішнього середовища. Методологічний підхід щодо оцінювання якості освіти особистості (випускника, фахівця) полягає у розумінні якості її освіти як співвідношення між фактичним і нормативним рівнями компетентностей, що

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

встановлюються як вимоги до фахівця з вищою освітою за певною спеціальністю, базуються на баченні комплексу необхідних компетентностей на даному етапі розвитку економіки або як вимоги до фахівця на конкретній посаді [6; 7; 8]. Така методика оцінки якості освіти базується на методах співставного аналізу фактичних і нормативних компетентностей та їх експертної оцінки; забезпечує дворівневу оцінку стосовно загальних вимог суспільства, сучасної економіки та конкретної посади; дозволяє встановлювати та визначати критерій відповідності рівня загальної освіченості фахівця (випускника ЗВО) вимогам суспільства, економіки або конкретного робочого місця; дозволяє визначати співставну оцінку якості освіти випускників однопрофільних ЗВО. Середній показник рівня набутих компетентностей випускників може бути показником якості виконання освітнім закладом своєї основної функції – надання освіти населенню, ступеню адаптації закладу до вимог споживачів освітніх послуг – населення і бізнесу.

Таким чином, оцінка результатів пристосування закладу вищої освіти до змін зовнішнього середовища дозволяє визначитися у багатьох питаннях управління освітнім закладом – від оцінки успішності процесу адаптації до поточних або можливих у прогнозованих термінах змін у зовнішньому середовищі функціонування закладу й до визначення відповідності результатів адаптованого до нових вимог замовників і споживачів освітніх послуг освітнього процесу, порівняння рівня освіченості випускників закладу, оцінки якості їх навчання у порівнянні з якістю освіти у інших однопрофільних університетах. Останні показники оцінки можуть розглядатися як критерії успішності пристосування освітнього закладу до вимог зовнішнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич О.В. Особенности адаптации деятельности предприятия к современным условиям / О.В. Бабич, А.Л. Будникова // Вестник Брянского государственного университета. – 2015. – №3. – С. 253-257.
2. Буднік М.М. Адаптація промислових підприємств до ринкових умов господарювання: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / Буднік М.М.; Харківський держ. екон. ун-т. – Х., 2002. – 19 с.
3. Коробейников Д.А. Элементы адаптации организационно-экономического механизма овощеводческих предприятий к внешней среде / Д.А. Коробейников, Д.Н. Телитченко // Вестник Волгоградского государственного университета. – 2015. – №2(31). – С. 79-87.
4. Шевченко В.В. К вопросу о сущности экономической адаптации / В.В. Шевченко // Вестник Института экономической исследований. – 2016. – №1. – С. 20-39.
5. Андрашко Ю.В. Інформаційна технологія оцінювання результатів наукової діяльності на основі проектно-векторних моделей: автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 / Андрашко Ю.В.; Київський нац. ун-т будівництва і архітектури. – К., 2018. – 24 с.
6. Коваленко М.А. Методи викладання економіки у сучасній вищій школі: наук.-метод. посіб. / М.А. Коваленко, О.Е. Ломоносова, Г.М. Швороб. – Херсон: Олді-плюс, 2019. – 220 с.
7. Коваленко М.А. Вимоги цифрової економіки до компетентностей фахівців підприємства: проблеми відповідності та шляхи їх розв'язання / М.А. Коваленко, О.Е. Ломоносова // Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: кол. монографія / за ред. М.В. Шарко. – Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. – С. 27-37.
8. Коваленко М.А. Інтелектуалізація економіки і зміни у змісті праці фахівців / М.А. Коваленко, Г.О. Житченко // Розвиток підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища: управління, реалізація та перспективи: кол. монографія / за ред. М.В. Шарко. – Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. – С. 61-72.

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Слатвінська М.О., д.е.н., проф., Одеський національний економічний університет
Гончаренко О.М., д.е.н., проф., Одеський національний економічний університет

Розширення світогосподарських відносин та розвиток глобальної світової економіки породжують нові специфічні виклики фінансово-економічній безпеці держави, які загострюються під впливом пандемії COVID-19. Висока мобільність фінансового капіталу завдяки його електронній формі обміну та здатності до миттєвого переміщення, вихід фінансових систем і ринків за межі національних кордонів поглибили проблематику фінансово-економічної безпеки держави. Її багатоаспектність та різновекторність вимагає усунення низки проблем серед яких науковці найголовнішими та найзагрозливішими називають «надвисокий рівень корупції; високий рівень тіньової економіки (за експертною оцінкою понад 60 % від ВВП); масові рейдерські атаки; зростання обсягів непродуктивного відпливу капіталу та подальший розвиток офшоризації економіки» [1] та потребує врахування низки чинників серед яких вагоме місце займає інвестиційна безпека.

Вона виступає фундаментальним чинником фінансово-економічної безпеки держави оскільки її гарантування є важливою умовою сталого економічного розвитку в країні та передбачає залучення додаткових фінансових ресурсів для проведення системно-структурних реформ, стимулювання вітчизняних та іноземних інвесторів до вкладення коштів в розширення виробництва в країні, відновлення пріоритетних галузей національного господарства, розширення вітчизняного високотехнологічного виробництва та інтеграцію науково-дослідної і виробничої сфери для підвищення їхньої ефективності тощо. Водночас інвестиції зменшують рівень безробіття, приносять ноу-хау, передовий управлінський досвід, новітні технології, сприяють інноваційному розвитку і підвищують конкурентоспроможність національних товарів та країни загалом. Однак для української економіки досягнення рівня інвестицій, які дозволяли б оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, що інвестуються на сьогодні є проблематичним. Національна економіка системно недофінансована. І одним із чинників такого недофінансування виступає низька інвестиційна привабливість.

Індекс інвестиційної привабливості України у 1 кв. 2020 р. був на рівні показника 1 кв. 2015 р. і склав 2,51. Серед негативних чинників, які впливали на інвестиційний клімат 2020 р. варто відмітити: слабку судову систему, високий рівень корупції, тіньову економіку, монополізацію ринків та захоплення влади олігархами, обтяжливе та нестабільне законодавство [2], а також ротації в складі Уряду, відсутність прогресу та уповільнення темпів в реалізації реформ, COVID-19, політичну та економічну нестабільність [3]. У 2020 р. Україна пережила найбільший річний відтік іноземних інвестицій за останні 20 р., який склав 868 млн.дол. Більш того, вже другий рік поспіль українська економіка відчуває відтік інвестицій (за січень-березень 2021 р. капітальні інвестиції зменшилися на 9,5% у порівнянні з січнем-березнем 2020 р., склавши 78,2 млрд грн [4]) і найбільш впливовими чинниками цих процесів виступають тіньові схеми та тотальна корупція. Наприклад, за даними відомчої статистики Міністерства внутрішніх справ, за підсумками 2020 р. за результатами розгляду 3 908 кримінальних проваджень у сфері корупції встановлено суму матеріальних збитків державі внаслідок економічної злочинності в розмірі 3,025 млрд грн [5]. Ситуація загострюється наслідками впливу пандемії.

Експерти Конференції ООН з торгівлі та розвитку оцінили виклики пандемії COVID-19 та реальні економічні втрати від запровадження карантинних обмежень у 0,6 трлн доларів втрачених інвестицій за рік і зазначають, що коронакриза призведе до стрімкого зниження глобальних потоків прямих іноземних інвестицій щонайменше на 40%, а показник вперше, починаючи з 2003 року, опуститься нижче 1 трлн доларів [6]. За розрахунками Національного

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

банку України весняні карантинні обмеження призвели до втрати приблизно 0,6 % реального ВВП України [7]. Очікувано, що на світових ринках конкуренція за капітал буде зростати і конкурентні переваги матимуть країни із найбільш сприятливим інвестиційним кліматом.

Зважаючи на низьку інвестиційну привабливість мобілізація фінансових ресурсів для української економіки відбувалася за рахунок зовнішніх кредитів. Останні, створюючи непомірне боргове навантаження, надавалися під особливі умови міжнародних організацій серед яких: впровадження земельної реформи, підвищення пенсійного віку тощо. Втім у першому кварталі 2021 року було відмічено зростання індексу інвестиційної привабливості до рівня 2,84 [8], що стало реакцією на дії уряду щодо розроблення закону про «інвестнянь» та його фінансової підтримки, створення держпідприємства Нацфонд інвестицій України і загалом інвестиційної політики держави. У держбюджеті-2021 на функціонування UkraineInvest передбачено 33 млн грн., які заплановано спрямовувати на надання інвесторам інформаційно-консультаційної допомоги, здійснення заходів щодо залучення потенційних заявників для реалізації інвестиційних проєктів, взаємодію з органами державної та місцевої влади [9].

Однак для української економіки характерними є слабкість державних інститутів, відсутність дієвого нормативно-правового поля та інституційних передумов, низька ефективність регуляторних заходів. Враховуючи сучасні виклики пандемії саме фінансова незалежність, інновації, нові робочі місця та фінансово-економічна безпека мають стати пріоритетами для залучення інвестицій. В таких складних умовах в Україні має бути розроблено організаційно-інституційний механізм, налагоджено інформаційно-комунікаційні зв'язки та сформовано систему фіскального стимулювання залучення інвестицій та забезпечення інвестиційної безпеки держави. З огляду на зазначене пропонується запровадити прозорі та стимулюючі норми щодо державного регулювання; фінансового контролю у інвестиційній сфері; сприяти інституціональним змінам і прискорити створення фінансово-економічних інститутів; стимулювати розвиток високотехнологічних інноваційних виробництв та підвищити ефективність інвестиційної діяльності, що дозволить знизити зовнішній вплив на фінансово-економічні та політичні процеси в Україні й посилити фінансово-економічну безпеку держави. Наряду із зазначеним потребують вирішення питання щодо розробки і впровадження заходів зі зниження корупції та рівня тіньової економіки, а також формування сприятливого регулятивного середовища, що дозволить інвесторам розглядати Україну як інвестиційно привабливу країну на мапі світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З. Офшоризація —інституціональна загроза національній економічній безпеці та державності України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197272074.pdf>
2. 2020: Основні перешкоди для іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/>
3. Індекс інвестиційної привабливості України. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/EBA-InvestIndex_1H-2020_UKR.pdf
4. В Україні другий рік поспіль спостерігається відтік інвестицій – Держстат URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/26/novyna/ekonomika/ukrayini-druhyj-rik-pospil-sposterihayetsya-vidtik-investytcij-derzhstat>
5. Бюро економічної безпеки: як зміниться взаємодія держави з платниками податків. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/regulation/2021/06/29/675208/>
6. Корнеєва Ю. Чи здатні "інвестняні" покращити інвестиційний клімат в Україні? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/05/7/673652/>
7. Нацбанк оцінив втрати ВВП від весняних локдаунів URL: https://lb.ua/economics/2021/07/22/489964_natsbank_otsiniv_vtrati_vvp_vid.html

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

8. У першій половині 2021 року в Україні зріс індекс інвестиційної привабливості. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-pershij-polovini-2021-roku-v-ukrayini-zris-indeks-investicijnoi-privablivosti>

9. В Україні зріс індекс інвестиційної привабливості. URL: <https://finclub.net/ua/news/indeks-investytsiinoi-pryvablyvosti-ukrainy-zris.html>

УДК 631.6

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ МЕЛІОРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Купінець Л.Є., д.е.н., проф., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Відновлення сфери меліорації в Україні у відповідності до Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року (Розпорядження КМУ № 688-р від 14.08.2019 р.) потребує визначення стратегічних напрямів державної політики забезпечення сталого розвитку землеробства. Наявність гідромеліоративної інфраструктури не зупинила стрімкого зменшення площ зрошуваної землі. Це обумовило низку першочергових проблем, які потребують розв'язання, а саме:

- використання потенціалу зрошувальних систем, збереження технологічної цілісності зрошувальних та дренажних систем, що потребує проведення інвентаризації наявності документів на право власності на об'єкти меліоративної інфраструктури та земельні ділянки, на яких вони розташовані, забезпечити облік таких ділянок, надавши їм грошову оцінку.

- впровадження децентралізації управління водними ресурсами та меліорацією земель шляхом залучення до управління та експлуатації зрошувальних систем водокористувачів;

- розмежування функції управління водними ресурсами від функції управління інфраструктурою водного господарства;

- залучення інвестицій у розвиток внутрішньогосподарської та міжгосподарської зрошувальної та дренажної інфраструктури.

Основою вирішення цих проблем є правові та організаційні рішення.

Меліоративна система - це технологічно цілісна інженерна інфраструктура. Після розпаювання землі технологічно цілісні об'єкти меліоративної системи опинилися у власності різних суб'єктів, внаслідок чого технологічна цілісність систем була втрачена. Об'єкти міжгосподарських меліоративних систем на сьогоднішній день, як правило, перебувають в управлінні Держводагентства. Внутрішньогосподарська меліоративна мережа з об'єктами інженерної інфраструктури, що не підлягали паюванню в процесі реформування колективних сільськогосподарських підприємств, відповідно до постанови КМ України № 1253 від 13.08.2003, повинна була бути передана у комунальну власність. Але процес передачі відбувався повільно та не був завершений щодо значної частини об'єктів, в результаті чого залишились внутрішньогосподарські меліоративні системи з невизначеним правовим статусом. Це в свою чергу спричинило руйнацію та розкрадання внутрішньогосподарських мереж. Склалася тенденція незаконного демонтажу систем, крадіжок трубопроводів та включення ліквідаційними комісіями об'єктів внутрішньогосподарських меліоративних систем у перелік майна, що підлягав реалізації з метою погашення боргів. Окремі внутрішньогосподарські меліоративні системи опинились в приватній власності внаслідок реорганізації КСП в приватні підприємства. В травні 2015 року було прийнято ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони приватизації об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем та земель державної і комунальної власності, на яких ці об'єкти розташовані». Але і досі відсутня достовірна інформація про кількість загальнодержавних, міжгосподарських та

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

внутрішньогосподарських меліоративних систем, кому вони передані в управління, чи оформленні на них правостановлюючі документи та чи зареєстровано право власності в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

За нашим дослідженням основні меліоративні фонди південних областей розподіляються на державні, які знаходяться на балансі водогосподарських організацій області та внутрішньогосподарські, які знаходяться у комунальній власності, на балансі приватних фермерських та колективних сільськогосподарських підприємств та (табл.1). Але цей розподіл внутрішньогосподарських меліоративних систем за приналежністю не є остаточним внаслідок інформаційної невизначеності щодо розподілу меліоративних систем за приналежністю та правомочністю оформлення та реєстрації прав власності у відповідності до законодавства. [1-3]

Таблиця 1
Балансова належність внутрішньогосподарських меліоративних систем (тис.га)

Район	Наявність зрошуваних систем	В державній власності	В комунальній власності	В приватних фермерських та колективних підприємствах	Без господаря
Одеська	226,9	4,1	181,6	39	2,1
Миколаївська	190,3	4,9	122,5	41,9	21
Херсонська	426,8	17,2	323,6	76,7	9,3
РАЗОМ	844	26,2	627,7	157,6	32,4

Джерело: складено з використанням даних обласних водогосподарських організацій

Відсутність актуальної статистичної інформації щодо розподілу об'єктів меліоративної інфраструктури за приналежністю (загальнодержавні, міжгосподарські, внутрішньогосподарські) суттєво ускладнює стан справ. Станом на 01.01.2018 в управлінні водогосподарських організацій південних областей перебувало 27,6 тис. га земельних ділянок (Одеська область – 4,5 тис. га, Миколаївська – 5,5 тис. га, Херсонська – 17,6 тис. га), з яких на 7,7 тис. га (30%) не проведено державної реєстрації речових прав та не підлягало обліку. 10,2 тис. будівель та споруд використовувалось регіональними водгоспами без реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Потенціал існуючої водогосподарсько-меліоративної інфраструктури, включає забезпеченість водними ресурсами та пропускну здатність інженерних споруд. Втім, серед проблем, які потребують розв'язання, є неспроможність зрошувальних і дренажних систем виконувати функції з ресурсного та продовольчого забезпечення держави в роки з несприятливими погодними умовами через вкрай низький рівень використання наявного потенціалу. За даними аудиту водогосподарських організацій південних областей із 2260 насосно-силових агрегатів та 792 од. трансформаторного обладнання за останні 3 роки не використовувалось 1401 од. (62%) та 412 од. (52 %) відповідно.

Нагальним питанням є передача функцій утримання меліоративної інфраструктури нижнього рівня водокористувачам, залучення інвестицій в цю сферу та створення приватних зрошувальних систем нижнього рівня. Це можливо шляхом створення організацій водокористувачів (ОВК), виокремлення меліоративної мережі, як окремої складової меліоративної системи, внесення цих даних до Держземкадастру та включення відомостей про права на складові меліоративної мережі до реєстру речових прав. В такому разі ОВК забезпечать належний контроль за ефективною експлуатацією об'єктів інженерної меліоративної інфраструктури. Важливим є те, що головною метою ОВК є визначення території обслуговування ОВК та розвиток меліорації. Функціонувати це об'єднання повинно на засадах неприбутковості з огляду на необхідність реалізації його головної функції. Крім того, ОВК надано функції залучення інвестицій для розвитку меліоративної

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

інфраструктури. Це можуть бути кошти членів ОБК у формі оплати за послуги, цільових надходжень, вступних внесків або кредитних ресурсів. В цілому створення ОБК супроводжується спрощенням адміністративних процедур щодо будівництва та експлуатації меліоративних мереж та їх окремих об'єктів.

Реалізація Стратегії зрошення в країні неможлива без запровадження інституційної реформи управління водними ресурсами та меліорацією земель, забезпечення сталого функціонування Національної водної ради, Фонду басейнових рад, басейнових управлінь водними ресурсами. Для реалізації цих завдань пропонується передати функції щодо реалізації державної політики у сфері гідротехнічної меліорації земель Державному агентству рибного господарства України, діяльність якого спрямовується та координується міністром аграрної політики та продовольства України через КМУ. Саме на ДАМР покладено функцію реалізації державних цільових програм з питань меліорації земель.

Тому головними задачами є:

1. Прийняття ЗУ «Про організації водокористувачів та стимулювання гідротехнічної меліорації земель» «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо діяльності об'єднання водокористувачів» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання меліорованих земель та меліоративних систем». Наведені законопроекти націлені на врегулювання діяльності асоціацій водокористувачів, які запропоновано створити з метою залучення водокористувачів до управління сферою меліорації і ефективного використання меліоративної інфраструктури (вони користуються внутрішньогосподарськими зрошувальними системами). Саме цей законодавчий блок повинен визначити права тих, хто планує користуватись послугами меліоративного комплексу і вклав свої кошти в його модернізацію.

2. Прийняти Концепцію реформування сфери охорони та відтворення вод, раціонального використання водних ресурсів та розвитку водного господарства і меліорації земель, яка передбачає європейський підхід до управління водними ресурсами за басейновим принципом, та передбачає пріоритет водокористування, в т.ч. для гідромеліорації; моніторинг показників стану водних басейнів, удосконалення управління річковими басейнами шляхом створення Водного фонду та Національної водної ради – інституцій, які здатні забезпечити ефективну політику водокористування та фінансування даної сфери. Цей документ був оприлюднений Міністерством екології та природних ресурсів України та розглядався в контексті перегляду водної політики в Україні, яка повинна розроблятися в контексті принципів Водної рамкової директиви ЄС. З огляду на досвід розвинутих країн, доцільно і в Україні запровадити розподіл сфер управління водними ресурсами та їх охороною та меліорації земель. Саме меліорація в практиці управління західних країн є сферою управління виключно державного органу виконавчої влади з питань сільського господарства, аграрної політики та продовольства.

3. Прийняти Положення про Стабілізаційний фонд підтримки товаровиробників, які здійснюють заходи запобігання змінам клімату в регіоні. Запровадження заходів запобігання змінам клімату пов'язано з великими інвестиціями в сферу меліорації та впровадження альтернативних ініціатив. Враховуючи витратність аграрного землекористування та високий ступінь ризику функціонування агрокомплексу, додаткові кошти на адаптацію до змін вкрай потрібні. В умовах дефіциту бюджетних коштів найбільш доцільним є формування фонду за рахунок виключно позабюджетних коштів (в першу чергу за рахунок товаровиробників).

4. Запровадити оновлену систему водного менеджменту шляхом законодавчо підтверджену перерозподілу функцій управління. Мова йде про перерозподіл функцій та передачу невластивих функцій тим структурам, які їм притаманні в силу їх функціонального призначення. Так, в межах цього заходу доцільно сферу меліорації закріпити за інституціями, які курирують управління агрокомплексом, Держводагентству – сферу водної політики, але обидві інституції будуть вирішувати проблему впливу кліматичних змін лише в межах своєї компетенції.

ЛІТЕРАТУРА

1.ЗУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» №1952-IV в редакції від 01.12.2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>

2.Порядок ведення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Затверджено постановою КМ України від 26.10. 2011 р. № 1141 (в редакції постанови КМ України від 6.06. 2018 р. № 484) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1141-2011-%D0%BF#Text>

3.Звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на захист від шкідливої дії вод та розвиток водного господарства на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, затверджений рішенням Рахункової палати від 15.05. 2018 року № 12-4 https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/12-4_2018/Zvit_12-4_2018.pdf

СЕКЦІЯ 4

Інноваційні вектори та механізми забезпечення продуктивності ринкових систем та підприємництва

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Штока Є.Т., аспірант, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Актуальність проблеми стійкого розвитку вітчизняного ринку інноваційних технологій сьогодні обумовлюється тим, що, за оцінками західних експертів, світове економічне зростання вже більш ніж на 3/4 ґрунтується на досягненнях науково-технічного прогресу, а більше половини отриманих підприємствами прибутків формується в результаті просування на ринок нових товарів і послуг [1]. Це свідчить про те, що інноваційний розвиток все в більшій мірі перетворюється на найважливішу складову відтворювального процесу в цілому, а стійке економічне зростання, збереження і створення нових конкурентних переваг у підприємницькому секторі країни стає можливим тільки за умови переходу на інноваційну модель економічного розвитку.

Проголошений Урядом України курс на цифровізацію економіки країни, розвиток процесів, які сприяють переходу до Індустрії 4.0, потребує від держави стимулювання формування ринку інноваційних технологій. Тим не менш, не зважаючи на зусилля влади, досі не вдалось досягнути швидкого прогресу на цьому напрямку. Результати проведених нами досліджень щодо причин такого стану ринку інноваційних технологій дозволили верифікувати гіпотезу про наявність існування взаємозв'язків факторів, які характеризують стан підприємницького середовища (ПС), та розвитку ринку інноваційних технологій. Критерієм його розвитку вважаємо обсяг реалізованої високотехнологічної продукції (робіт, послуг) в розрізі інформаційно-комунікаційних технологій у виробництві та послугах, виробництва та послуг з використанням високих технологій та інтелектуально насичених ринкових послуг.

Тому необхідним стає розробка концептуальної моделі стійкого розвитку ринку інноваційних технологій в Україні на основі трансформації підприємницького середовища з метою створення сприятливих умов для найбільш повного використання сукупного потенціалу наукової сфери та технологічного підприємництва. Концептуальна модель має відображати логіку процесу стійкого розвитку ринку інноваційних технологій і основні етапи відповідної трансформації підприємницького середовища.

Отже, концепція стійкого розвитку ринку інноваційних технологій базується на теорії інноваційного розвитку та враховує ймовірнісний характер розвитку соціально-економічних процесів у світовій та національних економіках, а також на існуванні взаємозв'язків факторів, які характеризують стан підприємницького середовища, та розвитку ринку інноваційних технологій. Іншими словами, *підприємницьке середовище є базовою стратегічною змінною*, трансформація якої (за допомогою механізмів та інструментів державного регулювання) є запорукою стійкого розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.

Нами сформульовано основні *принципи трансформації* підприємницького середовища в контексті розвитку ринку інноваційних технологій в Україні:

- 1) принцип системного стимулювання державою інноваційного розвитку – тобто системність у розробці та впровадженні стратегічних і програмних рішень;
- 2) принцип мережевого (іноді ще кластерного, хоча кластер – це різновид мережі) розвитку;
- 3) принцип державно-приватного партнерства;
- 4) принцип науковості стратегічних рішень, що приймаються державою, адже

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

інноваційно-технологічний розвиток на базі цифровізації сьогодні – це унікальний соціо-економіко-технологічний феномен, тому трансформація підприємницького середовища має бути ретельно науково досліджена з метою досягнення максимального ефекту від прийнятих рішень;

5) принцип врахування економічних, фінансових і кадрових ресурсів держави, тобто оптимізація витрат часу, фінансових та організаційних витрат при розробці та прийнятті стратегічних рішень.

Процес трансформації ми розглядаємо як систему впливів, що перетворюють підприємницьке середовище, яке ми, базуючись на екосистемному підході, розуміємо як динамічну соціально-економічну систему, що складається з взаємопов'язаних елементів, яку у кожний певний період часу можливо охарактеризувати набором факторів, які безпосередньо або опосередковано впливають на функціонування підприємницьких структур, відповідно прямої або зворотної дії, що вони чинять на розвиток ринку інноваційних технологій.

Технологія трансформації нами розглядається як впровадження механізму управління та методів перетворення підприємницького середовища на більш сприятливе для інноваційно-технологічного розвитку країни, тобто забезпечення збільшення величин показників факторів, які прямо впливають на розвиток ринку інноваційних технологій, і зменшення величин показників факторів, які зворотно впливають на розвиток ринку інноваційних технологій (PIT).

Механізм управління трансформацією підприємницького середовища має складатись з таких підсистем [2]:

- *управління*: органи державного управління та місцевого самоврядування;
- *цільова*: взаємозв'язок факторів, які характеризують стан підприємницького середовища, та розвиток ринку інноваційних технологій;
- *наукового забезпечення*: наукові установи, які досліджують ризики та можливі ефекти від прийняття стратегічних рішень щодо трансформації підприємницького середовища;
- *підсистема, якою управляють*: підприємницьке середовище.

Система зв'язків між зазначеними підсистемами складається з функцій і методів управління.

Основні *функції управління* – це планування, організація, моніторинг і регулювання.

Методи управління: 1) Економічні: - державна бюджетна та кредитно-фінансова політика - в частині забезпечення пріоритетності інноваційних витрат і визначення параметрів і траєкторії зміни основних статей видатків бюджету, необхідних для розвитку інновацій (наука, освіта, інститути розвитку, підтримка інноваційних проєктів); державна податкова політика - в частині оптимізації рівня податкового навантаження на базові фактори інноваційного розвитку, а також в частині введення необхідних податкових пільг; державна конкурентна політика і політика у сфері боротьби з корупцією - в частині мінімізації можливостей для несправедливої конкуренції через використання адміністративного ресурсу, в частині запобігання та припинення антиконкурентних дій домінуючих на ринках господарюючих суб'єктів, а також в частині підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності; політика в сфері державних закупівель - в частині створення необхідних інструментів і процедур, що дають можливість державним замовникам закуповувати інноваційну продукцію, а державі в цілому стимулювати за рахунок державних закупівель створення такої інноваційної продукції; зовнішньоекономічна політика - в частині більш активного відстоювання інтересів вітчизняних інноваційних підприємницьких структур на зовнішніх ринках, а також в частині пошуку за кордоном технологічних партнерів для українських підприємств; державна промислова політика – в частині формування комплексу правових, економічних, організаційних та інших заходів державного впливу на промислову діяльність, спрямованих на розвиток промислового потенціалу, забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції та формування попиту на інноваційні технології; державна регіональна політика - в частині встановлення більш

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

високого пріоритету підтримки тих регіонів, які інвестують в розвиток ринку інноваційних технологій; 2) Нормативно-правові: державна регуляторна політика.

Запропонована концептуальна модель стане підґрунтям для подальшої розробки методології трансформації національного підприємницького середовища, що буде обумовлювати можливості функціонування та розвитку ринку інноваційних технологій у майбутньому, забезпечуючи умови для інноваційно-технологічного розвитку, як підприємницьких структур, так і країни в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Vision 2050: The new agenda for business. URL: <https://www.wbcd.org/Overview/About-us/Vision-2050/Resources/Vision-2050-The-new-agenda-for-business>

2. Sorokina, N. Yu. Soderzhanie mekhanizma upravleniya ustoychevym sotsial'no-ekonomicheskim razvitiem regiona. *NIR. Ekonomika*. 2013. № 1 (1). P. 79-86.

УДК 336.221:334.722]: 330.341.1 (045)

ЗАХОДИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ РИНКА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

*Уманець Т.В., д.е.н., проф., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України*

*Шаталова Л.С., к.е.н., доц., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України*

В Україні функціонування та розвиток ринку інноваційних технологій в проєкції податкових відносин стикається з певними проблемами, зокрема:

– в нормативно-правовому полі України не ідентифіковано категорії пільгового оподаткування операцій щодо виробництва та обігу інноваційної продукції та технологій. Критерієм застосування податкових пільг в секторі інноваційної діяльності є ряд факторів, не пов'язаних з наукоємністю продукції;

– проблема хронічного дефіциту Державного і місцевих бюджетів України виступає стримуючим фактором в процесі пошуку шляхів зменшення податкового тиску на інноваційно активні підприємства. Хронічний дефіцит Державного і місцевих бюджетів в Україні не дозволяє визначати ефективні компенсатори для бюджетних втрат при встановленні податкових пільг для підприємств, що впроваджують інноваційні технології;

– для суб'єктів господарювання характерною є низька інноваційна активність.

Реперною крапкою дослідження окресленого питання є домінування новоствореної вартості в структурі ціни продукції, створеної за допомогою інноваційних технологій. Інноваційно активні підприємства, впроваджуючи інноваційні технології, вкладають значні обсяги фінансових ресурсів та частка доданої вартості у складі ціни їхньої продукції значно вища в порівнянні з продукцією, що виготовлена із застосуванням традиційної технології. У зв'язку з чим зазначені підприємства несуть більші ризики та мають більше податкове навантаження. Порівняння структурних елементів ціни традиційної продукції та продукції, виробництво якої здійснювалось із застосуванням інноваційної технології, свідчить про те, що в структурі ціни останньої питома вага новоствореної вартості більша, оскільки вартість робочої сили вища. Працівники, що впроваджують технології, мають спеціальні знання, здатність до мислення, освіти, тобто більше ресурсів витратили на свою підготовку до праці.

При створенні нового знання витрата розумової праці та часу значно більша порівняно з процесом створення традиційного продукту. Підприємці, займаючись інноваційною діяльністю, усвідомлено несуть великі ризики та здійснюють значні капіталовкладення з метою підвищити (або не втратити) свій прибуток. Як наслідок, цілком закономірним є висока доля фонду оплати праці робітників, що впроваджують інноваційні технології, та прибутку підприємця в структурі ціни продукції, виробництво якої здійснювалось із застосуванням нової інноваційної технології.

Доцільно виділити фіскальні інструменти, що успішно використовуються у світовій практиці і мають перспективи в нашій державі, зокрема, зменшення ставки єдиного соціального внеску для висококваліфікованих працівників підприємств, що впроваджують інноваційні технології, введення інвестиційного податкового кредиту за податком на прибуток, введення податкового режиму Патентного ящика. Кожний інструмент має своє призначення (Табл. 1).

З метою стимулювання підприємців впроваджувати інноваційні продукти (технології) законодавство ряду країн передбачає часткове або повне звільнення підприємців від сплати відрахувань на соціальне забезпечення. Зазначені преференції діють в Бельгії, Франції, Угорщині, Нідерландах, Іспанії, Швеції, Туреччині.

Аналіз досвіду розвинених країн світу показав, що стимулювання залучення висококваліфікованих робітників роботодавцями відбувається шляхом часткового або повного зменшення ставки внеску на соціальне страхування. При цьому встановлюються певні обмеження, зокрема, долі персоналу, до якого може застосовуватися занижена ставка (Туреччина), розміру заробітної плати, в рамках якої можна застосовувати занижену ставку внеску на соціальне страхування (Швеція, Угорщина), мінімальний час перебування на посаді дослідників до моменту отримання знижки (Іспанія) .

Таблиця 1

Податкові інструменти, що стимулюють розвиток ринку інноваційних технологій

	Інструменти	Призначення
1.	Зменшення ставки ЄСВ для висококваліфікованих працівників підприємств, що впроваджують інноваційні технології	Зменшити витрати підприємців, що впроваджують інноваційні технології до моменту отримання прибутку
2.	Введення інвестиційного податкового кредиту за податком на прибуток	Зменшити податкові виплати підприємців, що впроваджують інноваційні технології, за податком на прибуток на етапі отримання прибутку. Надати можливість акумулювати фінансові ресурси для реінвестування в нові інноваційні технології
3.	Введення податкового режиму Патентної скриньки	Зменшити виплати підприємців за податком на прибуток, отриманих в результаті успішно реалізованих проєктів.

Складено авторами на основі літературних джерел [1], [2], [3].

Доцільно встановити верхню межу заробітної плати, до якої можна застосовувати пільгову ставку внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Наприклад, в Угорщині розмір заробітної плати не повинен перевищувати 500000 угорських форинтів, 200000 – для аспірантів та докторантів, проте ставка внеску на соціальне страхування може бути зменшена на 100%. Слід зазначити, що за офіційними даними угорського Центрального статистичного управління, середня зарплата в Угорщині в 2020 році становила 367800 форинтів в місяць. У Туреччині граничний рівень ставки внеску на соціальне страхування дорівнює 50%, проте не встановлено обмеження розміру заробітної плати. Водночас в

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Туреччині доля персоналу, для якого може застосовуватися занижена ставка внеску на соціальне страхування, не може перевищувати 10% від загальної чисельності персоналу, задіяного у виконанні НДДКР і зайнятого повний робочий день.

В Україні доцільно встановити зменшення ставки ЄСВ для висококваліфікованих працівників підприємств, що впроваджують інноваційні технології, на 50 % та максимальну величину заробітної плати, до якої можна застосовувати пільгову ставку внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Зменшення податкового зобов'язання інноваційних підприємств з податку на прибуток на певний відсоток витрат на НДДКР, здійснених протягом певного податкового періоду, доцільно надавати у формі *інвестиційного податкового кредиту*. Інвестиційні податкові кредити є ефективним інструментом стимулювання інноваційної діяльності, що дозволяє підприємствам та фізичним особам-підприємцям зменшувати податкові зобов'язання за податком на прибуток на певний відсоток кваліфікованих витрат на НДДКР. За своєю суттю вони виступають субсидіями, оскільки мають безповоротний та безоплатний характер.

В умовах соціально-економічної кризи, характерної для нашої країни на сучасному етапі розвитку, доцільним є застосування об'ємного інвестиційного податкового кредиту. Застосування зазначеної схеми є доцільним, оскільки метою уряду є збільшення загального рівня кількості та якості НДДКР в країні на відміну від прирістної схеми, яку застосовують з метою підтримати підприємства з високими темпами росту НДДКР. Прирістний інвестиційний податковий кредит ефективний для тих підприємств, які мають високі темпи витрат на НДДКР, тобто працюючих у висококонкурентних наукоємних галузях виробництва та сфери послуг. Крім того, порівняно з прирістним інвестиційним податковим кредитом об'ємний інвестиційний податковий кредит є технічно простішим, менш схильним до кон'юнктурних флуктуацій. Об'ємний інвестиційний податковий кредит більш затратний з точки зору держави, проте цей недолік компенсуватиме збільшення бази оподаткування в довгостроковій перспективі.

В Україні доцільно встановити ставку інвестиційного податкового кредиту в розмірі 50% для всіх типів підприємств. Враховуючи нестабільність в економічній і фінансовій діяльності на фоні політичної турбулентності, можливість перенесення інвестиційного податкового кредиту на майбутні звітні періоди часу в нашій країні на даному етапі розвитку є недоцільною.

Новим для інноваційних підприємств в Україні може стати податковий режим Патентної скриньки, який доцільно застосовувати після проходження точки окупності на етапі отримання прибутку. Вперше режим оподаткування Патентних ящиків було застосовано в 1973 р. в Ірландії. В європейських країнах зазначений податковий режим набув популярності у другій половині 2000-х років і на сьогоднішній день він діє у 14 з 27 країн-членів ЄС. Сутність податкової преференції Патентної скриньки міститься в тому, що компанії мають право оподатковувати доходи від реалізації запатентованої продукції за заниженими податковими ставками.

Податковий режим Патентної скриньки вирішує певні концептуальні проблеми, пов'язані з оподаткуванням інноваційної діяльності. По-перше, він дозволяє встановити прямий зв'язок між результативністю інноваційної діяльності і вигодою, отриманою від її реалізації. Податкову преференцію отримують підприємці, які отримали реальну вигоду від інноваційного проекту. По-друге, режим Патентної скриньки є інструментом, що дозволить отримувати вигоду від здійснення певного інноваційного проекту безпосередньо компаніям-розробникам, які дуже часто не отримують переваги від впровадження своїх розробок. Було встановлено, що реальними вигодами від реалізації інноваційних проектів користуються компанії-учасники, які не мають безпосереднього відношення до інноваційної діяльності, посередники в процесі просування запатентованої продукції або кінцеві споживачі.

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

Аналіз податкових ставок, передбачених режимом Патентної скриньки в країнах ЄС, показав, що вони коливаються в діапазоні 0-13,95%. Найменше зменшення звичайної ставки оподаткування прибутку складає 50%, найбільше – 100%. Оскільки бюджетні можливості в Україні хронічно обмежені, то доцільно використовувати досвід країн з найменшим зменшенням, яке складає 50%. Такими країнами є: Турція, Словачія, Португалія, Італія, Ірландія та ін.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що податкові стимули є необхідною, проте не достатньою умовою для стимулювання підприємців для розвитку ринку інноваційних технологій. Не слід забувати про грошово-кредитні інструменти. Сфера інноваційної діяльності є одним із елементів складної соціо-економічної системи, проблеми та перспективи якої слід розглядати у взаємозв'язку з іншими національними та світовими проблемами. Податкове стимулювання інноваційного розвитку в Україні треба гармонічно вбудовувати в механізм державного регулювання економіки з метою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку. Підвищення рівня добробуту та освіти населення, сприятливе інституційне середовище, здорова конкуренція, відсутність корупції, розвиток інноваційної інфраструктури та банківського сектору – це фактори, які сприятимуть розвитку інноваційної діяльності в Україні. Важливою умовою розвитку ринку інноваційних технологій є розвиток потенціалу засвоєння технологій, який визначається здатністю працівників розуміти і застосовувати інноваційну технологію в процесі трудової діяльності [4]. Треба створювати умови, за яких суспільство демонструватиме попит на інновації, а суб'єкти господарювання матимуть стимули займатися інноваційною діяльністю при послідовній та системній підтримці держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Формирование и реализация налоговой политики в сфере управления развитием промышленности: монография / Вишне夫斯基 В.П., Веткин А.С., Чекина В.Д. и др.; под общ. Ред. В.П. Вишневського. Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины. 2014. 148 с.
2. Мазур Ю.А. Налоговые стимулы НИОКР в условиях эмерджентной экономики: направления реформ для Украины. *Економіка промисловості*. 2017. № 2 (78). С. 61-74.
3. Мазур Ю.О. Інвестиційний податковий кредит у законодавстві України: сучасність і перспективи. *Економіка та право*. 2017. № 1 (4). С. 47-53.
4. Теоретичні засади формування ринку інноваційних технологій : монографія / Бутенко А.І. та ін.; за ред. А.І. Бутенка. Одеса: ІПРЕЕД НАНУ. 2020. 130 с.

УДК 338.3(470+571)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Буркинський Б.В., д.е.н., проф., директор, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Лайко О.І., д.е.н., проф., ст. наук. співроб., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Шлафман Н.Л., д.е.н., ст. наук. співроб., пров. наук. співроб., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Горячук В. Ф., д.е.н., ст. наук. співроб., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Проблема забезпечення нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України постає через те, що нині, у зв'язку з пандемією COVID19, у всьому світі загострилась проблема переведення економіки до цифрового, «проактивного» і дистанційного режиму, в тому числі й оптимізації та стандартизації процесів надання державних послуг, функцій і сервісів, а також впровадження нових принципів їх надання, орієнтованих на максимальну зручність для підприємницьких структур, їх проактивність і багатоканальність. Положення міжнародної та європейської політики стимулювання і підтримки підприємницької активності як інституціональної основи для розвитку економіки передбачають застосування заходів забезпечення спроможності, стійкості, соціальної відповідальності підприємницького сектору, а також заходів нарощення фінансово-економічного, соціального, технологічного потенціалу підприємництва [1].

Проведені раніше в Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України дослідження [2-4] свідчать, що технологічний розрив між Україною та розвиненими країнами щороку поглиблюється, що потребує формування інноваційної моделі високотехнологічного розвитку. Це, у свою чергу, потребує стимулювання нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України, як основи створення високотехнологічних робочих місць і підвищення продуктивності. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробити комплекс фінансових, податкових та організаційних заходів та інструментів забезпечення нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України.

Уряд України протягом останнього часу прийняв низку нормативних актів щодо формування в країні інноваційної моделі високотехнологічного розвитку. Однак ці нормативні акти, попри їх велику необхідність для реальної економіки (особливо Національна економічна стратегія до 2030 року [5]), мають той же принциповий недолік, що й раніше прийняті нормативні акти, а саме: порушено принцип комплексності. НБУ та Міністерство фінансів України презентували Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [6], в якій визнається, що досі роль кредитування у підтримці економічного зростання залишається незначною. А кредитування реального сектору банківськими та небанківськими фінансовими установами стримується недостатнім захистом прав кредиторів, а також проблемою непрацюючих кредитів, хоча й були вжиті деякі заходи щодо посилення їх захисту.

Ми вважаємо, що буде зростати роль так званого серійного технологічного підприємництва, коли бізнес-проект розглядається як об'єкт для розвитку з метою подальшого продажу, тобто розробити ідею, створити продукт, залучити стартові інвестиції, почати продажі, залучити наступну частку інвестицій, забезпечити швидке зростання проекту і через три-сім років продати компанію, а на виручені гроші запустити наступний бізнес-проект. Розвитку такого виду підприємництва буде сприяти те, що український венчурний ринок все більше інтегрується у світовий. Але для цього необхідно впроваджувати нові методи та інструменти державного регулювання таких процесів.

Результати проведених досліджень визначають доцільність впровадження комплексу заходів щодо забезпечення нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України (рис. 1).

Таким чином, базуючись на розробленому раніше проекті Стратегії підвищення продуктивності підприємницької діяльності в умовах трансформаційних змін економіки України, та аналізі низки нормативних актів щодо формування в країні інноваційної моделі високотехнологічного розвитку, прийнятих Урядом в останній час (що дозволило встановити порушення принципу комплексності при їх розробці), запропоновано комплекс фінансових, податкових та організаційно-інституціональних заходів та інструментів забезпечення нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України як основи створення високотехнологічних робочих місць і підвищення продуктивності

підприємницької діяльності.

Рис. 1. Система заходів щодо забезпечення нарощення технологічного потенціалу в підприємницькому секторі України

ЛІТЕРАТУРА

1. Політика підтримки розвитку підприємництва в ЄС. Supporting entrepreneurship. URL: https://ec.europa.eu/growth/smes/supporting-entrepreneurship_en
2. Буркинський Б.В., Лайко О.І., Шлафман Н.Л. Стратегічні напрямки підвищення продуктивності підприємницької діяльності в Україні. *Економічні інновації*. 2020. № 4 (77). С. 7-18.
3. Уманець Т.В., Шаталова Л.С. Інноваційний потенціал технологічного підприємництва регіонів України: теоретико-методичний та практичний аспекти. *Економічні інновації*. 2018. № 2 (67). С. 190-202 DOI [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.2\(67\).190-202](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.2(67).190-202)

4. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Бондаренко О.В. Методичні підходи до формування організаційного забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємництва. *Економічні інновації*. 2018. № 2 (67). С. 22-36. DOI [https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.2\(67\).22-362](https://doi.org/10.31520/ei.2018.20.2(67).22-362).

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179 «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>

6. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>

УДК 330.143.2.014.4:[338.45:681.5](045)

КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Єрмакова О.А., д.е.н., проф., старший науковий співробітник Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Валова додана вартість, створена високотехнологічним сектором, є джерелом конкурентних переваг для національної економіки: створюється технологічний базис для інноваційного розвитку всіх секторів економіки, створюються робочі місця для висококваліфікованої робочої сили, скорочується відтік капіталу через залучення його до інвестицій в інноваційну діяльність, зростають надходження до бюджету і, відповідно, зростає добробут населення, розвивається підприємницька діяльність [1-5].

З метою розкриття взаємовпливів збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору та відтворювального процесу національної економіки на інноваційному базисі запропоновано кумулятивну модель [6, с. 2-16 – 2-17] збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору національної економіки (рис. 1), логіка якої є наступною: збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору – використання технологій вітчизняними підприємствами всіх секторів – підвищення продуктивності вітчизняних підприємств на інноваційному базисі – збільшення фінансових ресурсів для розширеного відтворення інноваційного потенціалу – збільшення витрат на розвиток національної та регіональних інноваційних систем – активізація інноваційної діяльності – збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору.

Рис. 1. Кумулятивна модель збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору національної економіки

Авторська розробка

Так як національна економіка існує не в ізольованому просторі, а є інтегрованою до світового господарства, то фактор зовнішньоекономічної інтеграції також має бути врахований у моделі: імпорт є джерелом надходжень технологій та знань в економіку країни, експорт вітчизняної високотехнологічної продукції та залучення іноземних інвестицій мають стати джерелом фінансових надходжень для вітчизняного інноваційного розвитку.

Характеристика елементів кумулятивної моделі збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору національної економіки представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика елементів кумулятивної моделі збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору національної економіки

Елемент моделі	Опис	Інтерес національної економіки	Ризики інерційного розвитку	Задачі державного стимулювання
1. Збільшення ВДВ високо-технологічного сектору	З одного боку, потребує факторів зростання (інвестицій, людського капіталу, інновацій, інституціонального забезпечення) З іншого боку, даний елемент виступає фактором інноваційного розвитку секторів економіки	Продуктування інновацій для секторів економіки, створення інноваційного базису для розвитку, інтеграція до глобальних ланцюгів доданої вартості	Відставання країни в інноваційному розвитку, не конкурентоспроможність секторів економіки	Забезпечення високотехнологічного сектору необхідними факторами розвитку: фінансами, людським капіталом, інноваціями, сприятливим інституціональним середовищем; Стимулювання внутрішнього попиту
2. Імпорт високо-технологічної продукції	Країни наздоганяючого типу інноваційного розвитку, до яких віднесено Україну, мають значну частку імпорту продукції та послуг високотехнологічного сектору	Отримання нових знань та технологій	Імпортозалежність від іноземних технологій, деградація власного інноваційного потенціалу	Впровадження політики імпортозаміщення
3. Експорт високо-технологічної продукції	Світовий ринок продукції та послуг високотехнологічного сектору розвивається бурхливими темпами та демонструє зростаючий попит та прибутковість	Живлення економіки країни через податкові надходження від експорту, розвиток експортоорієнтованих виробництв в країні, створення робочих місць	Втеча розумів, орієнтація на іноземні ланцюги створення доданої вартості, а не на національні	Стимулювання спрямування виручки від експорту на інноваційний розвиток
4. Підвищення продуктивності вітчизняних галузей на інноваційному базисі	Високотехнологічний сектор є джерелом інновацій для секторів національної економіки, він забезпечує	Впровадження інновацій сприяє підвищенню продуктивності вітчизняних галузей, а також підвищенню їх конкурентоспроможності, зростання	Деіндустріалізація, втрата конкурентних позицій секторами національної економіки, скорочення надходжень до бюджету	Стимулювання попиту на інновації у секторах національної економіки

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

	інноваційний базис для неоіндустріалізації	вітчизняного експорту		
5. Збільшення фінансових ресурсів для розширеного відтворення інноваційного потенціалу	Високотехнологічні сектори та сектори, які використовують його продукцію, є джерелом надходжень до бюджету	Додаткові надходження до бюджету стають джерелом фінансового забезпечення розвитку національної інноваційної системи	Відсутність фінансового забезпечення розвитку національної інноваційної системи, відставання в інноваційному розвитку країни	Забезпечення фінансових можливостей для впровадження інновацій; Забезпечення цільового використання на інноваційний розвиток надходжень від високотехнологічного сектору
6. Розвиток інноваційної системи	Національна та регіональні інноваційні системи забезпечують інституціональний базис інноваційного розвитку в країні та її регіонах	Розвиток факторів, необхідних для збільшення ВДВ високотехнологічного сектору	Скорочення ВДВ високотехнологічного сектору	Формування цілісних інноваційних систем на національному та регіональному рівнях; Залучення іноземних інвестицій

Авторська розробка

Пріоритетною задачею державного стимулювання розвитку вітчизняного високотехнологічного сектору за напрямком його зовнішньої інтеграції визначено забезпечення імпортозаміщення. Завданнями більш високо порядку є підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників високотехнологічної продукції та послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, тобто зростання експорту.

Пріоритетною задачею державного стимулювання розвитку вітчизняного високотехнологічного сектору за напрямком використання його продукції та послуг іншими секторами економіки є реалізація політики неоіндустріалізації та політики сталого розвитку, розвиток агропромислового комплексу на інноваційному базисі. Основною задачею даної групи стимулів є цілеспрямоване формування попиту на високотехнологічну продукцію вітчизняних секторів економіки.

В якості стимулів до збільшення фінансових ресурсів для розширеного відтворення інноваційного потенціалу національної економіки запропоновано: на рівні держави - забезпечення фінансування сфери досліджень і розробок на рівні 3% від ВВП, на рівні підприємства - запровадження механізму звільнення від оподаткування частини прибутку вітчизняних підприємств, що не вилучається учасниками з господарського обороту і реінвестується у розвиток та / або впровадження високотехнологічної продукції та / або послуг.

Розвинута інноваційна система є необхідною передумовою збільшення валової доданої вартості високотехнологічного сектору, так як забезпечує його необхідними факторами розвитку (інноваціями, фінансами, людським капіталом) та формує інноваційне середовище. Основною задачею даної групи стимулів визначено формування цілісних інноваційних систем на національному та регіональному рівнях. Пропоновані стимули покликані розвивати всі ланки інноваційної системи, а саме: інституціональне середовище, попит, пропозицію інновацій, інноваційну інфраструктуру, кадрове забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Burkynskyi B., Iermakova O., Laiko O. Strategic directions for increasing the gross value added of the high-tech sector (on the example of the Ukrainian economy). *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. 8(4): 508-523. URL: [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4\(30\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.4(30)).
2. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Бондаренко О.В. Концепція формування системи технологічного підприємництва в Україні. *Економічний вісник Донбасу*, 2017. 1.31.
3. Зверяков М.І. Економічний розвиток в епоху становлення «цифрового капіталізму». *Економіка України*. 2020. №8 (705). 3-21.
4. Ceglowski J. Assessing Export Competitiveness through the Lens of Value Added. *The World Economy*. 2015.1-22 . URL: <http://dx.doi.org/10.1111/twec.12362>.
5. Parker R. Industrial transformation in Austria, Norway and Sweden. *Industry and Innovation*. 2000. 7:2. 145-168. URL: <https://doi.org/10.1080/713670254>.
6. A Study on the Factors of Regional Competitiveness: A draft final report for The European Commission Directorate-General Regional Policy. Cambridge. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf.

УДК 338:351.863

АНАЛІТИКА ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ ОБҐРУНТОВАНИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ЗБУТОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*Мшикова-Кравченко Н.В., старший викладач, Херсонський національний технічний
університет*

*Латкіна С.А., старший викладач, Херсонський національний технічний університет
Лашкевич В.О., магістр, Херсонський національний технічний університет*

Сьогодення характеризується динамічністю, непередбачуваністю змін бізнес-середовища, що ускладнює прийняття ефективного управлінського рішення окремим суб'єктом господарювання. Саме тому зростає актуальність розуміння ситуації на ринку, відповідності потенціалу підприємства вимогам щодо створення продукту відповідно до запитів споживачів, що дозволяє ухвалювати рішення, реалізація яких забезпечить виконання основної мети щодо найповнішого задоволення потреб споживачів, уникаючи при цьому суттєвих загроз, зменшуючи негативний вплив небезпек та використовуючи можливості для ефективної діяльності та розвитку підприємства.

Збутова діяльність – один із напрямів діяльності підприємства, при цьому її результати є індикатором життєздатності підприємства. Відповідно, для забезпечення ефективної поточної діяльності та створення умов для подальшого розвитку підприємства потрібно створення таких умов, які дозволяють здійснювати ефективну збутову діяльність.

У цьому аспекті розглядають категорію економічної безпеки як універсальне та комплексне поняття, в основі якого закладено систему забезпечення та захисту економічних інтересів підприємства від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, досягнення захищеності його потенціалу розвитку від негативного впливу загроз та небезпек, створення відповідних умов щодо набуття здатності відновлюватись та постійно розвиватись в умовах високодинамічних змін ринкового середовища [1].

Розглядаючи складові економічної безпеки, науковці наводять різні переліки. Найчастіше це такі складові, як операційна (виробнича), фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інтелектуальна, інноваційна, інформаційна безпеки [2].

Доцільно виокремлювати збутову безпеку як досягнення найбільш сприятливих умов реалізації продукції, результати якої забезпечують можливість відтворення та розвитку підприємства. Саме результати збутової діяльності показують цінність діяльності підприємства як для конкретного споживача, так і суспільства в цілому.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Слід зазначити, що всі складові економічної безпеки взаємопов'язані. Рівень безпеки у сфері збуту залежить від рівня кадрової, техніко-технологічної, інтелектуальної, інноваційної, інформаційної безпеки як в цілому по підприємству, так і у збутових структурах підприємства. Результати збутової діяльності формують результати основної діяльності, що в свою чергу формують рівень фінансової безпеки підприємства.

Відповідно прийняття управлінських рішень у сфері збуту потребує всебічного аналізу діяльності підприємства та його зовнішнього середовища, тобто зростає значимість саме аналітичної діяльності.

Аналітика – це цілісна сукупність принципів методологічного, організаційного і технологічного забезпечення індивідуальної і колективної розумової діяльності, яка дозволяє ефективно оброблювати інформацію з метою удосконалення якості існуючих і набуття нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень [3].

Аналітику у сфері збуту можна розглядати з позицій таких підходів:

- ціннісного – діяльність щодо отримання знань про проблеми у збутовій діяльності і шляхи їх вирішення з метою отримання відповідного результату діяльності підприємства шляхом задоволення потреб споживачів;

- гносеологічного – спосіб одержання знання щодо збутової діяльності за допомогою застосування аналітичних методів; при цьому не зменшуючи значимість традиційних методів, все ж конкурентну перевагу можна досягти саме за умови інноваційних підходів щодо розробки та використання способів отримання інформації, адаптації методів оцінки відповідно до мети аналітичних досліджень;

- інституціонального – аспекти збутової діяльності аналізують як аналітичні структури підприємства в цілому, окремі функціональні підрозділи, так і співробітники відділу збуту. Результативність збутової діяльності та вплив факторів на неї оцінюють фінансово-економічні структури підприємства. Працівники відділу збуту оцінюють виконання договірних зобов'язань і планів поставок товарів споживачам за обсягом, якістю, строками, номенклатурою, стан складських запасів і збереження готової продукції. За необхідності, можуть бути залучені фахівці зовнішніх спеціальних аналітичних інституцій;

- організаційного та технологічного – аналітична діяльність у сфері збуту повинна бути чітко організована відповідно до етапів: розробка програми проведення аналізу, формування дослідницького колективу, побудова системи показників і критеріїв, збирання інформації, безпосередньо аналіз інформації, розробка рекомендацій щодо вирішення досліджуваної проблеми, складання аналітичної документації.

Збутова безпека напряму пов'язана із ступенем задоволення потреб споживачів та з ефективністю співпраці з конкретними суб'єктами ринку. Відповідно, зростає значимість отримання достовірної та своєчасної зовнішньої інформації. Наразі, не дивлячись на розуміння важливості відкритості бізнесу, більшість підприємств вважають внутрішню інформацію комерційною таємницею.

Найбільш доступною для аналізу контрагентів ринку є щорічна фінансова звітність підприємства, а саме «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Для швидкої оцінки фінансової надійності партнера нами пропонується адаптувати графоаналітичний метод діагностики підприємницького потенціалу, названий автором І.М.Репіною «Квадрат потенціалу» [4].

Векторами у моделі визначені: 1 вектор – обсяг і рентабельність (показники: чистий дохід, темп зміни чистого доходу, валовий прибуток, темп зміни валового прибутку, чистий прибуток, темп зміни чистого прибутку, рентабельність активів, рентабельність продажу); 2 вектор – фінансова стійкість (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт маневреності власного капіталу); 3 вектор – платоспроможність (коефіцієнт

поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності); 4 вектор – ділова активність (коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності запасів, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості). Показники сформовані так, щоб їх можна було розрахувати на основі щорічної фінансової звітності.

Побудова даної моделі, квадрата фінансової надійності, дозволяє оцінити надійність партнера і вирішити доцільність налагодження зв'язків або подальшої співпраці з ним.

Значимість забезпечення економічної безпеки підприємства загалом і, зокрема збутової безпеки, зростає для забезпечення ефективної діяльності та розвитку підприємства. Досягти відповідного рівня збутової безпеки можливо, приймаючи обґрунтовані управлінські рішення на основі аналізу як внутрішньої, так і зовнішньої інформації. Відповідно, потрібно намагатися розширювати джерела отримання інформації та використовувати не тільки традиційні методи аналітики, а і намагатися їх адаптувати відповідно до мети дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філіппова С. В., Волощук Л. О., Черкасова С.О. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління : монографія / за заг. ред. С. В. Філіпової. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2015. 196 с.
2. Ортинський В.Л. Керницький І.С., Живко З.Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ, Київ. : Правова єдність, 2009. 544 с.
3. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури. 2013. 335 с.
4. Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.

УДК 338.48:331

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ФАХОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ДЛЯ РИНКУ КВАЛІФІКАЦІЙ

Любчук О.К., д.н.держ. упр., проф., ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», завідувач кафедри туризму
Ярченко Ю.В., PhD, к. іст.н., доц., ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», доцент кафедри туризму

Все більше дослідників відзначають, що інтелектуальний та людський капітал відіграють провідну роль у суспільному виробництві та економічному розвитку країн світу. За оцінками Світового банку, людський капітал у сучасній економіці формує більше 60 відсотків загального обсягу багатства кожної країни. Людський інтелект посідає місце безпосередньої та головної продуктивної сили нової технологічної ери.

Людський капітал існує у формі нематеріальних активів: знань, здібностей, вмінь, навичок; являє собою нематеріальні блага тривалого ви користування, які нагромаджуються та реалізуються завдяки творчій діяльності людей протягом певного часу. Даний капітал у новій економіці (економіці знань) відображає наявність знанневих працівників. Підготовка яких передбачає як отримання базової вищої освіти за рахунок засвоєння стандартних програм ВНЗ, так і участь в оволодінні та творенні знань, наданні аналітичних послуг на основі створення, модифікації та синтезу знань. Вища освіта таких працівників є університетською освітою, яка дозволяє потім працювати у сфері науки і нових технологій, що пов'язані з управлінням, збором і обробкою інформації, але щоб стати «знанневим працівником» повинні бути сформовані компетентності контролю, управління, координації. 50 відсотків робочих місць в країнах з новою економікою займають саме такі працівники.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Для знанневих працівників характерною є сформованість певної структури міжособистісних та інтраособистісних компетенцій. В постіндустріальній економіці головною продуктивною силою стають людський інтелект і нагромаджені знання та інформація, виробником яких є людина. Людський інтелект посідає місце безпосередньої та головної продуктивної сили нової технологічної ери.

У процесі аналізу структури людського капіталу й особливостей її відтворення в умовах ринкової трансформації О. М. Головіновим було виділені наступні характеристики становлення людського капіталу в Україні в сучасних умовах: активи людського капіталу характеризують вже сформовані й застосовувані у виробництві здібності людини; здібності людини розглядаються як індивідуальні особливості особистості, що включають природні чинники, обумовлені тими функціями, які людина виконує; природні здібності визначаються станом фізичного й психічного здоров'я людини; кваліфікація працівника – це спроможність людини виконувати сучасні виробничі функції в поєднанні із знаннями, освітою, досвідом, навичками; об'єктивною вимогою, що пред'являється до людського капіталу, є постійне підвищення кваліфікації й професіоналізму, спеціальної підготовки; мотивація праці (діяльності) виступає проміжною ланкою між кваліфікацією й результатом діяльності, між матеріальним і моральним задоволенням; мобільність – фахова й територіальна, інформаційна визначається особистими мотивами людини, соціально-економічними умовами її діяльності [1].

Складовими людського капіталу, згідно розробки О. К. Любчук, визначено: неформалізовані знання, вміння та навички, що набуті в процесі освіти та самоосвіти, інтелектуальні здатності, професійні здібності; вміння вчитися самостійно; фізичне та психічне здоров'я; соціально-психологічні характеристики людини: мотивація, моральні цінності, соціальні норми, загальна культура, мобільність, вміння вчитися професії; вміння вчитися співпрацювати та соціально взаємодіяти [2]. До змістовних елементів людського капіталу відносять також: продуктивні здібності, навички, знання, володіння інформацією, таланти, здоров'я, мотивацію працівника, мобільність. Під мотивацією працівників як змістовного елементу людського капіталу розуміють: мотивацію до активної та ефективної трудової діяльності, що значною мірою залежить від ментальних та соціокультурних характеристик населення, сформованих потреб та цінностей. Мобільність як професійна, так і трудова значною мірою обумовлена віковими особливостями, рівнем професійної підготовки, що проявляється в її конкурентоспроможності на ринку праці, а також рівнем сформованості якісних характеристик, культури праці, типу трудової поведінки, розвиненістю ринку праці та соціально-побутової інфраструктури [3].

В сучасних дослідженнях освітньо-фаховий капітал розглядають як стратегічний ресурс динамічного зростання економіки знань та науково-технічного прогресу країни; як домінуючий фактор процесу економічної глобалізації; першопричину впровадження інновацій у виробництво; як впливовий чинник розвитку ринку кваліфікацій знаннево місткої економіки. В розвинутих країнах Західної Європи більше половини зайнятого населення бере участь у тій чи іншій формі виробництва інформації. В цих країнах дедалі більше формується новий інформаційний тип економічного зростання, основною ознакою якого стає неподільність інформації як предмета та засобу праці. Висловлюється гіпотеза про четвертий великий поділ праці на основі відокремлення інформаційної діяльності в особливу сферу економічного життя. Характерною рисою нового стану розвитку цивілізації стає широка комп'ютеризація, електронізація виробництва, які вивільняють людину безпосередньо з виробничого процесу, але ставлять її поряд з ним. При цьому суттєво підвищуються вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня зайнятих, зростає інтелектомісткість виробництва, праці й продукту. Найближчим часом будуть процвітати ті країни, які забезпечать випереджаючий розвиток освітнього потенціалу та його ефективну реалізацію, зможуть створити умови для генерації нових знань та їх практичного втілення.

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

Туризм для сьогодення є одним з найбільш перспективних напрямків розбудови ринкової економіки в Україні. В умовах посилення конкуренції зростають вимоги на ринку праці як до фахівців, так і підприємств туристичної галузі, особливо в умовах пандемії, невизначеності, глобальних ризиків (Sharko M., Liubchuk O., Fomishyna V., Yarchenko Y., Fedorova N., Petrushenko N., Ohorodnyk R., 2020) [4].

В дослідженні (Myong Jae Lee, David A. Olds, Chang Lee, 2008) з'ясувалося, які мотиви студентів США спонукають навчатися за програмою менеджменту гостинності та туризму. Специфікою даного дослідження було вивчення впливу гендерних особливостей на фахову підготовку для НТМ (hospitality and tourism management). Визначалися також предметні області в НТМ, в яких американські студенти хочуть спеціалізуватися. Дане дослідження показало, що мотивами навчання були «Самоактуалізація», «Працевлаштування», «Привабливість сфери діяльності», «Закордонний досвід», «Зовнішній вплив» та «Легкість навчання». Домінуючими мотиваторами визначені «Працевлаштування» та «Самоактуалізація» [5].

Порівнянню переваг студентів трьох азіатських регіональних груп в кар'єрі менеджменту гостинності та туризму присвячене дослідження (Seongseop (Sam) Kim, Jishim Jung, Kuo-Ching Wang, 2016). Дане дослідження показало, що корейські студенти надають перевагу після закінчення підготовки за програмою НТМ роботі в авіаційній галузі, готельній індустрії та в туристичних агенствах. Тайванські студенти вважають за краще працювати в готельній та ресторанній індустрії. Гонгонські студенти вбачають привілеї в праці в авіаційній галузі та управлінні подіями. Дослідження виявило, що студенти найбільше зацікавлені в набутті практичних знань для працевлаштування [6].

Таким чином, на основі проведеного наукового аналізу можна констатувати, що освітньо-фаховий потенціал є єдиною утворюючою людського та інтелектуального капіталів, без якої неможливі матеріальне і духовне виробництво. З'ясування практичних засад формування освітньо-фахового потенціалу як складової людського капіталу для галузі НТМ (hospitality and tourism management) в провідних туристичних країнах світу дозволило виявити їх спрямованість на працевлаштування з врахуванням національних можливостей ринку кваліфікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головінов О.М. Людський капітал у системі виробничих відносин: Монографія / О.М. Головінов. – Донець. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – 161 с.
2. Любчук О.К. Теоретико-методологічні засади державного управління неперервною освітою в Україні та її регіонах : монографія / О. К.Любчук. — Донецьк: СПД Куприянов В. С., 2010. — 395 с.
3. Антонюк В.П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку / В.П. Антонюк / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2007. – 348с.
4. Sharko M., Liubchuk O., Fomishyna V., Yarchenko Y., Fedorova N., Petrushenko N., Ohorodnyk R. (2020) Methodological Support for the Management of Maintaining Financial Flows of External Tourism in Global Risky Conditions. In: Babichev S., Peleshko D., Vynokurova O. (eds) Data Stream Mining & Processing. DSMP 2020. Communications in Computer and Information Science, vol 1158. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61656-4_12
5. Lee, M. J., Kim, S. S., & Lo, A. (2008). Perceptions of hospitality and tourism students towards study motivations and preferences: a study of Hong Kong students. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*. 7(2), 45 – 58. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.568.4446&rep=rep1&type=pdf>.

6. Kim, S., Jung, J., & Wang, K-C. (2016). Hospitality and tourism management students' study and career preferences: Comparison of three Asian regional groups. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*. 19, 66–84. Retrieved from <http://web.ntnu.edu.tw/~gordonwang/2016%20index%20files%20films/Hospitality%20and%20tourism%20management%20students'%20study%20and%20career%20preferences%20Comparison%20of%20three%20Asian%20regional%20groups.pdf>

УДК 330.341.1:658.1

ІННОВАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Макаренко С.М., д.е.н., доц., Херсонський державний університет
Олійник Н.М., к.т.н., доц., Херсонський національний технічний університет
Рибачок С.А., аспірант, Херсонський державний університет

Однією з найважливіших причин помилок під час здійснення господарської діяльності промислового підприємства, що в подальшому може призвести до отримання збиткового фінансового результату та навіть банкрутства, є відсутність чіткої стратегії розвитку та комплексу заходів для забезпечення перманентного економічного зростання.

Результати проведеного дослідження у науковій праці [1] свідчать, що процес розроблення інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства здійснюється у наступній послідовності:

- збір інформації структурними підрозділами промислового підприємства щодо прогностичних показників розвитку;
- узагальнення менеджерами середньої ланки зібраної інформації, та на її основі, враховуючи тенденції останніх років, надання профільному структурному підрозділу промислового підприємства, відповідальному за розроблення проекту стратегії розвитку, пропозицій щодо кількісних та якісних змін показників розвитку промислового підприємства на наступні роки і необхідного комплексу заходів для виконання встановлених завдань;
- аналіз та узагальнення профільним структурним підрозділом наданих пропозицій, формування проекту інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства;
- погодження проекту інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства у встановленому порядку із керівництвом вищої ланки та акціонерами підприємства, внесення у разі необхідності зауважень та пропозицій;
- затвердження інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства.

Як бачимо із наведеного ланцюга дій, під час розроблення інноваційної стратегії розвитку промислового підприємства робота починається з визначення баз спостереження та пошуку джерел інформації, що суттєво ускладнює моделювання соціально-економічних процесів розвитку об'єкта дослідження: приймаються за основу показники економічного та соціального розвитку, які можуть не мати суттєвий вплив на загальний результативний показник розвитку підприємства. Наявність широкого кола показників призводить до зменшення питомої ваги найбільш впливових факторів, що збільшує вірогідність похибки при плануванні й прогнозуванні та призводить до впровадження комплексу заходів щодо покращення значень несуттєвих показників для рівня конкурентоспроможності промислового підприємства.

Робота повинна починатися з визначення цілей, які зумовлюють потреби в інформації, а потім і бази для спостереження. Починати роботу з визначення баз для спостереження або, що ще гірше, хоча і доволі часто зустрічається, з пошуку джерел – означає зробити фатальну

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

помилку ще на початку формування інноваційної стратегії розвитку. Вказане, звичайно, дозволить зібрати певний обсяг інформації, проте більшість з неї виявиться зайвою, а невелика кількість корисних даних загубиться у масі непотрібної інформації [1].

Формування методики оцінювання ефективності господарської діяльності промислового підприємства передбачає визначення основних факторів впливу на результативність виробничих процесів. Враховуючи, що основними факторами впливу на ефективність господарської діяльності промислових підприємств є праця, капітал, основні засоби, предмети праці та рівень кваліфікації персоналу, визначення інтегрального показника, за яким можливо комплексно оцінити ефективність господарської діяльності промислового підприємства запропоновано здійснювати за допомогою показників: середня продуктивність праці, середня ефективність використання основних засобів (фондовіддача), середня ефективність використання предметів праці (матеріаловіддача), середня ефективність використання капіталу (обіговість активів), рівень кваліфікації персоналу. На підставі наявного тісного зв'язку рівень кваліфікації персоналу запропоновано оцінювати на підставі розміру витрат на персонал у порівнянних цінах (доларах США).

Також потрібно враховувати, що кожен із запропонованих показників має різну питому вагу впливу на інтегральний показник ефективності господарської діяльності промислового підприємства. Враховуючи зазначене, було створено робочу групу та проведено опитування серед залучених експертів з урахуванням їх рівня компетентності. До складу робочої групи увійшли особи, які займають відповідні керівні посади: заступник директора Департаменту розвитку економіки Херсонської обласної державної адміністрації – начальник управління аналізу та прогнозування розвитку економіки (експерт № 1); начальник управління з питань децентралізації та розвитку громад Херсонської обласної державної адміністрації (експерт № 2); в. о. начальника Головного управління Державної податкової служби України у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі (експерт № 3); начальник управління кадрового забезпечення та розвитку персоналу Головного управління Державної податкової служби України у Херсонській області, Автономній Республіці Крим та м. Севастополі (експерт № 4); проректор Херсонського державного університету з навчальної та науково-педагогічної роботи (експерт № 5); декан факультету бізнесу і права Херсонського державного університету (експерт № 6); доцент кафедри економіки, менеджменту та адміністрування Херсонського державного університету (експерт № 7); голова Херсонської обласної міжгалузевої ради профспілок (експерт № 8); директор ТОВ «Амалтея» (експерт № 9); директор ТОВ «Шкіряний завод «Платан ЛТД» (експерт № 10).

Результати проведеного дослідження дозволили визначити важливість кожного показника під час проведення розрахунку інтегрального показника ефективності господарської діяльності промислового підприємства.

На прикладі ПрАТ «Південна винокурня» - провідного підприємства переробної промисловості Херсонської області - було визначено, що інтегральний показник ефективності господарської діяльності протягом 2013–2019 років суттєво варіювався в діапазоні від 0,08 у 2015 році до 0,64 у 2019 році. Суттєві коливання відбулися внаслідок нестабільної економічної та політичної ситуацій в економіці регіону та країни взагалі у 2014–2016 роках. Як наслідок лише за підсумками 2019 року підприємство зуміло наздогнати і перевищити інтегральний показник ефективності за підсумками 2013 року, що свідчить про суттєве відставання у розвитку у порівнянні з аналогічними іноземними підприємствами.

Разом з тим, при оцінюванні ефективності господарської діяльності доцільно було б також забезпечити порівняння ключових показників господарської діяльності й у середині досліджуваної групи промислових підприємств.

Отримані результати щодо оцінювання ефективності господарської діяльності дозволять керівництву промислового підприємства визначити слабкі ланки виробничого процесу та визначити першочергові напрями для впровадження інновацій.

Множення інтегральних показників ефективності та ризикованості господарської діяльності дозволить оцінити базовий рівень конкурентоспроможності промислового підприємства у середині досліджуваної групи промислових підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко С. М., Олійник Н. М. Визначення оптимальної стратегії розвитку регіону шляхом забезпечення постійного моделювання соціально-економічних процесів. Проблеми формування нової економіки ХХІ століття: III Міжнародна науково-практична конференція. Дніпропетровськ. 23–24 грудня 2010 р. Том 3. С. 51–54
2. Makarenko S., Oliinyk N., Kazakova T. Improving the Method Approach to the Rating Evaluation of Employees as Professional Career Development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 5 December. P. 179

УДК 334.012.6:65.012.6

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Сментина Н.В., д.е.н., проф., Одеський національний економічний університет
Фіалковська А.А., к.е.н., доц., Одеський національний економічний університет

Розвиток підприємництва є необхідною умовою для формування конкурентного середовища та забезпечення соціально-економічного розвитку країни в цілому й окремих територіальних утворень. Підприємницька діяльність виступає своєрідним каталізатором економічного розвитку та зростання, а саме сприяє структурним змінам в економіці, збільшенню обсягів виробленої продукції (товарів та послуг), активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, підвищенню рівня зайнятості, якості трудового потенціалу й ефективності праці, а також раціональному та ефективному використанню ресурсів.

Ефективне здійснення підприємницької діяльності потребує наявності сприятливого підприємницького середовища. Проте у 2020 році підприємницький сектор зазнав значного удару. Запровадження карантинних обмежень, пов'язаних із необхідністю подолання наслідків пандемії COVID-19, стало справжнім викликом для підприємців всього світу та, зокрема, України. Так, згідно досліджень аналітичного центру «Слово і діло», Україна посіла четверте місце серед країн світу за тривалістю карантину (загалом 102 дні) [1]. Як наслідок, багато підприємців були вимушені частково або повністю призупинити свою господарську діяльність. Це, в свою чергу, призвело до зниження рівня зайнятості у всіх регіонах країни. Багато суб'єктів підприємницької діяльності зазнали значних фінансових втрат та опинилися на межі банкрутства.

Перед підприємцями постала необхідність швидкої адаптації до нових умов господарювання як за допомогою власних зусиль, так і за рахунок певної підтримки з боку держави. Та, якщо великі підприємства, як правило, мають певний резерв для запобігання банкрутству в умовах глобальних викликів, то мікро-, малі та середні підприємства, які забезпечують велику кількість робочих місць, опиняються у зоні ризику за відсутності підтримки, насамперед, з боку держави, а також браку знань щодо взаємодії з інституціями підтримки підприємництва та використання можливостей проєктів міжнародної технічної допомоги.

З огляду на значення підприємництва для економіки країни, підприємці потребують підтримки для започаткування та розвитку власної господарської діяльності. Під підтримкою підприємницької діяльності ми розуміємо сукупність дій з боку державних установ,

недержавних організацій та міжнародних донорів, які спрямовані на створення можливостей для відкриття, ефективного функціонування та розвитку підприємницьких структур. Іншими словами підтримка підприємництва полягає у створенні сприятливої інфраструктури підтримки підприємництва. Інфраструктура підтримки та розвитку підприємництва являє собою сукупність державних, приватних, громадських та міжнародних інститутів (організацій, установ і об'єднань), діяльність яких спрямовано на забезпечення інформаційної, законодавчої, фінансової та матеріально-технічної підтримки суб'єктів підприємництва та підвищення ефективності їх діяльності. До елементів такої інфраструктури можна віднести органи державної влади та місцевого самоврядування, що опікуються проблемами розвитку підприємництва, торгово-промислої палати, фонди підтримки підприємництва, міжнародні асоціації та мережі інституцій підтримки та розвитку підприємництва тощо.

Найголовніша функція такої інфраструктури – створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктів малого бізнесу, подолання труднощів та вирішення проблем, пов'язаних з відсутністю знань, досвіду з питань ведення бізнесу, доступу до кредитів та необхідної інформації, сприяння створенню нових робочих місць, подолання диспропорцій в економічному розвитку областей, збільшення експортної спроможності малих підприємств, зростання виробництва та його структурна перебудова, спрощення доступу малого підприємництва до сучасних інноваційних технологій [2, с. 98].

Особливої актуальності забезпечення підтримки та розвитку підприємництва набуває в умовах глобальних викликів сьогодення, зокрема, пов'язаних із пандемією COVID-19. Відповідно до даних, опублікованих на сайті Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, інфраструктура підтримки підприємництва в Україні представлена великою кількістю інституцій. Найбільша кількість інституцій підтримки підприємницької діяльності зосереджена у столиці. Проте діяльність цих інституцій розповсюджується не лише на м. Київ та Київську область. На жаль, не дивлячись на досить позитивні статистичні данні, багато інституцій існують лише номінально, деякі на сьогодні вже припинили своє існування, а діяльність окремих інституцій не забезпечує в повній мірі потреби суб'єктів підприємництва.

За останні роки процес формування інституцій підтримки підприємницької діяльності в Україні значно активізувався. Це пов'язано, на нашу думку, перш за все, з усвідомленням органами місцевого самоврядування, зокрема керівництвом об'єднаних територіальних громад, ролі підприємництва для забезпечення місцевого економічного розвитку. Крім того активізували свою діяльність на території нашої країни міжнародні асоціації та мережі інституцій підтримки та розвитку підприємництва. Все це сприяє розвитку інфраструктури підтримки підприємництва. Органи державної влади усвідомлюють важливість стимулювання підприємницької діяльності, оскільки саме розвиток бізнесу органи публічної влади розглядають як засіб вирішення проблем зайнятості, підвищення добробуту громадян, пом'якшення соціальних проблем, а також, що набуває все більшої ваги в сучасних умовах, – як дієвий інструмент інноваційного розвитку економіки та засіб підвищення конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках [3, с. 6]. Також спостерігаються певні позитивні ініціативи з боку державних інституцій. Проте в Україні доволі погано налагоджено взаємодію органів державної влади з підприємницьким сектором, що знижує ефективність інфраструктури підтримки бізнесу в цілому.

Відсутність синергії між підприємцями та державою можна пояснити низьким рівнем довіри. Так, в рамках програми міжнародної технічної допомоги «Конкурентоспроможна економіка України», яка реалізується компанією «Кімонікс Інтернешнл Інк.» та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), було проведено дослідження (у формі опитування підприємців), що дозволило виділити основні перешкоди для ведення бізнесу в Україні (рис. 1).

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Рис. 1. Найбільші перешкоди для ведення бізнесу в Україні у 2019 році

Джерело: [4, с. 15].

Як видно з рис. 1 однією з найвагоміших перешкод для розвитку бізнесу все ще залишається корупція. Невтішним є той факт, що цей показник збільшився більш ніж у 2 рази у порівнянні із 2016 роком, коли було проведено подібне дослідження. Наявність корупційних проявів та невизначеності законодавства є дуже вагомими факторами, які гальмують розвиток підприємництва в Україні. Ці перешкоди значно знижують рівень довіри підприємців до влади, що значно знижує чи в деяких випадках унеможливорює ефективну взаємодію суб'єктів підприємництва із державними або регіональними інституціями підтримки підприємництва.

Отже, формування ефективної інфраструктури підтримки підприємницької діяльності є важливим для забезпечення розвитку мікро-, малого та середнього підприємництва, що має значно менші резерви для усунення наслідків економічної нестабільності у порівнянні з великими підприємствами. Так більшість суб'єктів малого підприємництва (а це близько 4 млн робочих місць) втратили до 75% доходів. За оцінками Програми розвитку ООН, проведеного у жовтні 2020 року, через наслідки пандемії COVID-19 понад 10% вітчизняних малих та середніх підприємств опинилися на межі банкрутства та можуть невдовзі закрити свій бізнес [5]. Не дивлячись на досить велику мережу інституцій підтримки підприємництва, діяльність багатьох з них носить декларативний характер та не забезпечує в повній мірі потреби суб'єктів підприємництва. Процес формування ефективної інфраструктури підтримки бізнесу в Україні стримується низьким рівнем довіри підприємців до влади та, як наслідок, відсутністю налагодженої взаємодії. Ключовим напрямом забезпечення ефективної підтримки та розвитку підприємництва в умовах глобальних викликів вбачається налагодження ефективної взаємодії між інституціями різних форм власності. Перспективи майбутніх досліджень у сфері підтримки та розвитку підприємництва пов'язані з розробкою ефективного механізму взаємодії держави, бізнесу та міжнародних донорів задля забезпечення розвитку підприємницької діяльності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коронавірус у світі: скільки тривали локдауни у різних країнах / Аналітичний портал «Слово і діло». – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/03/infografika/svit/koronavirus-sviti-skilky-tryvaly-lokdauny-riznyx-krayinax>.

2. Добрава Н.В. Інфраструктура підтримки малого підприємництва в Україні та на регіональному рівні / Н.В. Добрава // Науковий вісник. Одеський національний економічний

університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2013. - №18 (197). – С. 97–106. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4299>.

3. Інституції підтримки підприємництва: концепції, особливості, моделі. Центр громадської експертизи, Представництво Фонду Фридріха Науманна в Україні, Програма USAID «Лідерство в економічному врядуванні». – 2016. – 176 с. – Режим доступу: https://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/06/Catalogue-2016_web3.pdf.

4. Оцінка реалізації стратегії розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та подальші напрями політики: системний звіт / USAID KEY. – 2020. – Режим доступу: https://boi.org.ua/media/uploads/system_bigproblemssmallbusiness/3_2020_system_ua.pdf.

5. Красота О.В., Кір'єв І.С. Особливості розвитку малого підприємництва в умовах порушення макроекономічної стабільності / Ефективна економіка. – 2021. – №2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8671>.

УДК 338.3(470+571)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИЄДНАННЯ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ІНЖЕНЕРНИХ МЕРЕЖ В УКРАЇНІ

Бондаренко О.В., к.е.н., наук. співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Одним з важливих факторів, що заважає розвитку в Україні ринку інноваційних технологій та створює інвестиційні бар'єри для його суб'єктів, є існуючі проблеми при підключенні до мереж інженерної інфраструктури. Це викликає необхідність вдосконалення процесу технологічного приєднання суб'єктів ринку інноваційних технологій до мереж інженерно-технічного забезпечення їх діяльності. Тому треба визначити проблеми, пов'язані з підключенням до інженерних мереж (в сфері енерго-, водо-, тепло- і газових постачань), у суб'єктів ринку інноваційних технологій та знайти шляхи їх усунення.

Порівняльний аналіз інформації з сайтів постачальників ресурсів - монополістів у чотирьох великих містах з різних регіонів України свідчить, що існує низка проблем при підключенні до інженерних мереж, а саме: складність і непрозорість процедури приєднання до інженерних мереж, особливо при виготовленні Технічних умов, та відсутність чітких термінів для здійснення робіт щодо приєднання до інженерних мереж. Усе це створює живильне середовище для проявів корупції та призводить до зростання грошових і часових витрат підприємців - суб'єктів ринку інноваційних технологій.

Враховуючи те, що всі роботи (у тому числі розробка проектної документації) передбачається виконувати за рахунок замовника, в Технічних умовах не існує ніяких обмежень ані щодо обсягів, ані щодо вартості, при визначенні необхідних для виконання робіт. Користуючись цим, організації - постачальники ресурсів можуть включати до Технічних умов набагато більші обсяги робіт, ніж потрібні для підключення конкретного об'єкту.

Після видачі Технічних умов замовник самостійно розробляє проектну документацію, погоджує її з організацією-постачальником, будує об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури і передає їх організації-постачальнику безкоштовно. Це значно погіршує інвестиційний клімат у країні та призводить до зниження притоку інвестицій.

Серед інших причин зловживань і необґрунтованих вимог для підготовки Технічних умов на приєднання до інженерних мереж є відсутність загальнодоступної та вірогідної інформації про: наявні потужності, схеми проектних планувальних обмежень, магістральні

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

вуличні мережі; інформації та даних про інженерні мережі, які містяться у містобудівному кадастрі, даних щодо екологічних та інженерно-геологічних умов тощо [1].

Дослідження довело, що підключення до інфраструктурних мереж в Україні істотно ускладнено для приватних підприємств, що створює для них додаткові ризики, зокрема [2]:

- підприємницькі структури, які потребують доступу до інфраструктурних мереж, не мають достатньої інформації для оцінки власних фінансових та часових витрат на підключення, що вимагає їх додаткового резервування під час планування підприємницької діяльності;

- відповідно до чинних правил, не існує єдиної процедури приєднання до інфраструктури для різних типів інженерних мереж;

- організації-постачальники ресурсів мають різні підходи до визначення вартості нових підключень і часто включають до Технічних умов набагато більші обсяги робіт, ніж потрібні для підключення конкретного об'єкту.

2. Основними проблемами приєднання до інженерних мереж є:

- складність і непрозорість процедури приєднання до інженерних мереж, що створює живильне середовище для проявів корупції, призводить до зростання витрат підприємців та необґрунтованих відмов у наданні послуг щодо приєднання до інженерних мереж;

- включення організаціями-постачальниками ресурсів до Технічних умов вимог щодо оплати робіт і товарів, які не відносяться безпосередньо до послуги підключення до інженерних мереж, завищення витрат на виготовлення Технічних умов, а також вимоги щодо безкоштовної передачі об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, які підприємець, після видачі технічних умов, самостійної розробки проектної документації та погодження її з організацією-постачальником, буде;

- відсутність чітких термінів для здійснення робіт щодо приєднання інженерних мереж, що призводить до затягування строків їх виконання та додаткових необґрунтованих витрат підприємницьких структур.

3. Існуючі проблеми пов'язані з відсутністю єдиної процедури, яка визначає етапи, терміни і вартість підключення до інженерних мереж. Тому необхідно законодавчо закріпити таку єдину процедуру, її етапи, терміни і вартість.

Крім того, необхідно закріпити законодавчо такі положення:

- встановлення відсутності плати за приєднання до інженерних мереж для промислового будівництва;

- заборона організаціям-постачальникам ресурсів (суб'єктам природних монополій) вимагати від замовника будівництва інженерних мереж придбання будь-яких товарів (послуг) або проведення будь-яких робіт на користь юридичних чи фізичних осіб;

- введення штрафних санкцій для суб'єктів природних монополій за ненадання або несвоєчасне надання замовнику Технічних умов, за порушення порядку чи термінів, передбачених при спорудженні інженерних мереж.

4. Доцільно створення єдиної платформи при Департаментах економічного розвитку областей, на якій можна буде отримати допомогу в підключенні до інженерних мереж «під ключ - одним пакетом», побачити всю необхідну інформацію у відкритому доступі.

Також там можна буде отримати інформаційно-консультативний супровід, може бути надано сприяння в скороченні термінів розгляду документів, при отриманні погоджень та дозвільної документації, а також відстежувати

Така схема скоротить час на оформлення документації для підключення до інженерних мереж і позбавить від зайвих контактів з постачальниками-монополістами. І, що важливо, на цій платформі можна буде отримати сприяння в доступі до інфраструктури, адже при плануванні і створенні бізнесу саме підключення до інженерних мереж відіграє важливу роль, адже це найнепрогнозованіші витрати часу і коштів.

Створення такої платформи також може спростити процес залучення інвесторів, як вітчизняних, так і іноземних. На цій платформі можна також розмістити інформацію про не діючі індустріальні парки, які могли б привернути увагу інвесторів для реалізації виробництва інноваційних товарів. Адже за даними Міністерства освіти та науки України, з 54 індустріальних парків, що існували в Україні у 2021 році, фактично діють тільки 10. Більшість індустріальних парків існують тільки у звітності, і не діють у зв'язку з відсутністю комунікацій (електро-, газо- та водопостачання, шляхів, тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Природні монополісти vs. конкурентний бізнес: шляхи поліпшення співпраці: Системний звіт Ради бізнес-омбудсмена. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/sysrep_monopolies_ukr_final.pdf
2. Галасюк В. В. Реформування системи приєднання до інженерних мереж в Україні / В. В. Галасюк // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 28(1). - С. 61-67. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28\(1\)__15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_28(1)__15).

УДК 330.43+334.722

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Захаров О.В., аспірант Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України

Актуальність проблеми розвитку ринку інноваційних технологій в Україні обумовлюється тим, що, незважаючи на високу пріоритетність і великі зусилля України щодо розвитку ринку інноваційних технологій, тобто цифрової трансформації, інновацій і стартапів, як і раніше, залишаються досить низькими показники інноваційності економіки, рівня розвитку стартапів, кількості стартапів та їх частки в національній економіці.

З нашої країни продовжується активний відтік висококваліфікованої робочої сили і знань, що визначають конкурентоспроможність інноваційних процесів і систем, а отже, потенціалу розвитку ринку інноваційних технологій. Однією з найважливіших чинників такого стану є дефіцит фінансових ресурсів у знов створюваних малих інноваційних підприємницьких структур (стартапів).

Отже, виникає необхідність виявлення перспективних інноваційних інструментів фінансування малих інноваційних підприємницьких структур (стартапів) та дослідження необхідності їх державного регулювання.

Для українців може стати важливим напрямком інвестування заощаджень ще одне платформове рішення для фінансування інноваційного розвитку – краудфандинг, адже фінансового ринку в нашій країні майже не існує, для інвестування у нерухомість потрібні великі кошти, а інвестування в золото – довгострокове і ризиковане.

Для високотехнологічних стартапів, венчурних проектів і підприємств, які не можуть дозволити собі боргове навантаження, тому що не мають стабільного грошового потоку, переважним є краудінвестинг - різновид краудфандингу, коли інвестори в якості винагороди отримують частку в капіталі інвестованого проекту.

Відмінними рисами краудінвестингу є: значно менша порівняно з іншими інструментами прямих і венчурних інвестицій мінімальна сума; більша кількість учасників; використання, крім мережі Інтернет, ще й стандартизованих контрактів. Краудінвестинг дозволяє значній кількості громадян стати власниками нових бізнесів і технологій, взяти участь в їх розвитку не тільки фінансово, а і шляхом вкладення інтелектуального ресурсу.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

На жаль, в Україні є всього три краудфандингових майданчики: «Спільнокошт», «На старті» (2019 р.) та «Куб» (Приватбанк). Перші два майданчики спеціалізуються на творчих (фінансування кіно) і соціальних (освітні програми для дітей) ініціативах. На третій платформі частіше зустрічаються бізнес-проекти - масштабування виробництва, наймання додаткових працівників, відкриття нових торгових точок, але не інноваційні проекти.

Прибуток інвесторів з проектів «КУБ» чітко диференційований: вклавши 1000 грн., інвестор отримає 230 грн. на рік. Інвестувавши більше 20 тис. грн., можна розраховувати на додаткові 4600 грн. за рік. Крім того, всі вклади на цьому майданчику застраховані [1]. До того ж Приватбанк – державна банківська установа, тому може перевіряти розробників проектів, з метою запобігання шахрайству. А на практиці проекти зазвичай розміщують, крім спеціально створеної платформи, на власному веб-сайті або facebook-сторінці автора проекту, що не захищає потенційних інвесторів від шахрайства та втрати коштів.

Інвестовані кошти, оскільки краудфандинг в нашій країні спеціально не регулюється, розглядають як «подарунок», тобто ставка податку на них складає 5% – для коштів від резидентів і 18 % – для коштів від нерезидентів.

З одного боку, відсутність спеціального регулювання спрощує збір грошей на реалізацію проектів, а з іншого, відсутні будь-які гарантії для вкладених інвестицій, що значно збільшує ризики і так ризикованого вкладення коштів в інноваційні проекти. Так, у правилах «Спільнокошту» є розділ 5 «Обмеження відповідальності», де прописана відсутність будь-якої відповідальності майданчику перед учасниками.

Тому необхідно констатувати, що необхідним є розробка і прийняття закону, який врегулював би діяльність краудфандингу, що дозволило б збирати кошти для інноваційних проектів за спрощеною процедурою.

Оптимальним шляхом було б адаптувати регламент і положення, що регулюють діяльність краудфандингових платформ в ЄС, які можна розглядати як базу для розробки українського закону «Про краудфандинг».

Ще одним прикладом регулювання надання краудфандингових послуг є Сполучені Штати Америки, де краудфандинг регулюється JOBS Act (Jumpstart Our Business Startups Act). Згідно нього, краудфандингова платформа має бути зареєстрована в комісії з цінних паперів і бірж та бути учасником FINRA (Financial Industry Regulatory Authority). Цей закон також, як і в ЄС, встановлює чіткі вимоги, щоб забезпечити інвестора інформацією і, в разі шахрайства або проблем, забезпечити йому захист.

Проведене дослідження дозволило виявити перспективний для фінансування малих інноваційних підприємницьких структур (стартапів) інноваційний інструмент – краудфандинг (та його різновид краудінвестинг). Враховуючи, що в Україні, з одного боку, відсутність спеціального регулювання спрощує збір фінансових ресурсів на реалізацію інноваційних проектів, а з іншого, відсутні будь-які гарантії для вкладених інвестицій, що значно збільшує ризики вкладення коштів в інноваційні проекти, проаналізовано регуляторну базу ЄС щодо краудфандингу та доведено необхідність її адаптації до нормативно-правової бази України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краудфандинг: как привлечь инвестиции и реализовать мечту. URL: <https://psm7.com/analytics/kraudfanding-kak-privlech-ivesticii-i-realizovat-mechtu.html>

СЕКЦІЯ 5

**Механізми реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів та
інклюзивного розвитку в сучасних умовах**

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Ковтонюк К.В., к.е.н., доц., ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Розрив у доходах між багатими та бідними збільшується, посилюється нерівність, маргіналізація та соціальне відчуження населення в різних країнах світу [1, с. 107]. Усі проблеми, що накопичились негативно впливають на ставлення людей до існуючої економічної моделі, що в найближчому майбутньому негативно відобразиться на темпах економічного зростання та макроекономічній рівновазі, що покликана забезпечити більш справедливий розподіл доходів, а відповідно й реальне покращення добробуту населення.

На даний момент існує потреба в пошуку нових факторів економічного зростання. Так, на засіданні Ради Організації економічного співробітництва і розвитку в 2012 році був ухвалений документ під назвою «Нові підходи протидії економічним викликам» (англ. *New Approaches to Economic Challenges, NAEC*), що мають забезпечити трансформацію існуючої економічної системи. Оцінка ефективності таких систем буде здійснюватися не тільки завдяки традиційним макроекономічним показникам (рівня ВВП / ВВП, рівня доходів населення тощо), але й включатиме нові, більш прогресивніші показники, що характеризують й інші сфери життя людини (освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та інші) [2, с. 9]. Ці дослідження стали відправною крапкою для трансформації концепцій «економічного зростання» та «сталого розвитку» у нову концепцію глобальної екосистеми в умовах інклюзивного зростання.

Інклюзивне зростання є багатомірною категорією, що може бути представлена двома складовими. По-перше, наукова спільнота та представники бізнесу під поняттям інклюзивного розвитку розглядають, що кожна людина незалежно від своєї особистості залучена до економічної діяльності, що покращує її персональний та загальний (національний) економічний результат [3]. По-друге, економічний ріст, що забезпечує справедливий розподіл доходів від зростання добробуту як в грошовому, так і не грошовому виразі між усіма верствами населення, суспільства [4, 5]. Таким чином, оцінка економічного зростання перетворюється з абстрактних на реальні результати економічної діяльності, що можуть бути відчутними для більшості верств населення (зниження рівня бідності, розвиток людини, доступність медичних та освітніх послуг тощо). Не без підстав інклюзивне зростання вважається «людиноцентрованою» концепцією тому, що в центрі економічної системи будь-якого рівня (локальної, національної, регіональної, глобальної) знаходиться індивід зі своїми потребами, що має доступ до важливих суспільних ресурсів. Він також має можливість приймати участь не лише в процесі створення, але й розподілу, перерозподілу та використання ресурсів, що забезпечує задоволення його потреб. Проте, реалізація даних положень стає можливою за умови справедливої діяльності регулюючих інститутів певного рівня. Слід відзначити, що інституційне забезпечення «рівних можливостей» в теорії інклюзивного зростання скидається на основні засадами інституційної теорії щодо діяльності інклюзивних та екстрактних інститутів [6].

Інституційний каркас національної економічної системи утворюється формальними та неформальними інститутами / організаціями, які формулюють правила поведінки (поведінкові умови) економічних агентів, що визначають можливості та отримані результати від реалізації їх економічних інтересів. Формування національною владою інститутів без відкритого публічного обговорення фаховими спеціалістами та без контролю з боку громадського суспільства, обумовлюють переорієнтацію їх діяльності з суспільних інтересів на користь окремих груп індивідів. Це так звані екстрактні інститути, що в процесі своєї

діяльності знижують мотиваційну спроможність переважної більшості громадян та розвитку суспільства. Антиподом екстрактивним інститутам є інклюзивні інститути, які створюються навпаки за участі науковців, експертів та представників громадянського суспільства. Такі інститути максимально враховують інтереси усіх верств населення, мотивуючи їх приймати участь в реалізації своїх економічних інтересів, що сприятиме підвищенню їх добробуту та розвитку національної економіки [7, с. 53-54].

Основні засади концепції інклюзивного зростання полягають у необхідності сформувати умови для ефективної взаємодії більшої кількості індивідів, які отримують можливості для максимізації власної цільової функції. Отже, інклюзія створює нові можливості для досягнення позитивного ефекту суб'єктами господарювання в процесі своєї діяльності. Відповідно виникає потреба в переоцінці показників економічного розвитку «людиноцентричних» економічних систем.

Оцінити та здійснити відповідні корективи національних стратегій розвитку національних економік можна на основі уже існуючих концепцій інклюзивного розвитку. Існуючі методологічні підходи були запропоновані міжнародними інституціями, зокрема Організацією економічного співробітництва і розвитку, Всесвітнім економічним форумом, Фондом Рокфеллера.

Традиційні підходи до вимірювання добробуту та інклюзивного зростання зазвичай починаються з оцінки процесу зростання, так що такі змінні результатів, як ВВП та показники розподілу доходу (наприклад, частка доходу за децилями, середній дохід, серед доходів) знаходяться на першому плані. Це створює певні концептуальні труднощі: з одного боку, на питання про те, чи є зростання інклюзивним, перш за все відповідає результат або результат макроекономічної діяльності. Це передбачає використання нормативного орієнтиру для оцінки певного розподілу доходу в результаті виробничого процесу. Це, у свою чергу, викликає наступне запитання щодо мірила категорії «справедливий» або «справедливий розподіл», тобто рівень, на якому існуючий ступінь особистої нерівності вважається несправедливим, і як слід оцінювати регіональні відмінності у розподілі.

Крім того, додатково до вищезазначених нормативних проблем при оцінці економічного зростання та пов'язаного з ним розподілу доходів, ряд концепцій вимірювання інклюзивного зростання не вирізняють показники результатів та ті показники, які сприяють чи дозволяють досягти певних результатів. Таким чином, такі показники, як інвестиції, освіта, зайнятість та політична свобода, можна розуміти як результативні показники економічного зростання, з одного боку, а також як детермінанти інклюзивного зростання, з іншого.

Оцінка стану розвитку інклюзивної економіки у світі здійснюється переважно на основі традиційних концепцій, які базуються на сукупності як об'єктивних (абсолютні та відносні показники), так і суб'єктивних (оціночних) показників. Контекст росту не завжди визначається при виборі показників. Використовувані цільові показники – це переважно індикатори результатів, а не незалежні детермінанти зростання. Слід відзначити, що національна влада не має прямого впливу на результати, а лише може створювати умови для індивідуальних факторів росту суб'єктів господарювання. Таким чином, забезпечувати опосередкований вплив на економічну систему, яка переходить з традиційної до інклюзивної економіки. Проте, прямий вплив на економіку мають безпосередньо суб'єкти господарювання і тому вони повинні приймати більш активну участь у створенні та контролі за діяльністю інституцій, які впливають на ріст економіки. Відповідно необхідна зміна точки зору в порівнянні з традиційним підходом щодо визначення факторів, які впливають на економічне зростання та інституційну структуру національної економіки.

Не менш важливим питанням постає емпірична інтерпретація інклюзивного зростання. Незважаючи, що кожна з досліджуваних методик оцінки інклюзивного зростання вказує на необхідність сприйняття усіх показників як сукупності, проте розмежування їх за направленістю дії дозволяє посилити аналітичну ясність та зосередитися на інституціях, які мають значення для забезпечення максимально широкого залучення членів суспільства до отримання доходу.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

Варто також відзначити, що черговим недоліком традиційної методологічної оцінки інклюзивного зростання є ігнорування взаємодоповнюючими показниками або можливості використання ефектів заміщення для окремих показників. Наприклад, інституційні зміни, що ускладнюють зайнятість на певний строк можуть заблокувати доступ до ринку праці окремих груп людей. Таким чином, заходи спрямовані на інклюзію можуть виявитися обмежуючими (лише за певних умов). Крім того, окремі заходи в певних сферах можуть пом'якшити, нейтралізувати чи посилити вплив заходів в інших сферах.

Існуюча методологія дослідження питання інклюзивного розвитку майже не відображає вплив процесу діджиталізації, який посилює розрив в добробуті між окремими країнами та їх громадянами. Тому інклюзивний розвиток в сучасних умовах буде залежати від знань, капіталу, інфраструктури та кібербезпеки. Відповідно питання ефективного включення людського капіталу в діджиталізовану економіку передбачатиме не тільки створення можливостей, але й проведення реформування у сфері освіти. Оскільки не тільки нові форми зайнятості (зокрема, аутсорсинг), але й повна та /або частково дистанційна занятість розширюють можливості для осіб з особливими потребами.

Концепція інклюзивного зростання, що розробляється та пропагується головним чином міжнародними організаціями, стає все більш актуальною як для розробки міжнародної, так і національної політики. Фундаментальна ідея, що економічна політика має переслідувати інші цілі, окрім підвищення доходу на душу населення, і що особлива увага має приділятися тому, що всі верстви населення отримували адекватні вигоди від загального економічного зростання, знаходить належне місце в національних програмах розвитку. Проте, на сьогодні, емпірична реалізація концепції інклюзивного розвитку не можлива або можлива лише в обмеженій мірі. Це в першу чергу пов'язано з тим, що відсутні відповідні статистичні дані для оцінки рівня економічного добробуту усіх верств населення в різних країнах. Обмеження таких моделей виникають, коли основна увага приділяється вимірності та наявності відповідних показників. Тому оцінка рівня інклюзивного розвитку має розпочинатися не з того, що треба виміряти, а з того, що можна виміряти і вже було виміряно. А тоді на основі аналізу та узагальнення, застосовуваних у різних країнах показників можна пропонувати універсальну методику їх розрахунку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожина А. Доказова актуалізація підходу інклюзивного розвитку до розв'язання глобальних проблем людства [Електронний ресурс] / А.Кожина // Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». – 2019. – №3. – С. 107-114. – Режим доступу: <http://visnyk.academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=86>. DOI 10.36030/2310-2837-3(94)-2019-107-114
2. Манцуров І.Г. Інклюзивне зростання як відповідь на сучасні виклики глобалізації [Електронний ресурс] / І.Г.Манцуров, А.О.Сігайов, Я.В. Храпунова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2019. – № 4. – С. 7-15. – Режим доступу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/32754/frvu_2019_4_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Suggested Approaches for Integrating Inclusive Development Across the Program Cycle and in Mission Operations (ADS 201 Additional Help) (2018). United States Agency for International Development (USAID). Retrieved from https://usaidlearninglab.org/sites/default/files/resource/files/additional_help_for_ads_201_inclusive_development_180726_final_r.pdf
4. The Framework for Policy Action on Inclusive Growth // Meeting of the OECD Council at Ministerial Level, 30-31 May 2018. Retrieved from <https://www.oecd.org/mcm/2018/documents/C-MIN-2018-5-EN.pdf>

5. Anand R. et al. Inclusive Growth: Measurement and Determinants / R.Anand et al. // IMF Working Paper. - 2013. - № 13/135, P. 1-26. Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13135.pdf>

6. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки: пер. з англ. І. Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.

7. Круш П.В., Круш П.П. Інклюзивний розвиток національної економіки [Електронний ресурс] / П.В.Круш, П.П.Круш // Підприємництво та інновації. – 2019. – № 8. – С. 52-56. – Режим доступу: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/184/171>. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/8.8>

УДК 330.101

АСПЕКТИ ВПЛИВУ СПОЖИВЧОГО ВИБОРУ НА ЕКОЛОГІЗАЦІЮ ВИРОБНИЦТВА

*Дучинська Н.І., д.е.н., проф., Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Осаул А.О., ст. викл., Запорізький національний університет
Фомішин С.В., к.е.н., проф., Херсонський обласний осередок Всеукраїнської громадської
організації «Українська асоціація економістів-міжнародників»*

Екологізація виробництва – це комплекс інноваційних змін у технічній і технологічній діяльності, що сприяє забезпеченню екологічно та економічної ефективності підприємств.

Спонукаючи і заохочувати підприємства до екологізації виробництва мають споживачі завдяки переорієнтації споживчого вибору на екологічно безпечні товари. Завдяки екологічно орієнтованому менталітету споживачів сформувалася екологічно відповідальна поведінка підприємств-виробників у розвинених країнах. Це проявилось у виникненні органічно чистої продукції, що не містить генно-модифікованих добавок, зняття з виробництва шкідливих миючих засобів і побутової хімії, що мали в своєму складі фосфати, застосування екологічно чистої сировини для виробництва промислових і продовольчих товарів, виготовленні екологічно безпечного пакування, яке швидко утилізується, не забруднюючи довкілля та ін.

Однією з особливостей ринку органічної продукції ЄС є постійне зростання попиту споживачів та зріст ціни на 20-50%, на відміну від цін на продукцію традиційного ринку. Завдяки цьому стабільно розвивається ринок екологічно чистих товарів і послуг. За даними експертів, Європейський Союз представляє собою другий за величиною єдиний ринок екологічно чистої продукції у світі (37,3 млрд євро) після США (40 млрд євро) та перед Китаєм (7,8 млрд євро), що становить третину світового екологічного ринку. Такий ринок підтримується і споживачами, і державою, що зацікавлена в стабільному розвитку своєї економіки і збереженні здоров'я нації [1, с.72].

Глобалізація економіки, на нашу думку, чинить двоїстий вплив на безпеку споживання в усіх країнах світу, у тому числі, і в Україні. З однієї сторони, зростає попит на екологічно чисту, безпечну для здоров'я споживача продукцію, яка набуває популярності у високо доходних категорій населення, а з другої - низький рівень доходів більшості населення викликає попит на імпорт дешевих товарів, які заборонені в розвинених країнах через низький рівень екологічності, але які задовольняють основні, базові потреби населення як в продуктах харчування, так і в промислових товарах повсякденного вжитку.

Звичайно, не всі споживачі пред'являють попит на екологічно чисті товари і послуги. Це пов'язано, перш за все, з їхнім рівнем доходів у кожній країні.

Згідно результатів досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В.Птухи, в нашій країні до категорії бідних потрапило у 2020 р. 45% населення, що на 6,5% більше, ніж у 2019 році [2].

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

У низько доходних сім'ях домінують потреби, перш за все, в доступних за цінами продуктах харчування для відтворення здатності робочої сили до праці, оплати комунальних послуг, орендної плати за житло тощо. Такі сім'ї не можуть дозволити собі дорогі органічні продукти харчування і екологічно безпечні промислові товари.

Заробітна плата була і залишається основною статтею доходів населення України, її реальний розмір, що зазнає впливу інфляції і податків, формує споживчі потреби і переваги. Не слід забувати і про пенсії; останні теж приймають участь в формуванні доходів значної частини населення і становлять єдине джерело доходу. В середньому третина доходів населення поповнюється за рахунок грошових виплат і допомог від держави.

Разом з тим, послідовне підвищення мінімальної заробітної плати, надбавки до заробітків призводять до значного зростання цін на товари повсякденного попиту, тому зростання доходів знову стає непомітним для витрат домогосподарств. Вся проблема полягає у тому, що частка витрат на продовольство в нашій країні становить половину доходів домогосподарств. Для порівняння зазначимо, що в розвинених країнах Європи, Австралії, Канаді, США вона рідко перевищує 20% [3].

Попит на екологічно чисту продукцію пов'язаний також з рівнем інформованості споживача щодо якості такої продукції, переваг для здоров'я, збереження працездатності, тривалості життя тощо. У зв'язку з цим, виробник екологічно чистої продукції має прикласти зусилля для реклами, апробації, опитування споживачів екологічно чистої продукції з тим, щоб споживачі усвідомили свої вигоди як від споживання, так і утилізації екологічно чистої продукції.

Навчальні заклади мають посилити забезпечення своїх слухачів спеціальними екологічними знаннями, що формують переконання в необхідності створення екологічної безпеки. Засоби масової інформації беруть активну участь у пропаганді переваг здорового способу життя і споживання екологічно чистих промислових і продуктивних товарів. Не менша роль відводиться громадським організаціям, партіям, клубам щодо формування іміджу споживання екологічно чистих товарів.

Потребує активізації державне управління забезпечення екологічної безпеки населення в системі національної безпеки, стимулювання розвитку підприємств з виробництва екологічно чистих товарів і послуг, їх просування на зовнішні ринки.

Зазначимо, що екологізація споживчої поведінки спонукає до зростання уваги виробників до екологічних аспектів своєї діяльності. Свідченням зазначеного є те, що споживчий ринок органічних продуктів в Україні за останнє десятиліття зріс більше, ніж у 40 разів. Зросла площа органічних земель, що відводяться під органічне виробництво з 164,4 тис. га у 2002 р. до 309,1 тис. га у 2018 р., кількість сертифікованих згідно з міжнародними стандартами виробників збільшилась в 16 разів. Найбільше органічних господарств знаходиться у Київській, Одеській, Херсонській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Житомирській областях. За часткою сертифікованих органічних земель у структурі сільськогосподарських угідь Україна у 2018 р. зайняла перше місце в східноєвропейському регіоні [1, с.76].

Тим самим сільськогосподарські виробники стимулюють споживчий попит на екологічно чисту продукцію. Крім того, певні організації ведуть спостереження і публікують свої дані про динаміку виробництва і продажу органічної продукції. Це такі, як Міжнародна громадська асоціація «БЮЛан Україна», ТОВ «Органік Стандарт».

Вітчизняні сільськогосподарські виробники здійснюють екологічну сертифікацію та екологічне маркування, що гарантують безпечність їхньої продукції. Сертифікація здійснюється згідно стандарту ISO 14024, Технічного регламенту щодо екологічного маркування та Регламенту Європарламенту та Ради ЄС 66/2010/ЄС [1, с.75].

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

Екологічне маркування вітчизняної продукції визнається в багатьох країнах, що є торговельними партнерами України. Це сприяє просуванню вітчизняних товарів на ринках інших країн світу і допомагає здійснювати у них, у свою чергу, державні закупівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скороход І.С. Розвиток європейського ринку екологічних товарів та послуг: досвід для України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2020. Вип.2 (142). С. 71-77. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20202\(142\)/sep20202\(142\)_071_SkorokhodI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20202(142)/sep20202(142)_071_SkorokhodI.pdf) (дата звернення 15.07.2021 р.)

2. В Україні наприкінці 2020 року в категорії бідних опинилися 45% населення: дослідження. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8260-v-ukrayin-napriknc-2020-roku-v-kategoriyi-bdnh-opinitsya-45-naselennya.html> (дата звернення 14.07.2021 р.)

3. Як зменшити вагу харчів у структурі витрат українців. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3188367-ak-zmensiti-vagu-harciv-u-strukturivitat-ukrainciv.html> (дата звернення 12.07.2021 р.)

УДК 339.9:502.131.1

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Огородник Р.П., ст. викл., Херсонський національний технічний університет
Смаглюк А.В., методист, Херсонський національний технічний університет

Енергія є основою економічного та соціального розвитку будь-якої економіки світу, вона лежить в основі побутової діяльності, виробництва продуктів харчування, транспорту, охорони здоров'я, освіти та безпеки. В останні роки багато глобальних самітів працюють над підвищенням обізнаності про негативні наслідки глобального потепління, зосереджуючись на скороченні викидів CO². Вважається, що найшвидший спосіб скорочення виробництва парникових газів - це впровадження чистих енергетичних технологій та альтернатив вичерпному паливу. Кіотський протокол (1997) став першою спробою розподілити зусилля та грошові витрати на це дослідження між країнами, що приєдналися до нього [1].

Пізніше Паризька конференція зі зміни клімату (COP21 у 2015 р.) зібрала 196 країн у боротьбі зі зміною клімату; вони визнали ризики, які несе зміна клімату для глобального середовища, і взяли на себе зобов'язання прийняти альтернативні джерела енергії [2]. Серед учасників розвинені країни, такі як США та країни-члени ЄС, протягом десятиліть працювали над переходом до екологічно чистих альтернатив. Водночас країни, що розвиваються, розглядають приплив інвестицій та передачу технологічного та фінансового капіталу як вирішальний фактор підтримки боротьби за зеленіше суспільство.

У країнах, що розвиваються, проживають 80% населення планети, і до 2035 року їх економічний розвиток призведе до того, що вони будуть складати 90% світового попиту на енергію [3]. У 2002 році було підраховано, що близько 350-400 мільйонів домогосподарств у країнах, що розвиваються тоді, не мали доступу до електроенергії, стимулюючи інвестиції у забезпечення енергією, насамперед у сільській місцевості, та розширення міських просторів. Тим не менш, традиційні джерела палива такі як спалювання біомаси (наприклад, деревини та органічних речовин), все ще становлять 30-45% виробництва енергії у країнах, що розвиваються [4].

Проекти відновлюваної енергії - це не просто капіталомісткі інвестиції; вони також потребують передачі технологій та знань. Вищезгадані міжнародні конференції з питань клімату - це спосіб створити міцні стосунки та асоціації між розвиненими та країнами, що розвиваються. Дійсно, завдяки політичній співпраці країни, що мають більший досвід у

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

скороченні викидів, могли б допомогти іншим країнам у створенні стратегій для цього, а також могли б надавати технічну та фінансову допомогу слабшим економікам. Міжнародне співтовариство визнає, що «від країн з низьким рівнем доходу, як правило, не слід очікувати субсидування розвитку сектору відновлюваних джерел енергії» [5].

Прикладами міжнародного співробітництва у цій галузі є правила для закордонних інвестицій Європейського інвестиційного банку (ЕІВ) та політику Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA). Обидві ці агенції тісно співпрацюють зі своїми відповідними регіональними органами, такими як Європейський фонд розвитку (EDF) або Азіатський банк розвитку (ADB). Такі тісні зв'язки дозволяють їм надавати фінансову підтримку навіть найбільшим проектам, та забезпечують доступність спеціалізованих експертів та дослідників. Окрім фінансування проектів відновлюваної енергії в країнах-членах ЄС, ЕІВ слідує спеціальній програмі допомоги країнам, що не є членами ЄС, для впровадження заходів проти зміни клімату, значна частина яких спрямована на фінансування альтернатив зеленої енергетики.

Ресурси ЕІВ, спрямовані до країн, що розвиваються, демонструють зростаючу тенденцію щодо екологічних та стабільних проектів, і наразі їм надається майже третина загального обсягу наявних коштів. За допомогою цієї програми, технічні знання, розроблені в країнах ЄС, можуть бути передані новим країнам-партнерам та використані ними. Звичайно кожен проект перевіряється системою оцінки, перш ніж він буде схвалений для фінансування. Прийняття рішень включає низку критеріїв: екологічні та соціальні чинники та наслідки, чистий вуглецевий слід (скільки вуглецю буде виділено при будівництві та експлуатації об'єкта) та позитивну економічну віддачу. Розрахунок прибутку, отриманого від інвестицій за певний проміжок часу, повинен був бути продемонструвати стійкість у просуванні проектів відновлюваної енергії. Приклад таких інвестицій може бути спільний проект з Африканським банком розвитку, який фінансує значну частину морських вітрових турбін у Кабо-Верде. Інвестицій у 45 мільйонів євро забезпечило зелене та довгострокове джерело електроенергії для громадян країни [5].

Будучи ще одним у світі лідером допомоги донорів, Японське агентство міжнародного співробітництва також намагається вирішити проблеми енергетичної безпеки та сталості. Його робота базується на концепції політики «3Ls», яка передбачає недорогі, низьковуглецеві проекти та проекти з низьким ризиком [6]. JICA виділяє три основні напрямки дій: перший, зокрема, стосується сільських територій, наприклад, шляхом сприяння розширенню національної електричної мережі або гарантуючи більш стабільний доступ до неї через невеликі відновлювані станції. Дивлячись на країни, які залежать від імпорту викопного палива, JICA сприяє встановленню альтернативних джерел енергії. Наприклад, для кількох невеликих острівних тихоокеанських штатів японське агентство надає технічну та інфраструктурну підтримку для створення гібридних мереж, інтегруючи відновлювану енергію з меншим споживанням палива. Нарешті, такі міжнародні організації, як JICA та ЕІВ, сприяють переходу до більш екологічної економіки в іншій фундаментальній галузі та формуванню політики екологізації економіки. Завдяки консультуванню та обміну інформацією країни з меншим досвідом можуть шукати більш ефективні та стійкі способи виробництва та споживання енергії [6].

Міждержавні організації співпрацюють для покращення використання та життєздатності відновлюваних джерел енергії в країнах з низькими доходами. Перед фінансуванням нових планів потрібен період оцінювання проектів, і багато факторів, таких як політична стабільність у країнах-реципієнтах, спостерігаються та вивчаються. Однак великі проекти, що фінансуються за рахунок величезних обсягів капіталу, не можуть самі по собі задовольнити зростаючий попит на електроенергію в країнах, що розвиваються, що буде відбуватись у найближчому майбутньому. Зокрема, у віддалених сільських районах роль національних чи зовнішніх неурядових організацій відіграватиме важливу роль у наданні

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

базової технічної освіти місцевому населенню та підтримці місцевих інновацій в енергетичному секторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Paramati, S. R., Apergis, N., & Ummalla, M. (2017). Financing clean energy projects through domestic and foreign capital: The role of political cooperation among the EU, the G20 and OECD countries. *Energy Economics*, 61, 62-71.
2. Паризька угода URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
3. Buntaine, M., & Pizer, W. (2014). Encouraging clean energy investment in developing countries: what role for aid? *Climate Policy*, 15 (5), 543-564. doi:10.1080/14693062.2014.953903
4. Martinot, E., Chaurey, A., Lew, D., Moreira, J. R., & Wamukonya, N. (2002). Renewable energy markets in developing countries. *Annual review of energy and the environment*, 27(1), 309-348.
5. Griffith-Jones, S., Ocampo, J. A., & Spratt, S. (2012). Financing renewable energy in developing countries: mechanisms and responsibilities. *European Report on Development*
6. Japanese International Cooperation Agency (n.d.). Thematic Issue. Our work.– Energy and Mining. Para 2, 3, 4. URL: https://www.jica.go.jp/english/our_work/thematic_issues/energy/activity.html.

СЕКЦІЯ 6

Ефективне природокористування і ресурсозбереження як домінанта реалізації завдань сталого розвитку в Україні

ATMOSPHERE OF THE CITY ENVIRONMENT AS A DOMINANT OF IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT TASKS IN UKRAINE

Tiutiunnyk Hanna, PhD, Researcher of the Department of Economic and Ecological Problems of Coastal Regions Institute of Market Problems and Economic and Ecological Research of NASU

The development of sustainable urbanism around the world is aimed at expanding urban ecosystems. Although urbanization often correlates positively with socio-economic development, this process leads to a number of environmental problems. Growing populations and urban development require greater environmental services for sustainable social development, creating a link between urbanization and the urban environment.

The development of sustainable urbanism involves the definition of areas with environmentally friendly types of land use that ensure environmental viability, environmental sustainability, inclusiveness, health care. However, as a result of interaction of built-up areas with natural physiography and climate there is an effect of an urban thermal island. This socio-ecological phenomenon can affect public health, greenhouse gas emissions and ecosystem processes in neighboring natural areas..

The basis for ensuring the rational use of urban lands is the need to justify a new view of cities and urban areas, which is based on the concept of the atmosphere as the basis of sustainable urbanism. Ukraine's accession to the Creative Europe program [1] requires considering both the city and the city itself not only as a socio-ecological and economic system. The idea of the city needs a broader view as a creative space, social, innovative and emotional environment.

Urban sustainability or sustainable urbanism is an adaptive process of promoting and maintaining the relationship between ecosystem services and human well-being by coordinating environmental, economic and social actions in response to changes inside and outside the urban landscape [2, p. 1188]. As noted by Ahern J., Silliers S., Niemelya J., "the task of providing ecosystem services for urban planning and design will be based on a new theory of urban planning and design and new knowledge in the field of design, engineering and urban assessment" [3]. Reputation Institute, the only organization that exists to assess the socio-ecological and economic quality of life in the city adds a unique opportunity to create an appropriate atmosphere of the city, improve the area for businesses, locals and visitors, but more importantly for the future community [4] .

The atmosphere of the city environment from the author's point of view is a socio-emotional and economic-ecological space, a place of formation conditions of investment and innovation attractiveness of urban areas, the basis of sustainable urbanism, a field of "creative economy", a guarantee of a unique image of cities (fig. 1). This correlates with the intention to move to the model of smart city 3.0, which is formed under the influence of joint project cooperation with city residents, taking into account their interests, including emotional and is a vector for creating a self-sufficient administrative unit. This model of the city, in contrast to 1.0, which was based on the introduction of technology and 2.0 - high technology, involves the development of the concept of the territory with the direct involvement of the resident in this process and the transfer of knowledge about the use of innovative technologies.

The main emphasis of the atmosphere idea of the city environment is primarily its emotional component, which arises in the environment of creative clusters, aesthetically attractive, innovative-comfortable and environmentally friendly space.

The paradigm of the atmosphere of the city environment is based on anthropocentrism - human creative energy, which arises in the field of security, necessary for the expression of talent. This energy is the driving force behind the development of the other components mentioned above any creation or development.

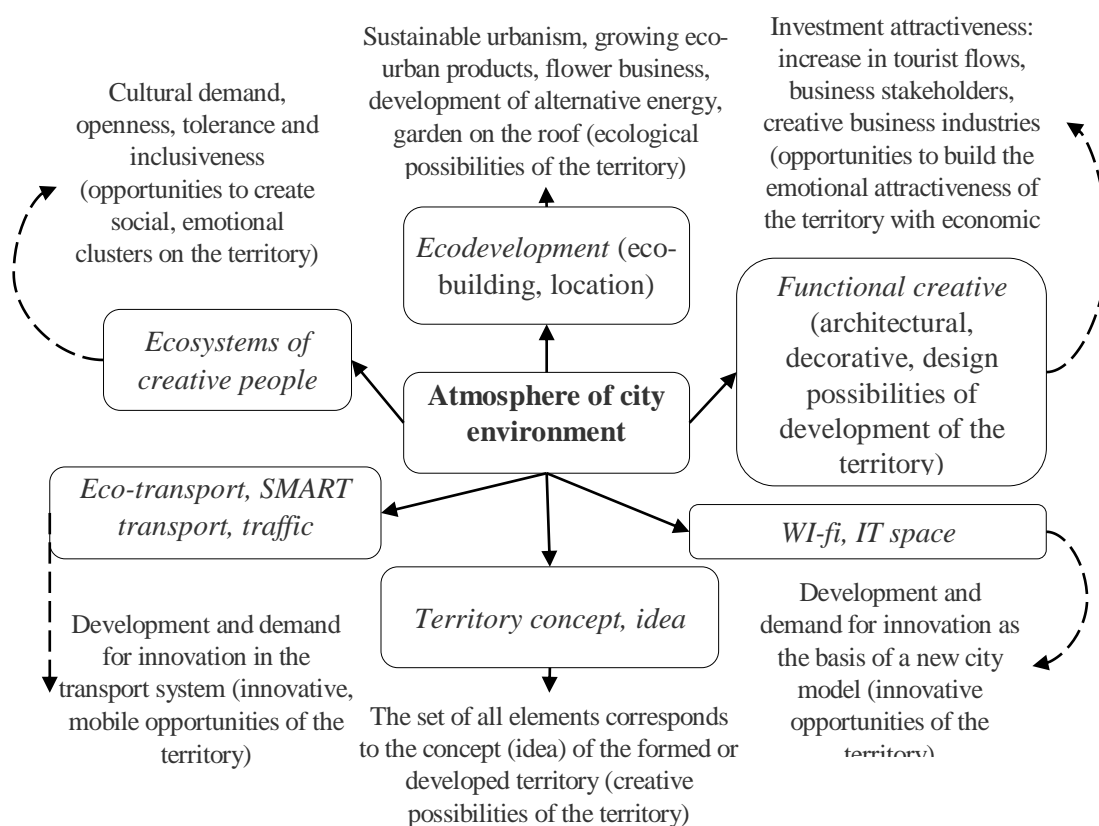

Fig. 1. Components of the atmosphere of the urban environment

Source: authorial development using [5, p. 218].

Ecocentrism in the concept of the atmosphere is the restructuring of urban infrastructure and land use to take into account environmental processes such as climate change, protection and access to biodiversity, the impact of pollution and the strengthening of ecosystem services. These challenges are increasingly playing a central role in urban sustainability strategies. Accordingly, the development of a new trend in the atmosphere of the environment is anthropo-eco-centric, a combination of environmental benefits and personal development. Creating an atmosphere of the environment is not so much an event to create an attractive city street, but to create conditions that will attract private investment, economic growth and innovation, which will attract residents, stakeholders and visitors for many years (fig. 2).

The atmosphere of the environment requires the development of a concept, an idea for each individual territory. Not all cities can be similar. The atmosphere forms the image of the city, territory. This trend is a product of interdisciplinary research, and therefore requires the interest of experts in various fields. The choice and use of urban areas should be based on the principles: environmental orientation, rationality, reproducibility, environmental efficiency.

Building the atmosphere of the city environment is the basis for the development of socio-ecological and economic relations, in particular the new direction of the creative economy and Ukraine's compliance with the Creative Europe Program (2021-2027). Colab quarter - a series of interventions in the urban space, a laboratory for experiments, promotion of innovative approaches to content creation, access, dissemination and promotion in the cultural and creative sectors.

The international project of local cultural development in Ukraine aims to find new ways to interact with city dwellers, increase the role of cities and local communities in society to meet the needs of local residents, create conditions for sustainable and comprehensive development of local communities and their territories, build civil society [6, 7].

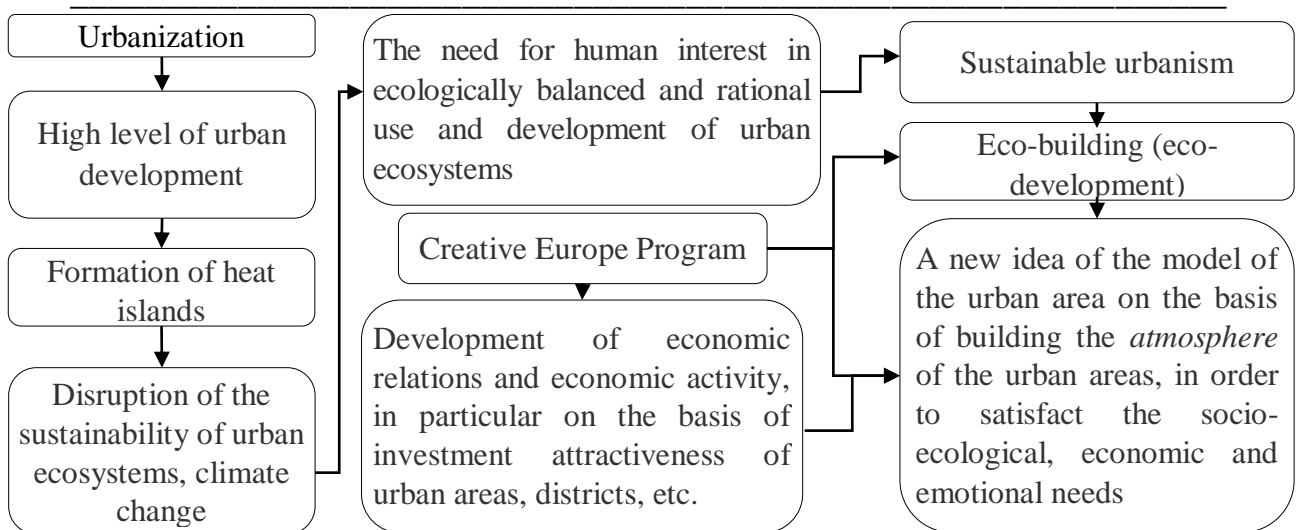

Fig. 2. Prerequisites for the development of the atmosphere of urban areas as a basis for sustainable urbanism and the development of creative economy

Source: authorial development

Organizational support for the formation of the atmosphere of the city includes the study of urban features, the formation of digital cartographic materials and technological tools, analysis of consumers and social groups, analysis of emotional perception and creative potential of the territory, development of concepts (ideas).

The atmosphere of the environment is a new trend in the development of sustainable urbanism, which includes the development of urban areas as an economic, ecological and socio-emotional system. The atmosphere is the basis of inclusive growth as social clusters; the basis of a new direction of the creative economy and Ukraine's compliance with the Creative Europe Program; IT environment and talent interest space; investment-attractive environment for business structures, artists and scientists; impetus to accelerate the greening of the transport system; the need for the development of new specialties and specialists, respectively, the emergence of new areas of activity.

REFERENCES

1. Shupta IM (2018). Kreatyvni industriyi, kreatyvna ekonomika : istoriia, teoriia ta suchasni praktyky [Creative industries, creative economy: history, theory and modern practices]. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference "Decentralization of power in Ukraine: challenges and opportunities for communities of cities of regional importance" (Poltava, November 1, 2017). URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/handle/123456789/2534> [in Ukrainian].
2. Huang, Lu & Wu, Jianguo & Yan, Lijiao. (2015). Defining and measuring urban sustainability: a review of indicators. *Landscape Ecology*. 30. 10.1007/s10980-015-0208-2. [in English].
3. Ahern J., Cilliers S., Niemelä J. (2014). The concept of ecosystem services in adaptive urban planning and design: A framework for supporting innovation. *Landscape and Urban Planning* 125: 254-259. [in English].
4. Jennifer Rempel (2020). Great cities are defined by great public spaces. The City of Calgary Newsroom. URL: <https://newsroom.calgary.ca/great-cities-are-defined-by-great-public-spaces/> [in English]
5. Matushkina M.V. (2018). Kreatyvna ekonomika yak motyvator rozvytku kreatyvnoho mista [Creative economy as a motivator for the development of a creative city]. Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference "City Economics and Urban Planning", KNEU. pp. 216-219. [in Ukrainian].

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

6. Kreatyvna Ukraina v konteksti prohramy ES "Kreatyvna Yevropa" [Creative Ukraine in the context of the EU program "Creative Europe"]. URL: <https://euprostr.org.ua/practices/134281>. [in Ukrainian].

7. Architecture. Colab Quarter. URL: <http://colabquarter.org/vivre/en/architecture.html> [in English].

УДК. 351

ГЕНЕЗА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ПРО ЦИРКУЛЯРНУ ЕКОНОМІКУ

Молчанова Е.Ю., к.е.н, доц., Київський національний торговельно-економічний університет

Циркулярну економіку можна вважати новою економічною моделлю, яка виникла в розрізі світової кризи перевиробництва, посилення економічного розриву в рівнях економічного розвитку країн, формування інклюзивної економіки та нового економічного порядку. Уряди почали замислюватися над формування нової парадигми побудови національної економіки. В свою чергу актори міжнародних економічних відносин замислилися на ефективністю виробничих процесів, ланцюгах створення вартості, повторному використанні матеріалів за допомогою нових інноваційних рішень. У глобальному сенсі циркулярна економіка є дуже актуальною, адже, на перший план виходять питання конкурентоспроможності компаній, обмеженість ресурсів, відсутність інноваційних рішень, повільний перехід країн до нового технологічного укладу. Залишаються питання соціо-екологічного значення, реалізація цілей Кіотського протоколу та досягнення цілей сталого розвитку. Дослідження циркулярної економіки в інклюзивному суспільстві – один із сучасних напрямків досліджень світового товариства, яке дозволить проаналізувати та впровадити найбільш ефективний напрямок модернізації національної економіки в світлі глобальних сучасних тенденцій. Формування сучасної економічної моделі циркулярної економіки є вельми актуальною темою.

Циркулярна економіка - це економічна система, спрямована на усунення відходів та постійне використання ресурсів [1]. Кругові системи використовують повторне використання, спільне використання, ремонт, реконструкцію, відновлення виробництво та переробку для створення замкнутої системи, мінімізуючи використання ресурсів та створення відходів, забруднення та викидів вуглецю. Кругова економіка має на меті триваліше використання товарів, обладнання та інфраструктуру, тим самим покращуючи продуктивність цих ресурсів. Іншими словами, мета полягає в тому, щоб зробити економіку максимально круговою, продумуючи нові процеси та рішення для оптимізації використання природних ресурсів, розв'язавши проблеми їх обмеженості.

Побудова циркулярної економіки повинна ґрунтуватися на наступних основних принципах: безвідходне виробництво, перевиробництво та відновлення екосистеми. Циркулярна економіка повинна базуватися на відновлюваній енергії. Ми повинні сформувавши нову модель, яка не буде лінійною, стане автономною, стійкою та заощадливою щодо використання природних ресурсів. Це інклюзивна економічна модель.

Ідея кругового використання матеріалів та енергії не нова, вона з'явилася ще у 1966 р. у книзі Кеннета Е. Боулдінга «Економіка природних ресурсів» [2]. У 1976 р. В.Стахель та Ж. Ред у своїй доповіді Європейській Комісії про дослідження «Потенціал заміщення робочої сили на енергію» [3]. У 1982 році В.Стахель створив аналітичний центр у галузі сталого розвитку. Головними цілями інституту Стахеля – продовження термінів служби товарів, повторне використання існуючих товарів та запобігання формування відходів. [4]. У 1989 р. економісти Девід У. Пірс та Р. Керрі Тернер спробували змодельювати циркулярну економіку

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

в публікації «Економіці природних ресурсів та навколишнього середовища» [5, с. 143]. Вони зазначали, що традиційна відкрита економіка була розвинена без переробки, що відбилося на ставленні до навколишнього середовища як до відходів. А початку 1990-х років Т.Джексон почав створювати наукову основу для нового підходу у промисловому виробництві. У своїй переробленій збірці «Чисті виробничі стратегії», Т.Джексон включив розділи У.Стахеля, Б.Ріса та Р.Констанца. [6], в яких він згрупував попередні висновки у маніфест змін, «перемістивши» промислове виробництво від видобувної лінійної системи до циркулярної економіки. Більш широкого вжитку «циркулярна економіка» почали використовувати після трьох основних подій: вибуху цін на сировину між 2000 та 2010 рр., китайського ембарго на рідкоземельні матеріали та настання економічної кризи [7]. Сучасне розуміння циркулярної економіки та її практичне застосування в економічних системах еволюціонували, включаючи різні особливості та внески різних концепцій, що поділяють ідею замкнутих циклів. Так, Фонд Елен Макартур окреслив економічні можливості циркулярної економіки, об'єднавши взаємодоповнюючі школи мислення у спробі створити послідовну структуру, надавши таким чином концепції широку привабливість [8]. Сьогодні надзвичайна ситуація з кліматом та екологічні проблеми змусили компанії та країни переглянути свої моделі споживання та виробництва. Одна з відповідей на ці виклики представлена моделлю кругової економіки: Модель К.Вітман [9] В моделі К.Вітман циркулярна економіка виглядатиме більш стійкою, ніж нинішня лінійна економічна система. Модель циркулярної економіки дозволяє побудувати стійке суспільство, яке використовує вторинні та відновлювальні ресурси та надає можливість уникнути проблему обмеженості ресурсів [10] Ця нова модель економічного розвитку зосереджена на виробництві товарів та послуг з урахуванням екологічних та соціальних витрат. Тому круговий розвиток підтримує циркулярну економіку для створення нового суспільства відповідно до нових цілей у сфері управління відходами та сталого розвитку.

Отже, наукова, промислова та політична діяльність була зосереджена переважно на розвитку технології повторного використання re-X (recycling, remanufacturing, reuse, etc.). Для реалізації re-X технологій потрібно об'єднати зусилля всіх стекгольдерів та спрямувати зусилля на перехід до циркулярної економіки. Це змусило таких дослідників як А.Рашид, Ф.Асіф, П.Крайника та К.М. Ніколеску, змістити увагу на інноваційні бізнес-моделі, як ключового фактору адаптації «кругової» технології. [11] Прикладом є Rhearply платформа, яка має на меті масштабувати повторне використання всередині та між організаціями. Це найкращий приклад технології, яка зосереджена на управлінні активами та їх розпорядженні для підтримки організацій, що переходять на кругові бізнес-моделі. [12]

Кругові бізнес-моделі закривають, звужують, уповільнюють, посилюють і дематеріалізують цикли, щоб мінімізувати введення ресурсів у та витік відходів та викидів з організаційної системи. Це включає заходи з переробки (закриття), підвищення ефективності (звуження), розширення фаз використання (уповільнення), більш інтенсивне використання (посилення) та заміну продуктів сервісними та програмними рішеннями (дематеріалізація) [13]. Ці стратегії можуть бути досягнуті шляхом цілеспрямованого проєктування процесів відновлення матеріалів та відповідних кругових ланцюгів поставок. [14] Ці п'ять підходів до циклів ресурсів також можна розглядати як загальні стратегії, архетипи інновацій кругової бізнес-моделі з реалізацією різних цілей, наприклад: подовжити термін служби матеріалів та виробів, де це можливо, протягом кількох «циклів використання»; використовувати підхід «відходи = їжа», щоб допомогти відновити матеріали, і переконатися, що біологічні матеріали, що повертаються в ґрунт, є доброякісними, не токсичними; зберігати вбудовану енергію, воду та інші технологічні ресурси у продукті та матеріалі якомога довше; використовувати підходи системного мислення при розробці рішень; регенерувати або принаймні зберегти еко-системи; використовувати ринкові механізми, які заохочують компанію впроваджувати кругове виробництво. [15, с.25]

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

У 2018 році Всесвітній економічний форум (СЕФ), Інститут світових ресурсів, Philips, Фонд Елен Макартур, Програма ООН з навколишнього середовища та понад 40 інших партнерів запустили Платформу для прискорення циркулярної економіки (ПАРЄ) [16].

Розуміючи неминучість сучасних процесів, екологічних проблем, розвитку інклюзивної економіки, країни почали розробляти свої плани. Так у березні 2020 р. ЄС розробив «План дій з циркулярної економіки» [17], відповідно до якого плануються деякі контрольні показники, зокрема, до 2030 р. запропонував досягти рівня рециркуляції комунальних відходів на рівні 70%, розширити відповідальність виробників щодо матеріалів, з яких виготовляються пакувальні матеріали, електричне та електронне обладнання, батареї та акумулятори, забезпечити роздільний збір біовідходів, зменшити викиди в моря, океани тощо.

Розглядаючи тенденції розвитку циркулярної економіки, слід зазначити, що в навіть у Європейському Союзі, незважаючи на спільність рамок підходів (circular economy package), кожна країна має національні особливості реалізації даної концепції. [18]

Дана проблема охоплює всі країни світу. Циркулярна економіка не має на меті змінити парадигму максимізації прибутку бізнесу. Вона радше пропонує альтернативний спосіб мислення, як досягти стійкої конкурентної переваги, одночасно вирішуючи екологічні та соціально-економічні проблеми XXI ст. Дійсно, відхід від лінійних форм виробництва найчастіше призводить до розвитку нових основних компетенцій уздовж ланцюжка створення вартості і, зрештою, до вищої продуктивності, що скорочує витрати, покращує ефективність, відповідає передовим державним нормам та очікуванням екологічних споживачів. Але, незважаючи на численні приклади компаній, які успішно охоплюють кругові рішення у різних галузях промисловості, і незважаючи на величезні можливості, які існують, коли фірма чітко розуміє, які кругові дії відповідають її унікальним характеристикам та цілям, прийняття рішень щодо циркулярної економіки залишається надзвичайно складною справою, в якій немає жодного універсального рішення. Складність і нечіткість теми все ще відчувається більшістю компаній світу, які сприймають кругові стратегії як щось непридатне для них або надто дороге та ризиковане для реалізації.

Отже, циркулярна економіка – один із напрямків розвитку глобального економічного простору, побудована як модель взаємодії всіх акторів міжнародних економічних відносин в умовах розвитку інклюзивної економіки та суспільства. Циркулярна економіка – не є однозначним процесом, який можна вирішити на глобальному рівні без залучення всіх стейкхолдерів, також є основним двигуном для досягнення Кіотського протоколу, цілей сталого розвитку, розв'язання проблеми обмеженості ресурсів, формування культури поведінки з відходами тощо. Для подальшої побудови більш конкретної моделі слід досліджувати в розрізі галузей, які забезпечать конкурентоспроможність національної економіки. Цей напрямок є перспективним для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Circulytics - measuring circularity // <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/resources/apply/circulytics-measuring-circularity>
2. Kneese, Allen V. (1988). "The Economics of Natural Resources". *Population and Development Review*. 14: 281–309. doi:10.2307/2808100.
3. Cradle to Cradle | The Product-Life Institute". *Product-life.org*. 2012-11-14. Retrieved 2013-11-20. 3//<http://www.product-life.org/en/cradle-to-cradle>
4. Clift & Allwood, "Rethinking the economy", *The Chemical Engineer*, March 2011// <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/news/rethinking-the-economy>
5. David W. Pearce and R. Kerry Turner (1989). *Economics of Natural Resources and the Environment*. Johns Hopkins University Press. 392 p. ISBN 978-0801839870

XII Міжнародна науково-практична конференція

6. Jackson, Tim (1993). Clean Production Strategies Developing Preventive Environmental Management in the Industrial Economy. <https://www.crcpress.com/Clean-Production-Strategies-Developing-Preventive-Environmental-Management/Jackson/p/book/9780873718844>
7. L'économie circulaire. (2020, 4 novembre). Ministère de la Transition écologique. <https://www.ecologie.gouv.fr/leconomie-circulaire>
8. Офіційний сайт Фонду Елен Макартуп <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/>
9. Catherine Weetman The Future is Bright, the Future is Circular How to make our lives more sustainable <https://www.rethinkglobal.info/>
10. Local Government for Sustainability Africa. (s. d.). Circular development | ICLEI Africa. Circular Development Pathway. Consulté le 15 mars 2021, à l'adresse https://africa.iclei.org/pathways_cat/circular-development-pathway/
11. Rashid, Amir; Asif, Farazee M.A.; Krajnik, Peter; Nicolescu, Cornel Mihai (October 2013). "Resource Conservative Manufacturing: an essential change in business and technology paradigm for sustainable manufacturing". Journal of Cleaner Production. 57: 166–177.(Scopus)// <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652613003934?via%3Dihubdoi:10.1016/j.jclepro.2013.06.012>
12. Rheaply платформа// <https://solve.mit.edu/challenges/circular-economy/solutions/10158>
13. Geissdoerfer, Martin; Morioka, Sandra Naomi; de Carvalho, Marly Monteiro; Evans, Steve (July 2018). "Business models and supply chains for the circular economy". Journal of Cleaner Production. 190: 712–721. (Scopus) doi:10.1016/j.jclepro.2018.04.159. S2CID 158887458. // <https://www.repository.cam.ac.uk/handle/1810/280260>
14. Batista, Luciano; Gong, Yu; Pereira, Susana; Jia, Fu; Bittar, Alexandre (December 2019). "Circular supply chains in emerging economies – a comparative study of packaging recovery ecosystems in China and Brazil" (PDF). International Journal of Production Research. 57 (23): 7248–7268. doi:10.1080/00207543.2018.1558295.
15. Weetman, Catherine (2017). A circular economy handbook for business and supply chains : repair, remake, redesign, rethink. London, United Kingdom: Kogan Page. ISBN 978-0-74947675-5.// <https://www.worldcat.org/title/circular-economy-handbook-for-business-and-supply-chains-repair-remake-redesign-rethink/oclc/967729002>
16. Hub, IISD's SDG Knowledge. "WEF Launches Public-Private Platform on Circular Economy" // <https://sdg.iisd.org/news/wef-launches-public-private-platform-on-circular-economy/>
17. Circular economy action plan // https://ec.europa.eu/environment/strategy/circular-economy-action-plan_de
18. Досвід країн Європи в переході до циркулярної економіки (2021) // <https://ecolog-ua.com/news/dosvid-krayin-yevropy-v-perehodi-do-cyrkulyarnoyi-ekonomiky>

СЕКЦІЯ 7

Рішення та перспективи сталого розвитку транспортних систем в умовах глобальних викликів.

**ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЄКТУ «СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ВНУТРІШНЬОГО ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2031 РОКУ»**

*Грищенко В.Ф., к.е.н., доц., с.н.с. відділу ринку транспортних послуг, ІПРЕЕД НАН України
Грищенко І.В., к.е.н., с.н.с. відділу ринку транспортних послуг, ІПРЕЕД НАН України*

Представлений проєкт «Стратегії розвитку внутрішнього водного транспорту України на період до 2031 року» [1] безумовно є своєчасним та необхідним в рамках виконання Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 430 [2] (зокрема в частині часткової переорієнтації вантажних перевезень на внутрішній водний транспорт; зменшення ступеня зносу основних засобів підприємств водного транспорту до 45% у 2030 році; впровадження механізму економічного стимулювання переходу вантажних та пасажирських перевезень на більш екологічно чистий водний вид транспорту), Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року № 179 [3] (зокрема в частині забезпечення модернізації державної транспортної інфраструктури та включення внутрішніх водних шляхів України до регіональної Транс'європейської транспортної мережі тощо) та умов Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [4] (зокрема статей 368 та 369).

У той же час, необхідно відмітити окремі дискусійні моменти розробленого проєкту «Стратегії розвитку внутрішнього водного транспорту України на період до 2031 року». Зокрема потребує конкретизації положення проєкту стратегії «створити в сфері управління Мінінфраструктури єдине підприємство по обслуговуванню внутрішніх водних шляхів (ВВШ), яке б мало належне стабільне фінансування та забезпечувало комплексне ефективне використання державних об'єктів стратегічної інфраструктури (шлюзове господарство, річкові гідротехнічні споруди, технічний флот, навігаційні засоби, інструменти річкової інформаційної служби тощо), поповнення буксирного флоту для стабільної роботи на шлюзах та розвиток сучасної навігації» (стор. 6, останній абзац), а саме форма власності суб'єкта господарювання по обслуговуванню ВВШ, а також той факт, що воно буде «єдине». З цього приводу виникає питання щодо можливості отримання певною приватною структурою (а можливо навіть іноземною) монопольного становища на відповідному ринку в Україні. Це може суперечити статті 42 Конституції України [5] відповідно до якої «держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція» та нормам Закону України «Про захист економічної конкуренції» [6], який «визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин».

До того ж, на нашу думку, доцільно було б конкретизувати положення проєкту стратегії (стор. 10, абзац 2) «...передбачається створення Державного фонду внутрішніх водних шляхів у складі спеціального фонду Державного бюджету України. Зокрема щодо шлюзового господарства, то на його утримання, реконструкцію, ремонт, технічне переоснащення та охорону судноплавних гідротехнічних споруд, а також на використання таких споруд для пропуску суден, необхідно спрямовувати частину рентної плати за спеціальне використання води, яку сплачують суб'єкти господарювання, що використовують воду для потреб гідроенергетики, оскільки будівництво гідроелектростанцій і спричинило необхідність створення шлюзів». Враховуючи те, що, як заявлено у проєкті стратегії (стор.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

10, абзац 3), щорічна потреба на утримання ВВШ складає 4 000 млн. грн. / 5 років = 800 млн. грн. на рік, а рентна плата за спеціальне використання води за останні роки коливалася у межах від 1108,2 до 1776,5 млн. грн. (рис. 1), то на забезпечення розрахункової потреби у коштах на утримання ВВШ необхідно спрямувати від 54 до 72% загального обсягу рентної плати за спеціальне використання води. Виникає питання яку саме частину рентної плати за спеціальне використання води планується спрямувати на потреби фінансування вище зазначеного фонду та який обсяг надходження грошових коштів планується забезпечити у цей спосіб. Також виникає питання, яким чином це вплине на тарифи на електроенергію для суб'єктів господарювання та побутових потреб населення.

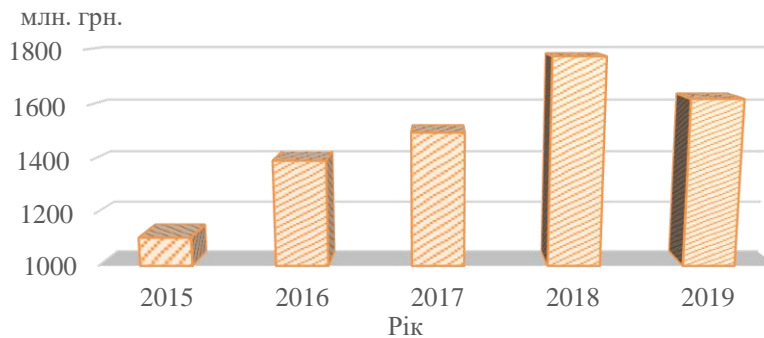

Рис. 1. Рентна плата за спеціальне використання води в структурі податкових надходжень до Зведеного бюджету України [7; 8]

На нашу думку, потребує уточнення пункт проєкту стратегії (стор. 7, абзац 3) «в результаті реалізації Стратегії Кабінет Міністрів України очікує, що власники вантажів (виробники/оператори) заощадять понад 50 мільйонів доларів США за п'ять років на новому способі перевезень ВВШ» у частині наведення планових розрахунків, щодо очікуваного економічного ефекту для власників вантажів (виробників/операторів), враховуючи зазначене на стор. 2 проєкту стратегії про «неконкурентні умови роботи у порівнянні з іншими видами транспорту, надмірне фінансове, зокрема податкове, навантаження», що, у свою чергу, теж повинно бути конкретизоване.

Потребує роз'яснення положення проєкту стратегії (стор. 9, абзац 4) «досягнення до 2030 року показника з будівництва 30 одиниць на рік сучасного та екологічно чистого флоту, що відповідає стандартам ЄС (має мінімальні викиди за рахунок застосування прогресивних технологій, сучасні очисні системи на судах), що має дати мультиплікативний приріст біля 0,1% ВВП щорічно». Також в пп 7.4 «Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку внутрішнього водного транспорту України до 2031 року» зазначається, що буде «побудовано та модернізовано не менше 15 одиниць флоту щорічно за рахунок пільгового кредитування починаючи з 2023 року та в подальшому». Нажаль зазначені твердження не підкріплено жодними плановими розрахунками, які могли б бути в проєкті стратегії або додатках до неї. Тому виникає питання, скільки всього кораблів планується побудувати до 2030 року, скільки з них планується будувати кожного року (з розбивкою по окремим рокам) та на яких виробничих потужностях будуть будувати ці нові кораблі.

Таблиця 1

Внутрішній водний транспорт та динаміка зміни ВВП України [9; 10]

Найменування показника	Рік									
	2000	2004	2009	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Річковий транспорт, од.	2025	2026	2064	2040	1261	1321	1312	1401	1222	1284
Річна зміна ВВП, %	5,90	12,1	-14,8	-0,03	-6,55	-9,77	2,24	2,47	3,41	3,22

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

За нашими підрахунками залежність зміни обсягу ВВП від кількості річкових суден відповідно до державного суднового реєстру України може мати такий вигляд:

$$Y = -8.746229 + 0.0062715 X, \quad (1)$$

де Y – річна зміна обсягу ВВП, %; X – кількість річкових суден, од.

Зважаючи на те, що низьку щільність зв'язку між змінними доводять такі показники, як коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,1101$; емпіричне кореляційне відношення $R = 0,3318$; коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,3318$ статистичну значимість залежності зміни обсягу ВВП від кількості річкових суден можна ставити під сумнів. Про це також свідчать результати розрахунку критерію Фішера ($2,23 < F_T = 4,41$), p -критерію ($0,153 \geq 0,05$) та середньоквадратичної похибки моделі, яка дорівнює 6,3278 (повинна наближатися до 0). Зрозумілим є той факт, що для досягнення мультиплікативного приросту ВВП крім кількості побудованих кораблів потрібно враховувати ряд інших факторів, які підсилюють дію один одного. Нажаль в проекті стратегії, ні в оприлюднених додатках до неї ми не знайшли які ще показники, крім зазначеного, були враховані при розрахунку щорічного приросту ВВП. Тому потребують уточнення такі дискусійні моменти, чому очікується саме такий (біля 0,1% ВВП) щорічний мультиплікативний приріст ВВП, з якого саме періоду Україна почне його отримувати та за рахунок чого планується його досягти.

Також дискусійний характер має положення проекту стратегії (стор. 6 абзац 6) «забезпечити поступовий перехід частки вантажів з автомобільного та залізничного транспорту на ВВТ, реалізацію проактивної програми популяризації ВВТ та розвитку ринку річкових перевезень» в частині популяризації водного транспорту за рахунок коштів Державного підприємства з обслуговування внутрішніх водних шляхів ДП «АМПУ» (пп 13.1 «Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку внутрішнього водного транспорту України до 2031 року»). Крім того, викликає занепокоєння відсутність конкретних заходів щодо популяризації внутрішнього водного транспорту в «Плані заходів з реалізації Стратегії розвитку внутрішнього водного транспорту України до 2031 року», це може стати підґрунтям для реалізації тіньових схем та «вимивання» державних коштів під гаслом популяризації внутрішнього водного транспорту. На наш погляд, до процесу популяризації внутрішнього водного транспорту в Україні доцільною долучати крім ДП «АМПУ» також усі судноплавні компанії, які задіяні у галузі внутрішніх водних перевезень. Це дасть змогу популяризувати внутрішній водний транспорт за рахунок не тільки державних коштів, а також за рахунок коштів міжнародних грантових проектів та приватних судноплавних компаній, які мають пряму зацікавленість у зростанні обсягів вантажних перевезень внутрішніми водними шляхами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку внутрішнього водного транспорту України на період до 2031 року: Проект від 03.06.2021 р. / Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/32856.html>
2. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження від 30.05.2018 р. (редакція від 07.04.2021) № 430-р / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80?lang=uk#Text>
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова від 03 березня 2021 р. (редакція від 10.03.2021) № 179 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
4. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 (чинний) № 1678-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18?lang=uk#Text>

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

5. Конституція України. 28.06.1996 р. (редакція від 01.01.2020 р.) № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. (редакція від 21.07.2021) №2210-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
7. Доходи Зведеного бюджету України. «Бюджет України 2019»: статистичний збірник. Київ, 2020. С. 24. URL: <https://mof.gov.ua/uk/download/page/2937>
8. Доходи Зведеного бюджету України. «Бюджет України 2017»: статистичний збірник. Київ, 2018. С. 27. URL: <https://mof.gov.ua/en/download/page/448>
9. Валовий внутрішній продукт 1990-2019 рр. / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/vvp/vvp_rik/arh_vvp_rik_90-18u.htm
10. Річкові та морські судна за типами. *Транспорт України 2019*: статистичний збірник. Київ, 2020. С. 71. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_trans_19.pdf

УДК: 656.615:339.137.2

EVALUATION OF INTERPORT PATTERNING COMPETITION BY THE METHOD OF "DATA ENVELOPMENT ANALYSIS" (ON THE EXAMPLE OF THE PORTS OF THE BLACK SEA-AZOV BASIN)

Ukhanova Inna, Ph.D., Associate Professor, Odessa National Economic University

In the field of seaports, there are currently many methods that give representative results that can be used to assess competitiveness from the standpoint of intra-port competition. The situation is fundamentally different with regard to the assessment of the competitiveness of seaports from the standpoint of interport competition, the methodology of which is mainly based on the use of methods based on expert assessments. The difficulties of applying these methods, according to the authors, are to ensure the competence and independence of the judgments of experts involved in the assessment, and, as a consequence, the subjectivity of the results [1, P. 241]. In the foreign literature, for the most part, there are examples of the use of methods for assessing the competitiveness of seaports, based on game theory [2, P. 169]. However, the problem of analysis of interport competition and competitiveness of port services in the current conditions of world market development requires improvement of the methodological apparatus. Analysis of the international competitiveness of port services is considered necessary to do according to a methodology that takes into account the set of production facilities and the relationships between them, the influence of numerous factors and variables using modern methods of multicriteria analysis.

One of the most important non-parametric methods of performance analysis by right is Data Envelopment Analysis (DEA). This is a method of mathematical programming that can be applied to any object or activity [3, P. 25.]. The comparison can be made on all the studied criteria, which must be measurable, but do not have to have uniform units of measurement or be expressed in monetary terms. The DEA method has significant advantages over other methods of performance analysis. It allows you to model complex situations, leads to a single, generalizing indicator. Compared to traditional methods of evaluating the effectiveness of DEA has another significant advantage. Its essence is the absence of risk of subjective judgment in determining the weights for the parameters included in the assessment [4, P. 114-128]. The DEA method involves finding the optimal weights for each parameter by linear programming. In other words, for each evaluated

XII Міжнародна науково-практична конференція

subject is determined by a set of weights at which the desired efficiency will be maximum [5, P. 323–347].

To assess the competitiveness of seaports in the Black Sea basin from the standpoint of interport competition, it is also proposed to use the method of "Data Envelopment Analysis", which in Ukraine the method has not yet become sufficiently widespread. To build a model, as well as to determine the composition of input and output variables in assessing the competitiveness of seaports should be systematized indicators characterizing the activities of seaports, which may be available for research purposes [6]. To build a model, as well as to determine the composition of input and output variables in assessing the competitiveness of seaports should be systematized indicators that characterize the activities of seaports, which may be available for research purposes. The list of these indicators is presented in table 1.

Table 1

List of indicators used in assessing the competitiveness of seaports by the DEA method

№	Indicator	Units of measure
1.	infrastructure indicators	
1.1.	The area of the seaport	ha
1.2.	The area of the seaport	km ²
1.3.	number of berths	units
1.4.	Length of the mooring front	running meter
1.5.	Bandwidth of cargo terminals	thousand tons per year
1.6.	Area of covered warehouses	thousand m ²
1.7.	Area of open warehouses	thousand m ²
1.8.	Capacity of storage tanks	thousand tons
1.9.	Capacity of tanks for storage of oil products	thousand tons
1.10.	navigation period	number of months
2.	production indicators	
2.1.	cargo turnover	thousand tons
2.2.	number of calls	units
2.3.	Gross capacity	GT
2.4.	Number of calls in foreign countries	units
2.5.	Gross capacity of ships sailing abroad	GT
2.6.	Number of calls in cabotage	units
2.7.	Gross capacity of cabotage vessels	GT
3.	Financial indicators	
3.1.	Income from ship dues	thousand dollars
3.2.	Revenues from port dues for the maintenance of port infrastructure	thousand dollars
3.3.	Revenues from pilotage and environmental fees	thousand dollars
3.4.	The weighted average cost of a vessel's call by type of vessel less payments of port dues	thousand dollars
3.5.	The weighted average cost of transshipment of goods according to the nomenclature of cargo	thousand dollars.
3.6.	Expenses for the provision of transshipment services	thousand dollars
3.7.	Expenses for the implementation of measures to ensure the safety of navigation, related to the ship's fee	thousand dollars
3.8.	Costs for the maintenance of seaport infrastructure facilities related to navigation, canal, lighthouse, icebreaking and transport safety collection of the seaport	thousand dollars
3.9.	Expenses for the provision of services in the seaport, related to pilotage and environmental fees	thousand dollars
3.10.	Costs of providing other services at the seaport	thousand dollars

Source: [6]

Indicator values are consolidated and aggregated from different sources. Technical parameters and operational characteristics of seaport infrastructure facilities, united by the concept of infrastructure parameters. These include, first of all, the indicators of cargo turnover of seaports and shipping. When assessing the competitiveness of seaports, it is assumed that the assessment is carried out at the current level of costs and unchanged tariff policy, the cost of services, as well as costs that determine the cost and corresponding revenues are constant in the analyzed period [6]. The results obtained are shown in table 2.

Table 2

The results of the evaluation of the efficiency of the use of port capacity as an indicator of the international competitiveness of seaport services (DEA method)

Sea pool	Seaport	Efficiency of port capacity utilization	Interport competitiveness of services
Black Sea	Trabzon	100,0 %	9,8 %
Black Sea	Batumi	89,6 %	8,1 %
Black Sea	Constanta	100,0 %	10,1 %
Black Sea	Burgas	100,0 %	5,8 %
Black Sea	Yuzhnyy+TIC	98,9 %	9,7 %
Black Sea	Odessa	85,1 %	4,9 %
Black Sea	Chernomorsk	88,6 %	3,1 %
Azov-Black Sea	Caucasus	99,0 %	5,6 %
Azov-Black Sea	Tuapse	98,0 %	2,8 %
Azov-Black Sea	Taman	100,0 %	1,3 %
Azov-Black Sea	Rostov-on-Don	55,4 %	2,5 %
Azov-Black Sea	Kerch	2,4 %	2,3 %
Azov-Black Sea	Azov	79,6 %	2,1 %
Azov-Black Sea	Ейск	48,5 %	0,6 %
Azov-Black Sea	Sevastopol	15,6 %	0,6 %
Azov-Black Sea	Theodosia	11,7 %	0,0 %
Azov-Black Sea	Yalta	12,9 %	0,0 %

Source: developed by the author

It should be noted that the port of Chernomorsk uses the available capacity quite efficiently (88.6%), but in the meantime it shows only 3.1% in terms of interport competition. It is ahead of the port of Odessa (85.1 and 9.4%) and Yuzhny (98.9 and 9.7%) among the ports of the Odessa region. It should be noted that the ports of the Odessa region lag behind Trabzon, Batumi, Constanta, Burgas, the Caucasus.

Thus, due to the fact that today the main approach on the basis of which the competitive strategy of the seaport is formed is the resource approach aimed at increasing port capacity, but the problems of low quality of services remain unresolved, which is one of the reasons for loss of customer loyalty and care. buyers to competitors, it is important to apply new approaches that offer non-trivial ways to solve this problem. The analysis of the international competitiveness of port services is made according to the methodology, which takes into account the set of production facilities and the relationships between them, the influence of numerous factors and variables using modern methods of multicriteria analysis.

REFERENCES

1. Glushko G. M., Il'chenko S. V. (2017). *Determining the level of competitiveness of ports in crisis conditions. [Vy`znachennya rivnya konkurentospromozhnosti portiv u kry`zovy`x umovax]. Problemy` rozvy`tku transportu i logisty`ky` : VII mizhnar. nauk.-prakt. konf., 26–28 kvitnya 2017 r. Odesa. S. 241—244. [in Ukraine].*

2. Guy, E., and Urli, B. (2006). Port Selection and Multicriteria Analysis: An Application to the Montreal-New York Alternative. *Maritime economics and logistics*, vol. 8, No 2, pp 169-186. [in English].
3. Ramanathan R. (2003). *An Introduction to Data Envelopment Analysis. A Tool for Performance Measurement*. Sage Publications, P 25.
4. Thanassoulis E. (2001). *Introduction to the theory and application of Data Envelopment Analysis: a foundation text with integrated software*. Norwell, Mass.: Kluwer Academic Publishers. P. 114-128.
5. Cooper W., Seiford L., Tone K. DEA. (2007). *A Comprehensive Text with models*. Springer, P. 323–347.
6. Bodrovceva N.Yu. (2017). Systematization of factors and indicators for assessing the competitiveness of seaports. [*Sy`stematy`zacy`ya faktorov y` pokazatelej ocnky` konkurentosposobnosti` morskix portov*]. TDR. #2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistematzatsiya-faktorov-i-pokazateley-otsenki-konkurentosposobnosti-morskih-portov> (accessed 30 July 2021). [in Russian].

УДК: 656.078.12, 330.47

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВАНАТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ ВОДНИМ ТРАНСПОРТОМ

Котенко С.В., к.т.н., ст. наук. співробітник, доц., Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Касьянова В.А., к.м.н., доц., Одеський технологічний університет «ШАГ»
Колосок В.М., д.е.н., доц., Приазовський державний технічний університет

Водний транспорт, зокрема, морський та річковий - це високоефективні сучасні види транспортувань вантажів. Не всі фактори впливу для них, особливо в їх сукупності, вивчені в повному обсязі. Окрім того, в умовах сучасної кризи, яка впливає на всі сторони життя і діяльності людини та суспільства, викликає значні зміни, навіть в традиційних видах господарської діяльності, з'являються нові фактори впливу, виявляються мультиколінеарні групи чинників, які посилюють вплив один одного, і ці тенденції також ще не достатньо розкриті в науковій літературі. Тому постає нова задача – не оцінки ваги впливу визначених факторів [1], а виявлення нових чинників, з'ясування наявності тенденцій до кореляції впливу двох і більше факторів, оскільки це може бути критичним при формуванні релевантних прогнозів. В такому випадку, виявлення сутності та природи фактору впливу поступається місцем в алгоритмі оцінки його ваги самому визначенню наявності впливу.

Метою дослідження є розроблення математичних методів виявлення як ідентифікованих, так і не ідентифікованих на вході в задачу факторів впливу на показники конкурентоспроможності водного транспорту.

Для моделювання та прогнозування перевезень водним транспортом була використано як математичну основу метод часових рядів, якій іноді ще називають за іменами авторів методом Бокса-Дженкінса [2]. Математичну модель, яка формалізує математичним чином цей метод, як відомо, називають ARMA (p, q) – моделлю, бо вона об'єднує AR та MA моделі. AR-частині належить моделювання стаціонарності змінного параметру, а MA-сегмент моделює т. зв. «білий шум», який в нашій інтерпретації трактується як фоновий вплив [2]. Цей метод було модифіковано не тільки для формування релевантного прогнозу, а і для виявлення серед факторів таких, характер впливу яких на основну функціональну залежність

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

часового ряду відрізнявся би від інших за силою впливу (амплітудою), напрямком впливу тощо. Такий підхід дозволяє виявити серед факторів ті, вплив яких, в усій їх сукупності, далі називаємо фоновим та факторів, вплив яких в попередніх наших дослідженнях, названо поглинальним, оскільки їх вага є більшою за сумарну вагу всієї сукупності фонових факторів. Тобто, постає задача виявлення серед фонового впливу структурованих аперіодичних гармонік. Такий підхід розширяє можливості методу виявлення очевидних поглинальних факторів до виявлення позафонових гармонік меншої потужності (амплітуди). Перевагою методу є те, що виникають можливості, які апріорі неможливі за відомих методів, наприклад, при факторному аналізі. За факторного аналізу набір параметрів впливу на цільову функцію чи результуючий фактор, формується як вхідна інформація в алгоритм. А далі оцінюється наявність чи відсутність впливу кожного з заздалегідь визначених чинників на результуючу функцію, вага впливу кожного чинника на вказану функцію. Але такий підхід не дозволяє виявити вплив параметру, який заздалегідь не визначений в векторі чинників. Запропонований метод дозволяє виявити вплив не ідентифікованого на вході в задачу параметру, тобто, на відміну від факторного аналізу, виявити його наявність.

Запропонована математична формалізація полягає в наступному:

$$\varphi_t = \sum_{i=1}^n a_i \varphi_{t-p} + \sum_{i=1}^n (\varepsilon_i + b_i \varepsilon_{t-q}) \quad (1)$$

де p – порядок авторегресії; q – порядок ковзного чи «рухомого» середнього; t – дискретне значення часового інтервалу на якому визначається фактор; $i = 1, 2, 3 \dots, n$ – порядкове індексне значення часового інтервалу в порядку його збільшення; a_i – коефіцієнти авторегресії; b_i – коефіцієнти ковзного чи «рухомого» середнього, ε_{t-q} – фонові (випадкові) гармоніки. В структуру рівняння вводяться невинні гармоніки ε_i .

І тепер постає задача виявлення вказаних гармонік. Вони визначаються через дисперсію «помилки» математичної реалізації за використання критеріїв Малоуза, АІС та ВІС [3]. Зазвичай ці критерії застосовують для улагодження релевантності опису математичною моделлю реального процесу. Нами запропоновано зворотне – їх використання для виявлення не відповідності чинника фоновому впливу. Ці невідповідності і характеризують невинні гармоніки. Але цей алгоритм потребує значних ресурсів комп'ютерної техніки та витрат часу. Для зменшення цих витрат запропоновано наступний алгоритм: часова функціональна залежність фактору лінеаризується. У випадку, коли вказана функціональна залежність є математично «гладкою» це, вочевидь, означає, що невинні гармоніки не відрізняються від фонових – тобто вони є складовою фону. За випадку, коли вказана функціональна залежність є ламаною лінією чи характерна піковими значеннями – ці відхилення від лінеаризованих гладких функцій і є невинними гармоніками. Їх частота та амплітуда є їх характерними ознаками. У разі використання менших за обсягом вибірок (наприклад щорічних) для виявлення впливу невинних гармонік запропонована оцінка дуальних кривих багатовимірного простору змінних чи, за плаского, двоїстого варіанту графічного представлення задачі – розриву похідних на графіку параметрів. Це є першою ознакою, що наявні невинні гармоніки і їх ідентифікація потребує більш детального аналізу. Але, в разі малої за кількістю вибірки, як показує аналіз, можливим є мультипликативний інтегральний вплив групи гармонік. Тому, за потреби, для виявлення впливу кожної з невинних гармонік доцільно повернутися до факторного аналізу та алгоритмів дисперсії «помилки» за використання критеріїв Малоуза, АІС та ВІС.

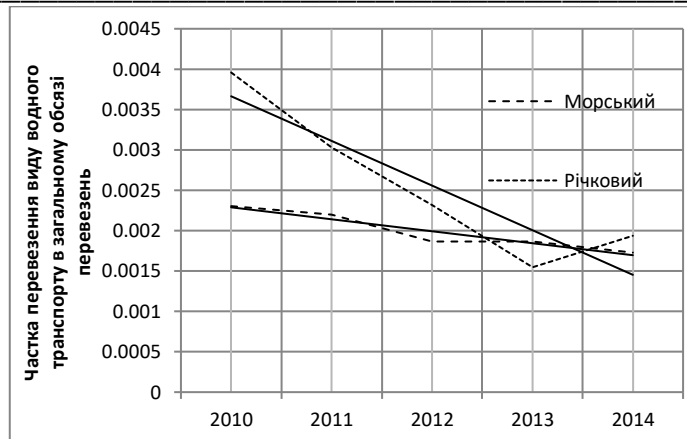

Рис.1. Лінеаризація вантажоперевезення за видами водного транспорту на інтервалі 2010-2014 років.

Джерело: Складено авторами на основі даних [4,5]

За використання представленої моделі проведемо аналіз обсягів перевезення вантажів водним транспортом. Для об'єктивізації аналізу інтегральної оцінки конкурентоспроможності відповідного виду водного транспорту (див. Рис. 1, Рис.2) було застосовано відносні, а не абсолютні характеристики – співвідношення частки перевезень відповідним видом водного транспорту від загального обсягу перевезень за досліджуваний рік. Це дозволило виключити фонові впливи на вантажоперевезення і об'єктивувати прогнозні значення на наступний період часу. Безпосереднє використання моделі для прогнозування наступних періодів призведе до значної відносної похибки, яка більша за 8,15% для першого з прогнозованих періодів і зростає для наступних періодів. До цього призводить зростаючий відносний вплив невиняток гармонік. На наступному етапі, фрагментуємо задачу на менші часові інтервали, проводимо лінеаризацію прибирає вплив аперіодичних гармонік (див. Рис.1, Рис.2). Це дає можливість зменшити відносну похибку прогнозу до 1,5-2%, що для практичних задач є вагомим результатом.

Тангенс кута нахилу лінеаризованої залежності динаміки частки перевезення виду водного транспорту в загальному обсязі перевезень вказує на загальну характеристику тренду конкурентоспроможності відповідного виду водного транспорту у відповідний інтервал часу. Тангенс тренду нахилу річкового транспорту який дорівнює ~ 0 на інтервалі часу 2015-2021 років вказує на стагнацію в розвитку цього виду транспорту. Тангенси кутів с від'ємним знаком вказують на практичну неспроможність відповідного виду транспорту використати конкурентні переваги в досліджуваний період часу

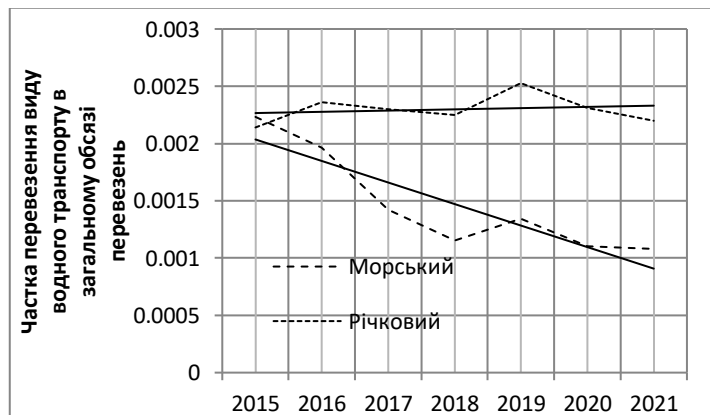

Рис.2. Лінеаризація вантажоперевезення за видами водного транспорту на інтервалі 2015-2021 років.

Джерело: Складено авторами на основі даних [4,5]

Наступним кроком практичної реалізації моделі було дослідження динаміки впливу на конкурентоспроможність, зокрема, морських портів видів вантажообігу, як інтегруючих груп факторів впливу. За показник конкурентоспроможності для об'єктивізації дослідження в цьому випадку було взято цільову функцію визначену WEF – «Якість морських портів України». Дослідженням підтверджена кореляція якості морських портів для вантажообігів транзиту і внутрішніх перевезень, з коефіцієнтами детермінації 0,52 та 0,65. Вантажообіги експорту та імпорту мають слабку кореляційну залежність з цільовою функцією (їх коефіцієнти детермінації, відповідно, 0,22 та 0,26). Таким чином виокремлено напрямки аналізу позитивного і негативного впливу факторів конкурентоспроможності на означений об'єктивований показник. Зростанню вантажообігів транзиту і внутрішніх перевезень сприяє тенденція збільшення контейнерної пропускної спроможності портів та збільшення обсягів перевезень внутрішнім водним транспортом. На зменшення вантажообігів експорту та імпорту теж мультиплікативним чином впливають фактори кон'юнктури міжнародних ринків та внутрішньо економічної ситуації.

Conclusions and perspectives of further research. Представлені результати дослідження присвячені підвищенню ефективності вантажоперевезень водним транспортом з урахуванням чинників його конкурентоспроможності. На відміну від традиційних підходів, які спираються на виявлені заздалегідь фактори задачею була розробка математичних методів виявлення як ідентифікованих, так і не ідентифікованих факторів впливу на показники конкурентоспроможності. Для цього було використано модифікацію методу часових рядів. За використання представленої моделі проведено аналіз обсягів перевезення вантажів водним транспортом за його видами. Були застосовані додаткові методичні засоби для об'єктивування прогностичних значень на наступний період часу. Їх використання вказало на їх практичну цінність для нівелювання фонових впливів сторонніх факторів та аперіодичних гармонік. Як показав проведений аналіз зростанню вантажообігу транзиту і вантажообігу внутрішніх перевезень сприяє група факторів, в першу чергу, тенденція збільшення контейнерної пропускної спроможності портів та збільшення обсягів перевезень внутрішнім водним транспортом. Під час дослідження виявлено зменшення вантажообігів експорту та імпорту. На ці показники мультиплікативним чином впливають фактори кон'юнктури міжнародних ринків та внутрішньо економічної ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kotenko S., Nitsenko V., Hanzhurenko I., Havrysh V. The Mathematical Modeling Stages of Combining the Carriage of Goods for Indefinite, Fuzzy and Stochastic Parameters. *International Journal of integrated engineering*. 2020. Т. 12. № 7(20). С. 173-180. DOI: <https://doi.org/10.30880/ijie.2020.12.07.019>
2. Бокс Дж. Анализ временных рядов, прогноз и управление/ Дж. Бокс, Г. Дженкинс// под ред. В.Ф. Писаренко. – М.: Мир, 1974, кн. 1. – 406 с.
3. Перерва А. С., Ковалюк Т. В. Порівняльний аналіз методів прогнозування стаціонарних та нестаціонарних часових рядів. *Журнал науковий огляд*. 2018. № 3(46),
4. Administratsiia morskyykh portiv Ukrainy. Pokaznyky roboty.(2021). [Адміністрація морських портів України. Показники роботи.] : веб-сайт. URL: <http://www.uspa.gov.ua/pokazniki-roboti> (дата звернення 07. 07. 2021).
5. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 07. 07. 2021).

**НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У
МОРЕГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ**

Магац Н. С., провідний інженер, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

Сучасні геополітичні та гео економічні фактори призводять до того, що однією з основних цілей соціально-економічного розвитку країн стає підтримка і підвищення рівня національної економічної безпеки. Проблема забезпечення національної економічної безпеки країни – багатоцільова і багатофакторна, що вимагає системного підходу як до визначення теоретичних і методологічних основ національної безпеки, так і до вироблення конкретних заходів та механізмів досягнення стану захищеності країни від зовнішніх та внутрішніх загроз і викликів. У даний час розроблена і вступила в дію «Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року» [1], що визначає стратегічний курс у сфері забезпечення економічної безпеки як взаємодію двох взаємопов'язаних напрямів – напрям розвитку та безпековий напрям.

Оскільки будь-яка економічна система, що заснована на принципах соціально-економічної стабільності, може розвиватися лише при інтенсивному товарообміні, то визначальним стає питання розвитку регіональних, національних та світових транспортних систем, що забезпечують економічну та національну безпеку в цілому. Транспортна галузь України має важливе значення для економічної безпеки держави, оскільки вона забезпечує розвиток, зв'язок і координацію роботи всіх галузей економіки. Особливе місце у транспортній системі України займає морегосподарська діяльність, яка об'єднує розрізнені континентальні виробничі та транспортні комплекси та забезпечує більше ніж 80% вантажообігу товарів у міжнародному сполученні. Ефективне функціонування морегосподарської діяльності, рівень технологічного та технічного оснащення її складових, відповідність системи управління та стану інфраструктури сучасним міжнародним вимогам впливає на забезпечення державних економічних інтересів не тільки на національному, а й на міжнародному рівнях.

Згідно «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року» одним з основних викликів та загроз у сфері виробничої безпеки є незадовільний стан об'єктів критичної інфраструктури (до якої відносяться об'єкти транспортної галузі), недостатність інвестицій в її оновлення та розвиток, висока зношеність основних засобів в основних видах економічної діяльності [1]. На жаль, сьогоdnішній стан діяльності підприємств національного морегосподарського комплексу є незадовільним. Стрімко зменшуються обсяги вантажообігу, транзитних перевезень, критичного рівня досяг стан основних виробничих активів галузі, їх ремонт та модернізація фактично відсутні. Як результат – зниження конкурентоспроможності національного морегосподарського комплексу, що впливає на економічну безпеку країни в цілому.

Це підтверджується Індикаторами економічної безпеки, визначеними у «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року» [1]. Так, загальний ступінь зносу основних засобів у транспорті, складському господарстві, поштової та кур'єрській діяльності у 2019 році складав 54,1%, що приблизно на 20% більше значення цільового орієнтира (30-40%).

Для забезпечення економічної безпеки держави були поставлені завдання, серед яких – розбудова якісної інфраструктури, залучення інвестицій у модернізацію і розвиток об'єктів критичної інфраструктури; розширення міжнародних торговельно-економічних зв'язків, поглиблення економічної інтеграції з ЄС, підтримка та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків із стратегічними партнерами, такими як держави «Великої сімки» та «Великої двадцятки», країнами Азії, Африки та Латинської Америки. Реалізація цих завдань

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

неможлива без ефективного розвитку національної морегосподарської діяльності. Україна є морською державою, має вигідне географічне положення, розгалужену транспортну інфраструктуру, знаходиться на перетині найважливіших міжнародних транспортних маршрутів світової торгівлі.

Проте, незважаючи на наявність вищезазначених конкурентних переваг, існує низка проблемних факторів, що супроводжує морегосподарську діяльність, найбільш гострими з яких є:

- загальний критичний стан основних виробничих активів, рівень зношеності яких сягає 85%;

- неврегульованість системи перетину митної зони та процедур проходження митного контролю, безпрецедентний рівень корумпованості митних служб;

- неможливість самостійного прийняття поточних та стратегічних рішень керівництвом портів на місцях, вкрай неврегульована система контролю діяльності та процесу прийняття рішень центральними керуючими органами влади;

- економічно необґрунтована система ціноутворення у портовій діяльності, вкрай високі тарифні ставки у порівнянні з показниками конкурентних портів інших країн;

- високий рівень корумпованості, який ще більше погіршує ситуацію, завдяки неможливості приймати рішення самостійно та вкрай великого ланцюгу задіяних осіб у процесі прийняти рішення;

- високі рівні тарифів та зборів на послуги суміжних видів транспорту – залізничного та автомобільного у першу чергу;

- постійна нестача напіввагонів залізничного господарства та затримання просування вантажів;

- малорозвинені внутрішні водні шляхи та види внутрішнього водного транспорту, практично повна втрата для навігації судноплавних річок та необхідного типу суден, що суттєво скорочує коефіцієнт ротації вантажів, перш за все територією країни, не сприяє формуванню внутрішніх ринків товарів та послуг, є перешкодою просування експортних вантажів та не дає можливості вітчизняним товарам займати конкурентні позиції на зовнішніх ринках;

- вкрай слабе впровадження інтермодальних видів транспортного сполучення, відсутність технічного, технологічного та інфраструктурного базису побудови такого виду транспортування;

- занепад Україною суднобудівної галузі і, як наслідок, неможливість вирішення багатьох поточних проблем;

- відсутність державного флоту, у тому числі суден, які виконують драгування портової акваторій для забезпечення заявлених портом глибин;

- нерозвинутість туристичного сегменту портової діяльності через відсутність державної підтримки та політичної й економічної ситуації в країні;

- практична відсутність можливості формування єдиного економічного інформаційного простору, оскільки ця процедура пов'язана із наявністю інтелектуальних, технічних, технологічних, фінансових ресурсів тощо [2].

Необхідність вирішення цих критичних питань сприятиме досягненню поставлених цільових орієнтирів та завдань, що зазначені у «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року».

Так, задля вирішення таких проблем як зменшення обсягів вантажообігу в морських портах, втрата Україною транзитних вантажопотоків, зменшення кількості суднозаходів необхідно оптимізувати ставки портових зборів до економічно обґрунтованого рівня, що дасть можливість портовим зборам в Україні бути конкурентоспроможними відносно портових зборів інших країн; для зменшення рівня зношеності основних засобів та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних портів необхідно відмінити практику

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

відрахування 75% доходів портів до державного бюджету та направити ці кошти на утримання, модернізацію, будівництво портової інфраструктури, переглянути порядок спрямування адміністративного збору (на сьогоднішній день 100% адміністративного збору спрямовується до держбюджету), у випадку застосування різних форм державно-приватного партнерства – передбачити застосування чітких інвестиційних зобов'язань з поліпшення забезпечення роботи портів та об'єктів припортової інфраструктури.

Для забезпечення національної економічної безпеки країни необхідно впровадити ефективні механізми фінансово-економічного, організаційно-економічного, інноваційного розвитку, що сприятимуть ефективному розвитку галузей національної економіки (в тому числі транспортної галузі) та відповідатимуть вимогам сучасної світової економічної системи.

Таким чином, вирішення цих критичних проблем у морегосподарській діяльності може сприяти реалізації «Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року», а саме налагодженню міжнародних економічних відносин та формуванню розгалуженої системи зовнішньоекономічних зв'язків, що в подальшому призведе до зміцнення економічної стійкості та забезпечить сталий розвиток національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія економічної безпеки України до 2025 року: Указ Президент України № 347/2021 від 11 серпня 2021 року. Законодавство України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>
2. Внутрішньогосподарський механізм функціонування портового комплексу України: теорія та практика: монографія / С. В. Ільченко, С. М. Мінакова - Одеса : ІПРЕД НАН України, 2015. - 312 с.

УДК 338.47:656.6+339.1

ВПЛИВ СФЕРИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ НА РІВЕНЬ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Маслій Н.Д., д.е.н., старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

Дем'янчук М.А., д.е.н., старший науковий співробітник, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

У сучасних умовах розвитку транспортна система країни відіграє важливу роль у функціонуванні країни, забезпечуючи місцевий, міжрегіональний, міжнаціональні та транскордонні зв'язки. Проте сфера водного транспорту, яка є складовою транспортної системи країни, переживає період кризи, який пов'язаний із невідповідністю її інфраструктури, рівня організації перевезень за чисельними параметрами, технічного стану флоту та інших показників світовим і європейським стандартам якості надання транспортних послуг. Такий стан знижує ефективність функціонування сфери водного транспорту та його підприємств на всіх рівнях ієрархії. Необхідність проведення діагностики рівня конкурентоспроможності підприємств водного транспорту обумовлюється необхідністю визначення їх спроможності конкурувати з іншими підприємствами водного транспорту на різних рівнях та раціонального використання резервів підприємств, сфери та України в цілому. Тому необхідним є дослідження впливу сфери водного транспорту на рівень глобальної конкурентоспроможності країни з урахуванням доданої вартості, яку він формує у ВВП країни.

Враховуючи територіальне розташування України на перетині міжнародних транспортних коридорів, певні ділянки яких обслуговуються водним транспортом, визначено що у структурі ВВП за виробничим методом, сфера економічної діяльності «Транспорт,

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» займає доволі незначну питому вагу (6,5-6,7% в загальному обсягу) та щорічно зменшується, зокрема за період 2016-2019 років рівень зазначеного показника скоротився з 6,57% до 6,38% (рис. 1). У 2020 році, по відношенню до 2019 року, сталося падіння загального обсягу з 6,66% до 6,26%, що говорить про погіршення ситуації з транспортною інфраструктурою в Україні. Це призводить до втрати позицій на міжнародному ринку як прямих, так і транзитних перевезень.

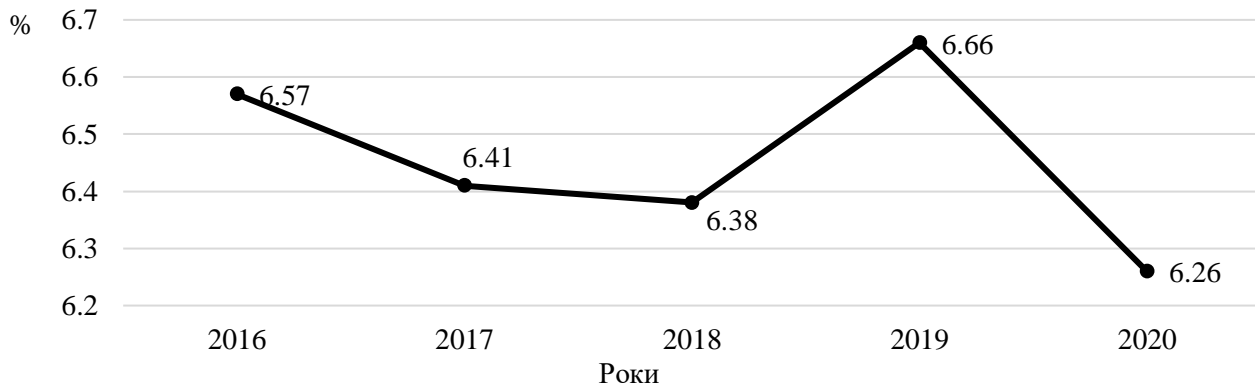

Рис. 1. Питома вага сфери економічної діяльності «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» в ВВП України у 2016-2020 роках
Джерело: сформовано авторами на основі даних [1].

Аналіз статистичної інформації про сформовану додану вартість саме водним транспортом у ВВП у країнах Європейського Союзу [2] показав, що за даними 2018 року найбільша частина формується в Об'єднаному королівстві (7854,6 млн євро), Німеччині (5996,0 млн євро) та Греції (4432,9 млн євро). Проте аналіз структури доданої вартості сфери «Транспортування і зберігання» дозволив виокремити чотири країни, в яких від 25% до 50% додану вартість утворює саме сфера водного транспорту, зокрема це Кіпр – 41,7%, Греція – 39,47%, Данія – 26,7% та Норвегія – 26,09%. Тобто в цих країнах водний транспорт користується значним попитом. Відмітимо, що водним транспортом України щороку перевозиться все менше вантажів, проте у 2020 році відбувся суттєвий перерозподіл структури перевезень між всіма видами транспорту у зв'язку з Covid-19. Зокрема, відбулось зменшення обсягів перевезень автомобільним транспортом переважно в бік залізничного та водного, зокрема річковим транспортом перевезено 0,61% вантажів, а морським – 0,32%.

У таких умовах постає завданням підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств сфери водного транспорту, що може привести до збільшення рівня їхнього прибутку і, як наслідок цього, до зростання в цілому рівня конкурентоспроможності України на світовому ринку. Для визначення впливу сфери водного транспорту на рівень конкурентоспроможності країни на основі значень рівня конкурентоспроможності транспортної інфраструктури та якості портової інфраструктури (ефективності портових послуг) скористаємось методами кореляційно-регресійного аналізу. Для розрахунків використовувались дані низки країн Європейського Союзу та України [3], зокрема: динаміка зміни глобального індексу конкурентоспроможності, рівня конкурентоспроможності країн за параметром «Інфраструктура», групою «Транспортна інфраструктура», індикаторами «Якість портової інфраструктури» і «Ефективність портових послуг» за період 2013-2019 років. Емпіричні дослідження на основі застосування методу кореляційного аналізу показали сильний позитивний зв'язок між глобальним індексом конкурентоспроможності та його параметром «Інфраструктура» (0,9999) та індикаторами «Якість портової інфраструктури» (2013-2018 років) і «Ефективність портових послуг» (2018-2019 років) (0,9995).

Застосувавши метод регресійного аналізу побудовано економетричні моделі впливу сфери водного транспорту на рівень конкурентоспроможності країни. Досліджуючи вплив

індикаторів «Якість портової інфраструктури» (2013-2018 років) і «Ефективність портових послуг» (2018-2019 років) на рівень Індексу глобальної конкурентоспроможності також встановлено лінійну залежність із ступенем достовірності (коефіцієнтом детермінації) 90,85% та позитивною чутливістю до індикаторів (+1,2969). Проте стандартна похибка становить 8,2546, значимість F дорівнює 0, p -значення – 0,3826. Одночасно спостерігається зміна знаку вільного члена (константи) рівняння при переході від колонки «нижні 95%» до стовпчика «верхні 95%», що свідчить нажалі про статистичну незначимість побудованої економетричної моделі. Це може бути пов'язано із зміною методики розрахунку глобального індексу конкурентоспроможності та переходом з 7-бальної на 100-бальну шкалу його оцінювання:

$$ГІК_{ЯП/ЕП} = 1,0515 + I \cdot 1,2969. \quad (1)$$

Взаємозалежність рівня Індексу глобальної конкурентоспроможності від значення індикатору «Ефективність портових послуг» у 2018-2019 роках представлена на рис. 2.

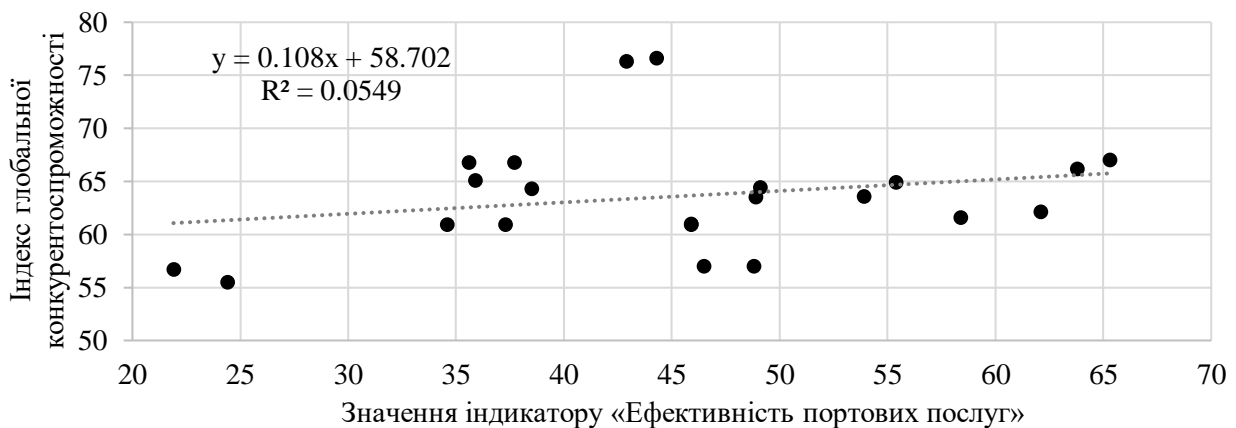

Рис. 3. Взаємозалежність рівня Індексу глобальної конкурентоспроможності від значення індикатору «Ефективність портових послуг» у 2018-2019 роках

Джерело: побудовано авторами на основі даних [3].

Вплив параметру «Інфраструктура» на Індекс глобальної конкурентоспроможності характеризується лінійною залежністю із ступенем достовірності (коефіцієнтом детермінації) 99,75%. При цьому існує позитивна чутливість глобального індексу конкурентоспроможності до параметру «Інфраструктура» (+0,8501). Стандартна похибка становить 1,3639. Значимість F дорівнює 0, p -значення – 0,0004. Зміна знаку вільного члена (константи) рівняння при переході від колонки «нижні 99%» до стовпчика «верхні 99%» не відбувається. Все це свідчить про статистичну значимість побудованої економетричної моделі:

$$ГІК_I = 0,7306 + I \cdot 0,8501. \quad (2)$$

Взаємозалежність рівня Індексу глобальної конкурентоспроможності від значення параметру «Інфраструктура» у 2018-2019 роках представлена на рис. 3.

Таким чином, зважаючи на незначну частку доданої вартості сфери водного транспорту, яку вона формує у ВВП, вона має вплив на рівень глобальної конкурентоспроможності країни, що є передумовою до здійснення більш ґрунтовного аналізу зазначеної проблематики з метою діагностування рівня конкурентоспроможності сфери водного транспорту і її підприємств та досягненню конкурентних переваг на місцевому, міжрегіональному, міжнаціональному та транскордонному рівнях функціонування.

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

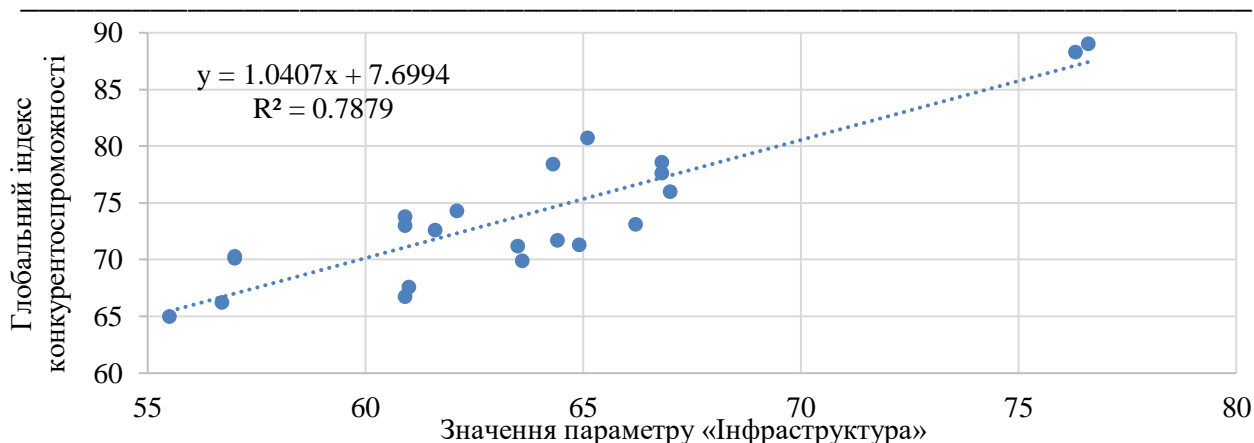

Рис. 3. Взаємозалежність рівня Індексу глобальної конкурентоспроможності від значення параметру «Інфраструктура» у 2018-2019 роках

Джерело: побудовано авторами на основі даних табл. 1-2.

Тому сфера водного транспорту України та окремі її підприємства мають підвищувати рівень конкурентоспроможності для подальшого зростання загального рівня конкурентоспроможності національної економіки. Водночас це сприятиме промислового розвитку, зростанню обробної промисловості, зміцнюючи зв'язки між галузями, що виробляють споживчі товари, проміжну продукцію і засоби виробництва, стимулюючи економічну, торговельну і регіональну інтеграцію. Оскільки розвиток водного транспорту надає не тільки стимулюючий вплив на економічне зростання територіальних громад, підприємницьку активність і конкуренцію на ринку, але і на приплив інвестицій, що сприяють розвитку інноваційних технологій, стримування міграційних процесів та збереженню кваліфікованих кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/vidkryti_dani/vidkryti_dani.htm (дата звернення: 27.07.2021).
2. Eurostat. Transport – Overview. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/transport/overview> (дата звернення: 27.07.2021).
3. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report. URL: <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 27.07.2021).

УДК 330.339.5:65

УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛУ СУЧАСНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Якимчук Т.В., к.е.н., доцент, Херсонський національний технічний університет
Петровская А.С., ст. викл., Карагандинський індустріальний університет

Необхідними умовами прогресу і джерелами істотних конкурентних переваг виступають заходи з впровадження у діяльність підприємств прогресивних функціональних стратегій в області транспортних і логістичних послуг. На міжнародному ринку транспортних послуг спостерігається потенційна загроза втрати Україною певної частки ринку та перетворення її з провідного експортера на імпортера зазначених послуг

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

Транспортна галузь України потребує реструктуризації з оновленням основних фондів, удосконалення технологій перевезень, підвищення якості транспортно-експедиційних послуг на основі вимог ЄС. З метою комплексного розвитку транспортної системи України необхідно модернізувати політику в транспортній галузі на державному рівні як орієнтовану на забезпечення транспортного сектору економіки інвестиційними ресурсами з урахуванням фактору, що частка автомобільного транспорту в транспортній системі країни зростає при позитивному тренді попиту на перевезення вантажів, матиме місце тривалий динамічний розвиток галузі в цілому [1].

Основою позитивного тренду динаміки торгівлі, відповідно інвестиційної привабливості ринків є розвиток логістичної інфраструктури. Міжнародною фінансовою групою «Agility» запропоновано і успішно застосовується індекс розвитку ринку логістики Agility Emerging Markets Logistics Index, який відображає ступінь привабливості ринку логістики для інвестицій.

Рівень інвестиційної привабливості оцінюється за сукупністю показників: розвиток транспортних комунікацій, величини і динаміки розвитку, ринкової сумісності. Споживчий, оптовий та ринок логістики в Україні мають близькі тренди розвитку, спостерігається їхня відносна збалансованість, ринок логістичних послуг та вантажних перевезень має стійку тенденцію розвитку при об'єктивному зниженні темпів росту.

Україна, порівняно із 2016 р. підвищила показники, на 0,13 пунктів. За даними Agility Emerging Markets Logistics Index у 2017 р. Україна знаходилась на 36-му місці, мінус чотири пункти до попереднього року, адитивна оцінка знизилася на 0,37 пунктів. Субіндекс розміру і привабливості ринку знизився до 3,48 (на 0,42 пунктів), за оцінками МВФ реальні зміни ВВП склали – 6,8% в 2014 р. та – 9,0% в 2015 р.

За інформацією Світового Банку, у 2018 році Україна посіла 66 місце серед 160 країн світу відповідно до індексу ефективності логістики (LPI – Logistics Performance Index), що являє собою інтерактивний інструмент бенчмаркінгу, створений, щоб допомогти країнам у визначенні проблем і можливостей, з якими вони стикаються у своїй діяльності з організації торгівельної логістики і що вони можуть зробити, щоб поліпшити їх продуктивність [2].

Серед найбільших постачальників транспортних послуг в Україну за даними 2018 р. – РФ (частка складає майже 30%), Велика Британія (8,6%), Німеччина (близько 5%), Швейцарія (3,6%), Польща (3,35%), США (понад 3%). З більшістю партнерів Україна зберігає позитивне сальдо торгівлі транспортними послугами. Найвищими темпами зростає імпорт послуг авіаційного та залізничного транспорту (їх спільна частка дорівнює понад 75% загального імпорту транспортних послуг).

Географічна структура експорту та імпорту транспортних послуг в Україні наведена у Таблиці 1. [3].

Таблиця 1

Географічна структура експорту та імпорту транспортних послуг в Україні, %

Роки	Експорт послуг				Імпорт послуг			
	Країни СНД	У т.ч. РФ	Інші країни	У т.ч. ЄС	Країни СНД	У т.ч. РФ	Інші країни	У т.ч. ЄС
2014	47,8	45,6	52,2	29,8	39,4	31,7	60,6	41,0
2015	50,8	48,5	49,2	31,6	37,9	30,8	62,1	39,4
2016	44,4	41,5	55,6	31,0	39,0	31,9	61,0	40,7
2017	40,7	37,4	59,3	40,1	35,0	27,4	65,0	48,4
2018	44,8	42,0	55,2	28,0	36,0	29,7	64,0	39,7

Збільшення імпорту послуг залізничного та повітряного транспорту свідчить про загострення конкуренції на українському ринку між українськими та європейськими

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

компаніями, що створює потенційну загрозу експансії іноземними компаніями на ринок України та потребує пошуку і реалізації нових шляхів підвищення стабільності та конкурентоспроможності національних компаній, нових напрямків їх реформування та модернізації [4].

Реальні проблеми у розвитку існуючої транспортної системи доволі помітні. Серед 100 найбільших державних підприємств країни, 22 – відносяться до транспортного сектору економіки, 20 – перебувають безпосередньо в сфері управління Міністерства інфраструктури. Державні транспортні підприємства є другою (після енергетики) за вартістю активів і першою за чисельністю працюючих ланкою державного сектора економіки України. Вони формують четверту частину доходів і значною мірою впливають на загальну рентабельність державного сектору [5].

Транспортна система України має низький рівень розвитку транспортно-логістичних технологій та об'єктів мультимодальних перевезень, що знижує її конкурентоспроможність та обмежує вихід української продукції на світовий транспортний ринок. За рейтингом конкурентоспроможності Україна знаходиться на 85 місці у світі, а за індексом логістичної ефективності – на 66-му. Високі витрати на транспортування становлять близько 40% загальної вартості продукції. На жаль, жодного з українських портів немає у Топ-100 найбільших контейнерних портів світу. Мультимодальні та Інтер модальні перевезення вантажів займають в Україні не більше 0,5% транспортного ринку, за цим показником Україна відстає від держав-учасниць ЄС та інших розвинених держав світу у 20–30 разів. Транспортна система України межує з Транс'європейською транспортною мережею TEN-T, але поки що не може бути повноцінно приєднана до неї через низький рівень Інтер операбельності та загальне технологічне відставання [6].

Інтеграція України до міжнародних транспортних систем дає змогу підвищити економічний, технічний, інвестиційний та експлуатаційний стан транспортної галузі. А це прямий напрямок до співробітництва з іншими державами та входження до міжнародної спільноти транспортно-дорожнього комплексу [7].

Для максимального використання транспортного потенціалу України, зокрема й як транзитної держави, необхідно створити клієнто орієнтовану систему транспортного обслуговування та вжити заходів щодо забезпечення ефективної організації роботи транспортно-дорожнього комплексу країни і отримати синергетичний ефект від ефективного поєднання потенціалу та можливостей усіх видів транспорту на основі партнерсько-конкурентних засад під час здійснення перевезень.

Сучасне функціонування підприємств обумовлено економічним розвитком і конкуренцією, сприяє застосуванню нових інструментів управління в логістичній діяльності, одним із яких є аутсорсинг. Він надає можливості торговельним підприємствам посилити свої конкурентні переваги на ринку. Такі позиції підприємств і подальший їхній розвиток значно залежать від ефективності організаційних, економічних і стратегічних рішень щодо аутсорсингу. Із огляду на це, дослідження проблем формування механізму делегування певних логістичних бізнес-функцій стороннім організаціям є актуальним і необхідним для підвищення ефективності господарської діяльності торговельних підприємств.

Успішне управління логістичною діяльністю на підприємствах залежить від ефективного застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, програмного забезпечення, інформаційних систем. Їх впровадження дозволяє оперативно приймати управлінські рішення щодо організації логістичних процесів та транспортних операцій, оптимізувати матеріальні, інформаційні та фінансові потоки, підвищувати якість обслуговування споживачів, скорочувати витрати на логістичну діяльність, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств.

В сучасному бізнес-середовищі, де підприємства ведуть конкурентну боротьбу за ринки, ресурси та споживачів, впровадження інновацій є одним з найраціональніших рішень.

Даний крок необхідний не тільки по відношенню до удосконалення характеристик та властивостей послуг, а й до логістичних систем, що забезпечують виробництво матеріалами та комплектуючими у потрібній кількості, встановленої якості та у визначений термін за найменших витрат. Доцільність застосування та імплементації інновацій в логістичні системи, зумовлюється їх спроможністю впливати на створення нових форм комерційних операцій, прискорюючи процеси товарообміну та оборотності капіталу, при цьому, знижуючи запаси матеріалів та готової продукції на складах, одночасно, забезпечуючи задоволення потреб споживачів. На сьогоднішній день необхідність введення в дію передових технологій у сферу логістики набуває глобального характеру та пояснюється тим, що підприємства, які здатні найшвидше адаптуватися до ринкових умов та надати клієнтам продукцію відповідної якості, займатимуть провідні позиції у своїй галузі [8].

Інформаційні системи в логістиці припускають швидку адекватну реакцію на вимогу ринку, стеження за часом доставки, оптимізацію функцій з метою якісної доставки та своєчасного постачання та інше.

Незалежно від розмірів підприємства, досягнення поставлених цілей логістичної стратегії можна забезпечити лише за рахунок вибору, розробки та впровадження існуючих чи нових ринкових стратегій, політики, програм та планів, що базуються та застосовують сучасні інноваційні здобутки у сфері інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попович П. В. Дослідження тенденцій розвитку ринку вантажних автомобільних перевезень у сучасних умовах / П. В. Попович, О. С. Шевчук, А. Й. Матвійшин, В. М. Лотоцька // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Технічні науки. - 2016. - № 2. - С. 224-229. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_2016_2_35.
2. Global Ranking 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ipi.worldbank.org/international/global/2018>
3. Більовський К. Е. Стан та перспективи розвитку ринку логістичних послуг в Україні / К. Е. Більовський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2016. - № 4(2). - С. 25-29. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4(2)_7).
4. Мухіна Л. М. Ринок транспортних послуг України: реалії та перспективи / Л. М. Мухіна // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. - 2013. - Вип. 13. - С. 420-433. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspttp_2013_13_53.
5. Перебийніс, В.І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування : монографія / В. І. Перебийніс, О. В. Перебийніс. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2005. – 207 с.
6. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/nt3946>
7. Казанська О.О., Геращенко А.С. Інформаційне забезпечення розвитку логістичної інфраструктури національної економіки / О.О.Казанська, А.С.Геращенко // Економічні науки. Серія —Економіка та менеджмент: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Випуск 7 (26) Частина 4. – 2010. – С.156 – 171.
8. Безсмертная О.В., Денисевич Е.С., Зайцева Д.Е. Інновація як ключовий фактор розвитку логістичних процесів у сучасній економіці / О.В. Безсмертная, Е.С. Денисевич, Д.Е. Зайцева // «Young Scientist» - № 12 (52) - December, 2017. – С. 559-563.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. Теоретичні засади економічного розвитку України в світовій глобальній екосистемі	Стор.
<i>Семенюк І.Ю., Махначова Н.М.</i>	4
ЕКСПОРТ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	
<i>Чайка-Петегурич Л.Б., Корецький М.Х.</i>	5
МІЖНАРОДНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ОСНОВІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ	
<i>Ларіна Я.С., Гельманова З.С., Федорова Н.Є.</i>	8
ОСОБЛИВОСТІ ТА ЕТАПИ ПРОСУВАННЯ ОРГАНІЧНИХ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ	
<i>Панченко Є.Г.</i>	11
ВИКЛИКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	
<i>Пляскіна А.І., Павлос Дімітрадіс</i>	13
ЕВОЛЮЦІЙНІСТЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ	
<i>Рибчук А.В., Фомішина В.М.</i>	16
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ВИРОБНИЧОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	
СЕКЦІЯ 2. Наукові засади просторового розвитку регіональних економічних систем України	Стор.
<i>Гудзь П.В., Гудзь М.В.</i>	20
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРОСТОРОВОГО УПРАВЛІННЯ В ПАРАДИГМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	
<i>Соловійов І.О.</i>	22
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ МАРКЕТИНГ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	
<i>Топалова І. А.</i>	23
РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ	
СЕКЦІЯ 3. Глобальні виклики і рішення для розвитку промисловості, агропромислового комплексу, інфраструктури, економіки вражень та інновацій	Стор.
<i>Барна М.Ю.</i>	27
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	
<i>Катрич О.Д., Луцишин З.О., Южаніна Н.П.</i>	30
ВИТОНЧЕНІСТЬ СУЧАСНОЇ ФІНАНСОВОЇ ВІЙНИ: BERS – КРИПТОВАЛЮТА	
<i>Коваленко М.А., Ломоносова О.Е., Руснак А.В.</i>	34
ОЦІНКА УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З АДАПТАЦІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	
<i>Слатвінська М.О., Гончаренко О.М.</i>	38
ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
<i>Купінець Л.Є.</i>	40
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ МЕЛІОРАЦІЇ В УКРАЇНІ	
СЕКЦІЯ 4. Інноваційні вектори та механізми забезпечення продуктивності ринкових систем та підприємництва.	

«Україна в світовому економічному просторі: сучасні виклики та інноваційні рішення»

	Стор.
<i>Штока Є.Т.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	45
<i>Уманець Т.В., Шаталова Л.С.</i> ЗАХОДИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ РИНКА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	47
<i>Буркинський Б.В., Лайко О.І., Шлафман Н. Л., Горячук В.Ф.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОЩЕННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	50
<i>Єрмакова О.А.</i> КУМУЛЯТИВНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	53
<i>Мешикова-Кравченко Н.В., Латкіна С.А., Лашкевич В.О.</i> АНАЛІТИКА ЯК ОСНОВА ПРИЙНЯТТЯ ОБҐРУНТОВАНИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ЗБУТОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	56
<i>Любчук О.К., Ярченко Ю.В.</i> ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ОСВІТНЬО-ФАХОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ДЛЯ РИНКУ КВАЛІФІКАЦІЙ	58
<i>Макаренко С.М., Олійник Н.М., Рибачок С.А.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	61
<i>Сментина Н.В., Фіалковська А.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	63
<i>Бондаренко О.В.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИЄДНАННЯ СУБ'ЄКТІВ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ІНЖЕНЕРНИХ МЕРЕЖ В УКРАЇНІ	66
<i>Захаров О.В.</i> ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	68
СЕКЦІЯ 5. Механізми реалізації соціо-економіко-екологічних пріоритетів та інклюзивного розвитку в сучасних умовах.	
	Стор.
<i>Ковтонюк К.В.</i> СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	71
<i>Дучинська Н.І., Осаул А.О., Фомішин С.В.</i> АСПЕКТИ ВПЛИВУ СПОЖИВЧОГО ВИБОРУ НА ЕКОЛОГІЗАЦІЮ ВИРОБНИЦТВА	74
<i>Огородник Р.П., Смаглюк А.В.</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ	76
СЕКЦІЯ 6. Регіональні пріоритети розвитку «зеленої» економіки в умовах децентралізації	
	Стор.
<i>Тітунюк Н.О.</i> ATMOSPHERE OF THE CITY ENVIRONMENT AS A DOMINANT OF IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT TASKS IN UKRAINE	80
<i>Молчанова Е.Ю.</i> ГЕНЕЗА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ПРО ЦИРКУЛЯРНУ ЕКОНОМІКУ	83

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція

СЕКЦІЯ 7. Рішення та перспективи сталого розвитку транспортних систем в умовах глобальних викликів.

Стор.

Грищенко В.Ф., Грищенко І.В.

88

ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОЄКТУ «СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2031 РОКУ»

Ukhanova I.O.

91

EVALUATION OF INTERPORT PATTERING COMPETITION BY THE METHOD OF "DATA ENVELOPMENT ANALYSIS" (ON THE EXAMPLE OF THE PORTS OF THE BLACK SEA-AZOV BASIN)

Котенко С.В., Касьянова В.А., Колосок В.М.

94

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВАНАТАЖОПЕРВЕЗЕНЬ ВОДНИМ ТРАНСПОРТОМ

Магац Н.С.

98

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У МОРЕГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Маслій Н.Д., Дем'янчук М.А.

100

ВПЛИВ СФЕРИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ НА РІВЕНЬ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Якимчук Т.В., Петровская А.С.

103

УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛУ СУЧАСНИХ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО МІЖНАРОДНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Наукове видання

**УКРАЇНА В СВІТОВОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ: СУЧАСНІ
ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ**

Матеріали
XII Міжнародної науково-практичної конференції

(9 – 10 вересня 2021 року)

Українською, англійською мовами

Комп'ютерна верстка –
кафедра зовнішньоекономічної діяльності